

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα

Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Τόμος 2ος

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Νικόλαος Μπεζαντάκος, *Καθηγητής του Παν/μίου Αθηνών*

Αμφιλόχιος Παπαθωμάς, *Επικ. Καθηγητής του Παν/μίου Αθηνών*

Ευαγγελία Λουτριανάκη, *Φιλολόγος Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης*

Βασίλειος Χαραλαμπάκος, *Φιλολόγος*

ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

Αλέξανδρος Κεσίσσογλου, *Αναπλ. Καθηγητής του Παν/μίου Ιωαννίνων*

Μαρίνα Δεδούλη, *Σχολ. Σύμβουλος*

Γεωργία Κατσαγάνη – Γιαννακοπούλου, *Φιλολόγος Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης*

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

Δημήτριος Καλανδράνης, *Σκιτσογράφος*

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Σπυρίδων Καράμπαλης, *Φιλολόγος*

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ

Σωτήριος Γκλαβάς, *Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου*

ΕΞΩΦΥΛΛΟ

Σεβαστιανή Μακρή, *Ζωγράφος*

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΛΙΒΑΝΗ

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

Ομάδα Εργασίας

Αποφ. 16158/6-11-06 και 75142/Γ6/11-7-07 ΥΠΕΠΘ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Νικόλαος Μπεζαντάκος
Αμφιλόχιος Παπαθωμάς
Ευαγγελία Λουτριανάκη
Βασίλειος Χαραλαμπάκος

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ
Ελληνικά Γράμματα

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα

Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Τόμος 2ος

**Γ΄ Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 / Κατηγορία
Πράξεων 2.2.1.α: «Αναμόρφωση των προγραμμάτων
σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»**

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος
Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ Πρόεδρος του
Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

**Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων βιβλίων και
παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με
βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»**

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης
Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Αναπληρωτής Επιστημ. Υπεύθ. Έργου
Γεώργιος Κ. Παληός
Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου
Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου
Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγ. Ινστιτ.

**Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό
Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.**

Ενότητα 10

Χαρακτηριστικό παράδειγμα στενών φίλων ήταν ο Αχιλλέας και ο Πάτροκλος. Στην εικόνα ο Αχιλλέας δένει με προσοχή το τραύμα του φίλου του (περ. 500 π.Χ., Αρχαιολογικό Μουσείο Βερολίνου)

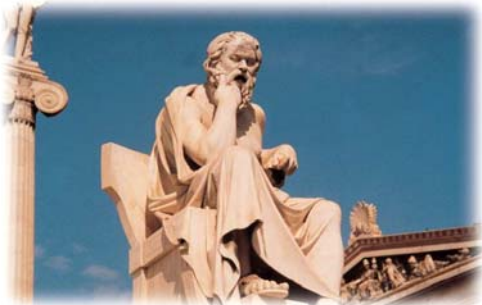
Ο Σωκράτης για τη φιλία

Α. Κείμενο Ο Ξενοφών (περ. 430-355 π.Χ.), συγγραφέας με έργο πολύπλευρο (βλ. Ενότητα 5), αποτελεί – μαζί με τον Πλάτωνα και τον Αριστοφάνη – μια από τις σημαντικότερες πηγές που διαθέτουμε για τον βίο και τη διδασκαλία του Σωκράτη, αφού ο τελευταίος απέφυγε συνειδητά να ασχοληθεί με τη συγγραφή. Υπήρξε για μικρό χρονικό διάστημα μαθητής του και δέχτηκε επίδραση από τον μεγάλο φιλόσοφο. Στο έργο του *Απομνημονεύματα* ο Ξενοφών καταγράφει αναμνήσεις όσων άκουσε από τον δάσκαλό του, στις οποίες

περιλαμβάνονται και οι ακόλουθες απόψεις του Σωκράτη για τη φιλία.

Τοῦτο μὲν πολλῶν ἀκούω, ὡς πάντων κτημάτων κράτιστόν ἐστι φίλος σαφῆς καὶ ἀγαθός, παντὸς δὲ μᾶλλον ἐπιμέλονται οἱ πολλοὶ ἢ φίλων κτήσεως. Καὶ γὰρ οἰκίας καὶ ἀγρούς καὶ ἀνδράποδα καὶ βοσκήματα καὶ σκεύη ἐπιμελῶς κτῶνται, φίλον δέ, ὃ μέγιστον ἀγαθὸν εἶναί φασιν, οὐχ ὅπως κτήσονται φροντίζουσι. Καίτοι ποῖος ἵππος ἢ ποῖον ζεῦγος οὕτω χρήσιμον ὥσπερ ὁ χρηστὸς φίλος; Ποῖον δὲ ἀνδράποδον οὕτως εὖνουν καὶ παραμόνιμον; Ἡ ποῖον ἄλλο κτῆμα οὕτω πάγχρηστον; Ὁ γὰρ ἀγαθὸς φίλος ἑαυτὸν τάττει πρὸς πᾶν τὸ ἐλλεῖπον τῷ φίλῳ καί, ἂν τέ τινα εὖ ποιῆσαι δέη, συνεπισχύει, ἂν τέ τις φόβος ταραττή, συμβοηθεῖ, καὶ εὖ μὲν πράττοντα πλεῖστα εὐφραίνει, σφαλλόμενον δὲ πλεῖστα ἐπανορθοῖ. Ἄλλ' ὅμως ἔνιοι δένδρα μὲν πειρῶνται θεραπεύειν τοῦ καρποῦ ἔνεκεν, τοῦ δὲ παμφορωτάτου κτήματος, ὃ καλεῖται φίλος, ἀργῶς καὶ ἀνειμένως οἱ πλεῖστοι ἐπιμέλονται.

Ξενοφῶν, Ἀπομνημονεύματα 2.4.1-7 (διασκευή)

Ἄγαλμα του Σωκράτη ἔξω ἀπὸ τὴν Ακαδημία Αθηνῶν

Γλωσσικά σχόλια

πολλῶν ἀκούω
ὡς πάντων κτημάτων
κράτιστόν (υπερθ. βαθμ.
επιθ. ἀγαθός, ἀγαθή,
ἀγαθόν) ἔστι φίλος

παντός δὲ μᾶλλον
(συγκρ. βαθμ. επιρρ.
μάλα) ἐπιμέλονται (ρ.
ἐπιμέλομαι ἢ
ἐπιμελέομαι,
ἐπιμελοῦμαι) οἱ πολλοὶ ἢ
φίλων κτήσεως (β' ὅρος
σύγκρισης)

καὶ γάρ
τὸ ἀνδράποδον

κτῶνται (γ' εν. οριστ.
ενεστ. ρ. κτάομαι,
κτῶμαι)

οὐχ ὅπως κτήσονται
φροντίζουσι

καίτοι
τὸ ζεῦγος

ἀκούω ἀπὸ πολλοὺς
ὅτι δηλαδὴ ἀπ' ὅλα τα
περιουσιακὰ στοιχεῖα (πβ.
ν.ε.: ἀπόκτηση, κτητικός,
κτήμα) το πιο σημαντικό
(πβ.ν.ε.: κράτος,
εγκρατής, κραταιός) εἶναι
ο φίλος

ὅμως οἱ περισσότεροι
φροντίζουν (πβ. ν.ε.:
ἐπιμέλεια, ἐπιμελητής,
ατημέλητος) περισσότερο
για οτιδήποτε ἄλλο παρά
για τὴν ἀπόκτηση φίλων

γιατί πράγματι

ο δούλος (πβ. ν.ε.:
εξανδραποδισμός)

ἀποκτοῦν

δε φροντίζουν να
ἀποκτήσουν

καὶ ὅμως

ζευγάρι ζώων που χρησιμο-
ποιούνται σε αγροτικές
εργασίες (πβ. ν.ε.: ζυγός,
ζευγάς, ζευγαρώνω)

οὕτω... ὥσπερ	έτσι / τόσο... όπως / όσο βέβαια
ὁ χρήσιμος, ἡ χρησίμη / χρήσιμος, τὸ χρήσιμον	ανώτερος, σημαντικότερος (εδώ)
ὁ χρηστός, ἡ χρηστή, τὸ χρηστόν	ενάρετος, καλός
ὁ/ἡ εὖνους, τὸ εὖνουν	ευνοϊκός, καλοπροαίρετος
ὁ/ἡ παραμόνιμος, τὸ παραμόνιμον	διαρκής, σταθερός, πιστός
ὁ/ἡ πάγχρηστος, τὸ πάγχρηστον	χρήσιμος σε όλα
ἐαυτὸν τάττει πρὸς πᾶν τὸ ἐλλεῖπον τῷ φίλῳ	αφιερώνεται στην κάλυψη των αναγκών του φίλου του
ἂν τέ τινα εὖ ποιῆσαι (απαρ. αορ. ρ. ποιέω, ποιῶ) δέη (υποτ. ενεστ. απρόσ. ρ. δεῖ)	και αν χρειάζεται (πβ. ν.ε.: ένδεια, δέηση) να κάνει καλό σε κάποιον
συνεπισχύω	ενισχύω κάποιον βοηθώντας τον
συμβοηθέω, συμβοηθῶ	βοηθῶ κάποιον μαζί με άλλους
εὖ μὲν πράττοντα (μτχ. ενεστ. ρ. πράττω) πλειῖστα (υπερθ. βαθμ. επιρρ. πολύ) εὐφραίνει	όταν ευτυχεί, του προσφέρει μεγάλη ευχαρίστηση

<p>σφαλλόμενον δὲ πλείστα ἐπανορθοῖ (οριστ. ενεστ. ρ. ἐπανορθόω, ἐπανορθῶ)</p>	<p>ενώ, όταν δυστυχεῖ (πβ. ν.ε.: σφάλμα, επισφαλής, ανασφάλεια), καταβάλλει πάρα πολλές προσπάθειες να τον στήσει πάλι στα πόδια του (πβ. ν.ε.: ανεπα- νόρθωτος, επανόρθωση)</p>
<p>ἔνιοι (αόρ. αντων.) πειρῶνται (γ' εν. οριστ. ενεστ. ρ. πειράομαι, πειρῶμαι) δένδρα θεραπεύειν τοῦ καρποῦ ἕνεκεν</p>	<p>μερικοί προσπαθούν να καλλιεργήσουν δέντρα για τον καρπό τους</p>
<p>παμφορώτατος (υπερθ. βαθμ. επιθ. ὁ/ῆ πάμφωρος, τὸ πάμφωρον)</p>	<p>αυτός που παράγει κάθε λογής καρπούς</p>
<p>ἀργῶς καὶ ἀνειμένως</p>	<p>με βραδύτητα και αμέλεια</p>

Ερωτήσεις

- 1. Ποια αντίφαση διαπιστώνει ο Σωκράτης ανάμεσα σε όσα ακούει να λέγονται για τη φιλία και σε όσα βλέπει να συμβαίνουν;**
- 2. Γιατί ο καλός και πιστός φίλος είναι αναντικατάστατος κατά τον Σωκράτη; Ποια επιχειρήματα προβάλλει, για να ενισχύσει την άποψη του;**
- 3. Ποιοι πιστεύετε ότι είναι οι μεγαλύτεροι κίνδυνοι που αντιμετωπίζει μια φιλική σχέση στην εποχή μας;**

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

κτάομαι, κτῶμαι [= αποκτώ]

θ. κτα-, κτη-, κτε-

[στο κείμενο συναντήσατε τους τύπους κτημάτων, κτήσεως, κτῶνται, κτήσονται, κτήμα και κτήματος]

		Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
Ομόρριζα	απλά	<p>τὸ κτέανον (συνήθως: τὰ κτέανα) [= το κτήμα]</p> <p>κτηνηδόν [= σαν κτήνος]</p>	<p>τὸ κτήμα, κτηματικός, κτητικός, ὁ κτήτωρ (-ορας) [= ο κάτοχος], ἡ κτήσις (-η) [= η απόκτηση], τὸ κτήνος [= (α.ε.) κτήμα, συνήθως στον πληθ.: περιουσία που αποτελείται από ζῶα, (ν.ε.) ζῶο], κτηνώδης</p>	<p>-κτώ / -κτώμαι (μόνο ως β´ συνθετικό), κτηματίας, τα κεκτημένα [= αυτά που έχουν αποκτηθεί / κατοχυρωθεί], κτητορικός, κτηνωδία</p>

		Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
Ομόρριζα	σύνθετα	ἐπικτῶμαι [= αποκτώ, κερδίζω επιπλέον], ἡ ἐπίκτησις [= το πρόσθετο κέρδος], ἄκτητος [= αυτός που δεν μπορεί να αποκτηθεί]	ἀποκτῶμαι [= (α.ε.) χάνω την περιουσία μου, (ν.ε.) γίνομαι κτήμα κάποιου], ἡ ἀπόκτησις (-η) [= (α.ε.) ἡ ἀπώλεια, (ν.ε.) ἡ ἀπόκτηση], κατακτῶμαι (ν.ε. κατακτώ), ἡ κατάκτησις, ἐπίκτητος [= αυτός που έχει αποκτηθεί], ἀκτῆμων, ἡ ἀκτημοσύνη [= ἡ ἔλλειψη περιουσιακῶν στοιχείων, ἡ πενία], ὁ κτηνοτρόφος	αποκτώ, ἀπόκτημα [= ὅ,τι ἔχει ἀποκτήσει κάποιος], κτηματαγορά κτηματολόγιο, κτηματομεσίτης κοινοκτημοσύνη

Ασκήσεις

1. Να γράψετε τι δηλώνουν τα παράγωγα ουσιαστικά *ἡ κτῆσις, ὁ κτήτωρ, τὸ κτῆμα* σε σχέση με ὅσα διδαχθήκατε σε προηγούμενες Ενότητες (πρόσωπο που ενεργεί, κατάσταση κτλ.).

2. Να εξηγήσετε σε ποιες περιπτώσεις χρησιμοποιούνται οι φράσεις:

- α. υπερασπίζομαι τα κεκτημένα μου
- β. λόγω κεκτημένης ταχύτητας
- γ. κτήμα ες αεί

3. Να συμπληρώσετε τα κενά με την κατάλληλη λέξη από αυτές που σας δίνονται στο πλαίσιο, αφού τις προσαρμόσετε στην κατάλληλη πτώση και – στην περίπτωση των επιθέτων– στο κατάλληλο γένος:

- α. Οι αντωνυμίες που φανερώνουν τον κτήτορα ονομάζονται _____ αντωνυμίες.
- β. Τονίστηκε η επιτακτική ανάγκη σύνταξης εθνικού _____
- γ. Θεωρούσε σπουδαιότερο _____ του το υπερπολυτελές αυτοκίνητό του
- δ. Μετά από πολλά χρόνια σκληρής προσπάθειας _____ τις απαραίτητες γνώσεις, ώστε να αντιμετωπίζει τα προβλήματα αποτελεσματικά.

απόκτημα κτητικός κτηματολόγιο αποκτώ

B2. Ετυμολογικά

Επαναληπτικές ασκήσεις

1. Να συμπληρώσετε τους πίνακες με κατάλληλες παράγωγες λέξεις της α.ε.:

	πρόσωπο που ενεργεί
ἀγοράζω	
γεννάω, γεννῶ	
φονεύω	
ἡγοῦμαι	

	ενέργεια / κατάσταση
λαμβάνω	
κρούω	
λέγω	
χαίρω	

	ὄργανο ἢ μέσο
ξύω	
ἀποβαίνω	
σκάπτω	

2. Να ενώσετε τα παρακάτω παράγωγα ουσιαστικά της α.ε. με τη σωστή κατηγορία σημασίας:

Τόπος ενέργειας

Πρόσωπο που ενεργεί

	βουλευτήριον			
	φόβητρον		παλαίστρα	
βῆμα	ἀγχόνη	δόγμα	βάθρον	
ὄρχηστρα	τροφός	ψεῦδος		
νόμισμα		τά κόμιστρα		

Ὅργανο ἢ μέσο ενέργειας

αποτέλεσμα ενέργειας

3. Να εντάξετε, ανάλογα με τη σημασία τους, τα παρακάτω ουσιαστικά στην κατάλληλη στήλη:

άσπιδιον, τεχνίτης, Σταγειρίτης, ίππάριον, παιδίσκη, πυργίσκος, παρθενών, θιασώτης, γραϊδίον, σωμάτιον, πρυτανείον, Κροτωνιάτης, γυμνάσιον.

ΥΠΟΚΟΡΙΣΤΙΚΑ	ΠΕΡΙΕΚΤΙΚΑ

ΤΟΠΙΚΑ	ΠΑΡΩΝΥΜΑ	ΕΘΝΙΚΑ

4. Να σχηματίσετε παράγωγα ουσιαστικά από τα επίθετα:

κακός > _____, εύγενής > _____,
 εύνους > _____, άφρων > _____,
 εύπορος > _____.

5. Χρησιμοποιώντας τις κατάλληλες καταλήξεις από τη στήλη Β΄ να σχηματίσετε ρήματα παράγωγα από τα ουσιαστικά της στήλης Α΄. Να χρησιμοποιηθούν όλες οι καταλήξεις:

A'	B'
1. πόνος	α. _____ ύνω
2. σῆμα	β. _____ ω
3. βαρύς	β. _____ ω
4. βασιλεύς	δ. _____ ίζω
5. ἔλπίς	ε. _____ αίνω

Γ. Γραμματική

Επαναληπτικές ασκήσεις

1. Να κλίνετε τα ονοματικά σύνολα:
ὁ ἀγαθὸς φίλος, τὸ μέγιστον ἀγαθόν.
2. Να εντοπίσετε τα δευτερόκλιτα επίθετα του κειμένου της Ενότητας και να τα γράψετε στο ίδιο γένος και στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού.
3. Να γράψετε τις παρακάτω λέξεις στη γενική και δοτική ενικού:
 τοὺς ἀγρούς _____ / _____
 ἡ οἰκία _____ / _____
 τὰ ἀνδράποδα _____ / _____
 τοῦ ἵππου _____ / _____
 ὧ φόβε _____ / _____
 τοῖς δένδροις _____ / _____
 τοῦ καρποῦ _____ / _____.
4. Να συμπληρώσετε τα κενά του πίνακα:

	ενικός αριθμός
ονομ.	
γεν	τούτου τοῦ ποταμοῦ
δοτ.	
αιτ.	

	πληθυντικός αριθμός
ονομ.	
γεν	
δοτ.	
αιτ.	

	ενικός αριθμός
ονομ.	
γεν	
δοτ.	αὕτη ἡ εὐφορος χώρα
αιτ.	

	πληθυντικός αριθμός
ονομ.	
γεν	
δοτ.	
αιτ.	

5. Να συμπληρώσετε τα κενά των παρακάτω φράσεων με τον κατάλληλο τύπο της δεικτικής αντωνυμίας οὗτος, αὕτη τοῦτο:

α. Δαρεῖος οὐκ ἦλθεν εἰς _____ τὴν οἰκίαν.

β. Καὶ τῆς νυκτὸς _____ οὐδεὶς ἐκοιμήθη.

γ. Τὰ παιδιά _____ οὐκ ἐγίνωσκον
 τοὺς κινδύνους.
 δ. Ἄλκιβιάδης ἐν _____ ταῖς ὁδοῖς
 ἐπορεύετο.

6. Να συμπληρώσετε τα κενά του πίνακα με το ίδιο πρόσωπο των ρημάτων στους υπόλοιπους χρόνους:

ενεστώτας	παρατατικός	μέλλοντας
τάττει		

αόριστος	παρακείμενος	υπερσυντέλικος

ενεστώτας	παρατατικός	μέλλοντας
συνεπισχύεις		

αόριστος	παρακείμενος	υπερσυντέλικος

ενεστώτας	παρατατικός	μέλλοντας
θεραπεύουσι		

αόριστος	παρακείμενος	υπερσυντέλικος

7. Να μεταφέρετε τα ρήματα των παρακάτω προτάσεων στην οριστική ενεστώτα και μέλλοντα (στο ίδιο πρόσωπο και στον ίδιο αριθμό):

α. Τῆς πόλεως ἤρχον οἱ πλούσιοι.
 (_____ / _____)

**β. Οὐκ ἔπεισαν τοὺς συμμάχους οἱ τῶν
Λακεδαιμονίων πρέσβεις.**

(_____ / _____)

γ. Δαρεῖος ἔπεμψεν ἄγγελον εἰς τὰς Ἀθήνας.

(_____ / _____)

δ. Οἱ Πέρσαι ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον τοῖς Ἀθηναίοις.

(_____ / _____)

ε. Οἱ παῖδες ἐφύλαξαν τὰς τοῦ πατρὸς συμβουλὰς.

(_____ / _____)

8. Να μεταφέρετε τα ρήματα των παρακάτω προτάσεων στην οριστική παρατατικού και αορίστου (στο ίδιο πρόσωπο και στον ίδιο αριθμό):

**α. Ὁ ἀγαθὸς φίλος ἑαυτὸν τᾶπτεϊ πρὸς πᾶν τὸ
ἐλλεῖπον τῷ φίλῳ.**

(_____ / _____)

β. Οἱ σύμμαχοι κινδυνεύουσιν.

(_____ / _____)

γ. Ὁ παιδοτρίβης τοὺς παῖδας γυμνάζει.

(_____ / _____)

δ. Πιστεύω εἰς ἓνα Θεόν.

(_____ / _____)

**ε. Ἀγαμέμνων τὴν θυγατέρα Ἴφιγένειαν ἐν Αὐλίδι
θύει.**

(_____ / _____)

9. Να μεταφέρετε τα ρήματα των παρακάτω προτάσεων στην οριστική παρακειμένου και υπερσυντελικού (στο ίδιο πρόσωπο και στον ίδιο αριθμό):

α. Τὰ συσσίτια τε ὑμῖν συντάττει (= προστάζει να οργανωθούν) ὁ νόμος και τὰ γυμνάσια και τήν τῶν ὀπλων ἕξιν (= συνήθεια).

(_____ / _____)

β. Ἐνιοι (= μερικοί) δέ κατ' αὐτόν τόν κίνδυνον ἐκβαλόντες (= αφού τραβήξουν) μάχαιραν ἢ τι των ἄλλων ὀπλων παραλόγως ρίπτουσιν ἑαυτούς εἰς τοὺς πολεμίους.

(_____ / _____)

γ. Καί τὰ Μηδικά ἄρματα πείθει Κῦρος Κυαξάρην εἰς τόν τρόπον τοῦτον μετασκευᾶσαι.

(_____ / _____)

δ. Σὺ δ' οὕτω σφόδρα πιστεύεις τοῖς σεαυτοῦ λόγοις, ὥστε πείσεις νομίζεις τοὺς δικαστάς.

(_____ / _____)

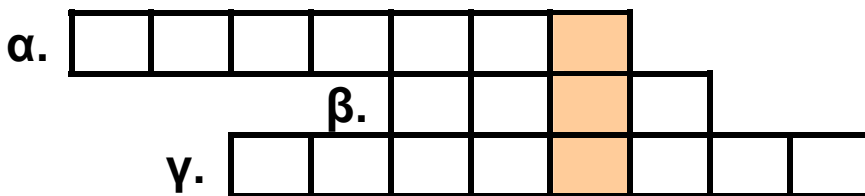
(_____ / _____)

ε. Ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ (= στη φυλακή) πλείω (= περισσότερο) χρόνον ἢ ἔξω διατρίβει (= περνάει τον καιρό του).

(_____ / _____)

10. Εάν συμπληρώσετε στα τετραγωνίδια τις λέξεις που ζητούνται, στην ἐγχρωμη στήλη θα σχηματιστεί η λέξη που λείπει από τον στίχο

«ὦ γλυκύ μου _____, γλυκύτετόν μου τέκνον»:

α. γ' εν. οριστ. αορ. ρ. ταράττω

β. αιτ. πληθ. β' προσ. προσωπικής αντωνυμίας

γ. δοτ. εν. ουσ. ὁ ὑποκριτής

11. Να μεταφέρετε στον άλλο αριθμό τα δευτερόκλιτα ουσιαστικά και επίθετα του κειμένου, διατηρώντας την πτώση και το γένος (στα επίθετα):

Καί τροφός και μήτηρ και παιδαγωγός και αὐτός ὁ πατήρ περί τούτου διαμάχονται (= αγωνίζονται), ὅπως βέλτιστος ἔσται ὁ παῖς, παρ' ἑκάστον καὶ ἔργον και λόγον διδάσκοντες και ἐνδεικνύμενοι (= υποδεικνύοντας) ὅτι το μὲν δίκαιον, το δὲ ἄδικον, και τόδε μὲν καλόν, τόδε δὲ αἰσχρόν, και τόδε μὲν ὄσιον, τόδε δὲ ἀνόσιον, και τὰ μὲν ποίει (= να τα κάνεις), τὰ δὲ μὴ ποίει.

Πλάτων, Πρωταγόρας 325c-d

**Οὐκ ἔστιν οὐδέν κρεῖσσον ἢ φίλος σαφής,
οὐ πλοῦτος, οὐ τυραννίς
Εὐριπίδης, Ὀρέστης, στ. 1155-6**

**Τίποτε δεν είναι καλύτερο από
τον ειλικρινή φίλο, ούτε τα
πλούτη ούτε το βασιλικό αξίωμα.**

Ενότητα 11

**Νίκος Εγγονόπουλος, Αλέξανδρος και Βουκεφάλας
(από το αρχείο της Λένας Εγγονοπούλου)**

Η αγάπη του Αλεξάνδρου για τον Βουκεφάλα

Α. Κείμενο Στο έργο του 'Αλεξάνδρου' Ανάβασις, (βλ. Ενότητα 7) ο Φλάβιος Αρριανός (περ. 95-175 μ.Χ.) αφηγείται και το τέλος του Βουκεφάλα, του αγαπημένου αλόγου του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Εκτός από την περιγραφή του αλόγου, ο Αρριανός παραδίδει και ένα χαρακτηριστικό επεισόδιο που καταδεικνύει τον στενό δεσμό του μεγάλου στρατηλάτη με τον πιστό σύντροφο του.

Ἴνα δὲ ἡ μάχη συνέβη καὶ ἔνθεν ὀρμηθεὶς ἐπέρασεν τὸν Ὑδάσπην ποταμὸν πόλεις ἔκτισεν Ἀλέξανδρος. Καὶ τὴν μὲν Νίκαιαν τῆς νίκης τῆς κατ' Ἰνδῶν ἐπώνυμον ὠνόμασε, τὴν δὲ Βουκεφάλαν ἐς τὸν ἵππου τοῦ Βουκεφάλα τὴν μνήμην, ὅς ἀπέθανεν αὐτοῦ ὑπὸ καύματος τὲ καὶ ἡλικίας καματηρὸς γενόμενος, πολλὰ δὲ πρόσθεν ξυγκαμῶν τὲ καὶ συγκινδυνεύσας Ἀλεξάνδρῳ), ἀναβαινόμενός τε πρὸς μόνου Ἀλεξάνδρου, ὅτι τοὺς ἄλλους πάντας ἀπηξίου ἀμβάτας, καὶ μεγέθει μέγας καὶ τὰ θυμῷ γενναῖος. Σημεῖον δὲ οἱ ἦν βοὸς κεφαλὴ ἐγκεχαραγμένη, ἐφ' ὧ καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο λέγουσιν ὅτι ἔφερον οἱ δὲ λέγουσιν ὅτι λευκὸν σῆμα εἶχεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, μέλας ὢν αὐτός, ἐς βοὸς κεφαλὴν μάλιστα εἰκασμένον. Οὗτος ὁ ἵππος ἐν τῇ Οὐξίων χώρᾳ ἀφανῆς ἐγένετο Ἀλεξάνδρῳ, καὶ Ἀλέξανδρος προεκήρυξεν ἀνά τὴν χώραν πάντας ἀποκτενεῖν Οὐξίους, εἰ μὴ ἀπάξουσιν αὐτῷ τὸν ἵππον. Τοσῆδε γὰρ σπουδὴ Ἀλεξάνδρῳ) ἀμφ' αὐτὸν ἦν.

Ἄρριανός, *Ἀλεξάνδρου Ἀνάβασις* 5.19.4-6 (διασκευή)

Ο Μ. Αλέξανδρος σε μεταξοτυπία του Andy Warhol (1981, Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης Θεσσαλονίκης)

Γλωσσικά σχόλια

ἵνα	εκεί όπου
ἔνθεν ὀρμηθεῖς (μτχ. παθ. αορ. ρ. ὀρμάομαι, ὀρμῶμαι) ἔπερασεν	στο σημείο από το οποίο ξεκίνησε και πέρασε (πβ. ν.ε.: ορμή, ορμητήριο, παρόρμηση)
τὴν Νίκαιαν τῆς νίκης τῆς κατ' Ἰνδῶν ἐπώνυμον ὠνόμασε	ἔδωσε στην πόλη το όνομα Νίκαια από τη νίκη του κατά των Ινδῶν (πβ. ν.ε.: επωνυμία)
αὐτοῦ	εκεί, σε αυτό το σημείο (με τη σημασία αυτή επιβιώνει και στην.ε.)
ὑπὸ καύματός (ουσ. τὸ καῦμα, τοῦ καύματος) τε καὶ ἡλικίας καματηρός γενόμενος	επειδὴ καταβλήθηκε από τον καύσωνα και τα γηρατειά (πβ. ν.ε.: καυστήρας, καυστικός)
ὁ καματηρός, ἡ καματηρά, τὸ καματηρόν	καταβεβλημένος, καταπονημένος
πολλά δὲ πρόσθεν ξυγκαμῶν (μετ. αορ. β' ρ. ξυγκάμνω) τὲ καὶ συγκινδυνεύσας Ἀλεξάνδρω,	αφού είχε υποφέρει προηγουμένως πολλά και είχε περάσει πολλούς κινδύνους μαζί με τον Αλέξανδρο
ἀναβαινόμενός τε πρὸς μόνου Ἀλεξάνδρου	και τον οποίο ίππευε μόνο ο Αλέξανδρος
ὅτι ἀπηξίου (οριστ. παρατ. ρ. ἀπαξιῶ, ἀπαξιῶ)	επειδὴ απαξίωνε, ἀπέρριπτε ως ἀνάξιους
ὁ ἀμβάτης (ποιητ. τύπος ἀντί ὁ ἀναβάτης)	ο ἀναβάτης

μεγέθει (δοτ. εν. ουσ. τὸ
μέγεθος, τοῦ μεγέθους)
μέγας

τῷ θυμῷ γενναῖος

σημεῖον δὲ οἱ (δοτ. εν.
γ' προσ. προσ. αντων.) ἦν

βοός γεν. εν. ουσ. ὁ βοῦς)
κεφαλή ἐγκεχαραγμένη

ἐφ' ὅτῳ (δοτ. εν. ουδ.
αναφ. αντων. ὅστις, ἦτις,
ὅ,τι)

το σῆμα

μέλας (επίθ. ὁ μέλας, ἡ
μέλαινα, τὸ μέλαν) ὧν
αυτός

ἐς βοός κεφαλὴν μάλιστα
εἰκασμένον

ἀφανῆς ἐγένετο
Ἀλεξάνδρῳ

Προκηρύσσω

ἀποκτενεῖν (απαρ. μέλλ. ρ.
ἀποκτείνω)

ἀπάγω

ἡ σπουδῆ

μεγαλόσωμος (πβ. ν.ε.:
μεγεθύνω, μεγεθυντικός)

δυνατός

και εἶχε σημάδι

ένα κεφάλι βοδιού
χαραγμένο πάνω του

εξαιτίας του οποίου

το σημάδι (πβ. ν.ε.:
σημειώνω, σῆμα,
σημαία)

ενώ ο ἴδιος ἦταν μαύρος
(πβ. ν.ε.: μελάνι,
μελανιάζω)

που ἔμοιαζε πάρα πολύ με
κεφάλι βοδιού (μτχ.
παρακ. ρ. εἰκάζομαι) (πβ.
ν.ε.: εικαστικός, εικασία)

ο Αλέξανδρος τον ἔχασε

διακηρύσσω δημόσια

ὅτι θα εκτελέσει / ὅτι θα
φονεύσει

επιστρέφω κάτι

το ενδιαφέρον

Ερμηνευτικά σχόλια Ἴνα δὲ ἡ μάχη συνέβη καὶ ἔνθεν ὀρμηθεὶς ἐπέρασεν τὸν Ὑδάσπην ποταμὸν πόλεις ἔκτισεν Ἀλέξανδρος: Ἡ ἰδρυση τῶν δύο πόλεων στὶς ὄχθες τοῦ ποταμοῦ Ὑδάσπη (σήμερα ονομάζεται «Τζέλουμ») συνδέεται με τὴ μεγάλη μάχη που ἐγίνε ἐκεῖ μεταξύ τῆς στρατιάς τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν δυνάμεων τοῦ Ἰνδοῦ βασιλιά Πώρου, που ἔληξε με νίκη τῶν Μακεδόνων. Ἡ Νίκαια χτίστηκε ἀκριβῶς στὸ πεδίο τῆς μάχης, ἐνῶ ἡ Βουκεφάλα ἢ Βουκέφαλα (κατὰ τὸν Πλούταρχο, «Βουκεφαλία») στὸ σημεῖο ἀπὸ το ὁποῖο ξεκίνησε ὁ Ἀλέξανδρος με τὸν στρατό του, γιὰ νὰ διαβεί τὸν Ὑδάσπη.

Οὔξιοι: Λαὸς τῆς ἀνατολικῆς Σουσιανῆς στὴ μεθόριο τῆς Περσίας. Κατοικοῦσαν στὶς πηγές τοῦ Τίγρη ποταμοῦ (σημερινοῦ Καρούμ). Ἡ περιοχὴ ὅπου ζοῦσαν ἦταν ἰδιαιτέρα εὐφορῆ. Διακρίνονταν σε ορεινοὺς, που ἦταν πιο σκληροτράχηλοι καὶ ονομαστοὶ πολεμιστὲς, καὶ πεδινοὺς. Κατὰ τὴν ἐκστρατεία τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου υπῆρξαν σύμ-μαχοὶ τοῦ Δαρείου, ὥσπου τὸ 331 π.Χ. τοὺς υπέταξε ὁ Ἀλέξανδρος καὶ τοὺς ἔκανε φόρου υποτελεῖς.

Ερωτήσεις

1. Πῶς πέθανε ὁ Βουκεφάλας;
2. Σε τι ὀφείλε τὸ ὄνομά του τὸ ἄλογο τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου;
3. Ποιο γεγονός ἐπικαλεῖται ὁ Ἀρριανός, γιὰ νὰ καταδείξει τὸ ἰδιαιτέρο ἐνδιαφέρον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου γιὰ τὸ ἄλογό του;
4. Μπορεῖτε νὰ ἀνακαλέσετε στὴ μνήμη σας ἄλλες γνωστὲς περιπτώσεις στενοῦ δεσμοῦ μεταξύ ἐνὸς ἀνθρώπου καὶ ἐνὸς ζώου;

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

ή πόλις

[στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο πόλεις]

		Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
Ομόρριζα	απλά	<p>πολίζω [= οικοδομώ, ιδρύω πόλη] ή πολίχνη [= η μικρή πόλη], τό πόλισμα [= το σύνολο των οικημάτων μιας πόλης, η πόλη, η κωμόπολη]</p>	<p>ὁ πολίτης, ἡ πολιτεία [= (α.ε.) το πολίτευμα, ο τρόπος ζωής των πολιτών, (ν.ε.) το κράτος, η πόλη ὁ πολι-τευτής [= ο πολιτικός], πολιτικός, τὰ πολιτικά, το πολίτευμα, πολιτεύω [= είμαι πολίτης], πολιτεύομαι [= (α.ε.) είμαι ενεργός πολίτης, δρώ ως πολίτης, (ν.ε.) θέτω υποψηφιότητα στις εκλογές], ο πολιτισμός</p>	<p>η πολιτική, πολιτικάντης [= ο πολιτικός που αναδεικνύεται με ευτελή μέσα, δημαγωγία, πελατειακές σχέσεις], πολιτειακός [= αυτός που σχετίζεται με το πολίτευμα], πολιτισμένος, πολιτιστικός</p>

		Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
Ομόρριζα	σύνθετα	ὁ ὑψίπολις [= ο πολίτης ένδοξης πόλης], ὁ ἄπολις [= αυτός που δεν έχει πόλη, πατρίδα], ἀπολίτευτος, ὁ πολιτάρ- χης [= ο αρχηγός της πόλης]	ἡ ἀκρόπολις (- η), ἡ κωμόπο- λις(-η) πολιορ- κῶ, ἡ πολιορκία, ὁ πολιοῦχος [= ο προστάτης της πόλης], πολιτογραφῶ [= (α.ε.) εγγρά- φω κάποιον ως πολίτη, (ν.ε.) δίνω υπηκοότητα], ὁ πολιτοφύλαξ (-ακας) [= αυτός που φυλάει τους πολίτες], συμπολιτεύω (ν.ε. συμπο- λιτεύομαι), ἡ συμπολίτευ- σις (-η), ὁ συμπολίτης, ἀντιπολιτεύομαι [= είμαι πολιτικός αντίπαλος]	πολιτικοποιῶ, πολιτικοποίηση, πολιτικολογῶ, πολιτοφυλακή [= ένοπλο σώμα πολιτών για τη διατήρηση της τάξης], πολεοδόμος πολεοδομία, πολεοδομία, απολίτιστος, απολιτικός

Ασκήσεις

1. Να γράψετε τι δηλώνουν τα παρακάτω α.ε. παράγωγα του ρ. πολιτεύω: **πολιτεία, πολίτευμα.**

2. Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις της στήλης Α' με τις λέξεις της στήλης Β' δημιουργώντας αποδεκτά ονοματικά σύνολα:

A'	B'
1. πολιτιστικός	α. πολιορκία
2. πολιτισμένος	β. θεσμός
3. στενή	γ. πόλη
4. πολιτειακός	δ. πολίτης
5. συνήγορος του	ε. χώρες
6. σχέδιο	στ. πρωτεύουσα

3. Να συμπληρώσετε τα κενά των προτάσεων με την κατάλληλη λέξη από αυτές που δίνονται στο πλαίσιο:

α. Λίγες πόλεις στην Ελλάδα έχουν σωστό
_____ σχεδιασμό.

β. Το Παρίσι αποκαλείται _____ «του φωτός».

γ. Η φιλολαϊκή _____ της κυβέρνησης
απέδωσε καρπούς.

δ. Άλλο η _____ και άλλο η κομματικοποίηση.

πόλη, πολιτική, πολιτικοποίηση, πολεοδομικός

4. Να σχηματίσετε στη ν.ε. όσο το δυνατόν περισσότερα ονομαστικά σύνολα με τη λέξη «πολιτικός» και να δώσετε τη σημασία τους. Συμβουλευτείτε τα λεξικά σας.

B2. Ετυμολογικά

Παραγωγή ρημάτων

Παραγωγή ρημάτων από άλλα ρήματα, επιρρήματα και επιφωνήματα

Ρήματα παράγονται και από άλλα ρήματα και μπορεί να σημαίνουν:

α. Πράξη που αρχίζει να γίνεται (εναρκτικά). Έχουν παραγωγική κατάληξη **-σκω**, π.χ. γηράσκω < γηράω (= γερνάω).

β. Πράξη που γίνεται συχνά ή με ένταση (θαμιστικά ή επιτατικά). Έχουν παραγωγικές καταλήξεις **-άζω, -ίζω, -ύζω**, π.χ. στενάζω (= στενάζω συχνά) < στένω.

γ. Έφεση, μεγάλη επιθυμία για εκείνο που δηλώνει το πρωτότυπο ρήμα (εφετικά). Έχουν παραγωγικές καταλήξεις **-ιάω (-ιῶ), -είω**, π.χ. κλαυσιῶ, -ιῶ < κλαίω.

Επίσης, ρήματα παράγονται και από:

α. **Επιρρήματα**, π.χ. διχάζω (= διαιρώ σε δύο μέρη) < δίχα (= σε δύο μέρη), ἐγγίζω (= φέρνω κοντά) < ἐγγύς (= κοντά).

β. **Επιφωνήματα**, π.χ. οϊμῶζω (= θρηνώ) < οἴμοι (= αλίμονο).

Ασκήσεις

1. Να αντιστοιχίσετε τα παράγωγα ουσιαστικά των ρ. κτίζω και βαίνω (στήλη Α΄) με την κατηγορία στην οποία ανήκουν (στήλη Β΄):

A΄	B΄
1. κτίσις	α. το πρόσωπο που ενεργεί
2. κτίστης	β. ενέργεια, κατάσταση
3. κτίσμα	γ. αποτέλεσμα ενέργειας
4. βῆμα	δ. τόπος
5. βάθρον	ε. όργανο, μέσο
6. βαθμός	
7. βατήρ	

2. Να γράψετε παράγωγα ρήματα της α.ε. από τα παρακάτω ονόματα (ουσιαστικά ή επίθετα):

βάρβαρος > _____
σπουδή > _____
εύθυσ > _____
νίκη > _____
φόβος > _____

3. Να γράψετε παράγωγα ουσιαστικά της α.ε. από τα επίθετα:

γενναῖος > _____
άφανής > _____
εύθυσ > _____

Γ. Σύνταξη

Οι βασικοί όροι μιας απλής πρότασης

Οι βασικοί όροι μιας απλής πρότασης είναι δύο, το **υποκείμενο** και το **κατηγορημα**.

Υποκείμενο είναι το ονομαστικό σύνολο που φανερώνει **ποιος** ενεργεί ή πάσχει ή βρίσκεται σε μία κατάσταση. Βρίσκεται πάντοτε σε πτώση **ονομαστική**.

Κατηγορημα είναι το σύνολο των λέξεων της πρότασης που **αναφέρονται στο υποκείμενο**. Οι μορφές που μπορεί να πάρει το κατηγορημα είναι οι εξής:

μονολεκτικό κατηγορημα

Όταν το ρήμα της πρότασης είναι είτε ενεργητικής διάθεσης* και αμετάβατο είτε ουδέτερης ή παθητικής διάθεσης, το κατηγορημα περιλαμβάνει μόνο τον ρηματικό τύπο, π.χ. 'Ο παῖς ὑπνώττει / Το παιδί παίζει.

συνδεδεικτικό ρήμα + κατηγορούμενο

Όταν το ρήμα της πρότασης είναι συνδεδεικτικό (εἶμί, γίγνομαι, φαίνομαι κ.ά.) παθητικής ή ουδέτερης διάθεσης, το κατηγορημα περιλαμβάνει τον ρηματικό τύπο και το κατηγορούμενο, έναν όρο που δηλώνει μια ιδιότητα του υποκειμένου, π.χ. 'Ο χρησμός σαφής ἔστι / Το παιδί εἶναι ἡσυχό.

ενεργητικό μεταβατικό ρήμα + αντικείμενο (+2ο αντικείμενο)

Όταν το ρήμα της πρότασης είναι ενεργητικό μεταβατικό, το κατηγορημα περιλαμβάνει τον ρηματικό τύπο και το αντικείμενο, έναν όρο που δηλώνει το πρόσωπο, ζώο ή πράγμα στο οποίο μεταβαίνει η ενέργεια του ρήματος, π.χ. Σύ μή ἐλπίσῃς ταῦτα / Εσύ μην ακούς τους ἄλλους.
Μερικά ενεργητικά μεταβατικά ρήματα χρειάζονται δύο αντικείμενα, για να αποδώσουν ολοκληρωμένο νόημα (δίπλωτα ρήματα): για τον λόγο αυτό το κατηγορημα των προτάσεων αυτών περιλαμβάνει και δύο αντικείμενα, π.χ. Διηγῆσομαι ὑμῖν μῦθον / Η Πολιτεία παρέχει κίνητρα στους επιχειρηματίες.

ενεργητικό μεταβατικό ρήμα + αντικείμενο + κατηγορούμενο

Όταν το ρήμα της πρότασης είναι ενεργητικό μεταβατικό και σημαίνει «αποκαλώ», «θεωρώ», «εκλέγω», «μετατρέπω (κάτι σε κάτι άλλο)», το κατηγορούμενο εκτός από τον ρηματικό τύπο περιλαμβάνει και το αντικείμενο και το κατηγορούμενο του αντικειμένου, π.χ. Οί Άθηναῖοι εἶλοντο Περικλέα στρατηγόν / Ο διευθυντής με αποκάλεσε ασυνεπή.

* **Ενεργητικής διάθεσης** χαρακτηρίζονται τα ρήματα που δηλώνουν ότι το υποκείμενο τους ενεργεί. Περαιτέρω διακρίνονται σε **μεταβατικά**, που δηλώνουν ότι η ενέργεια του υποκειμένου τους μεταβαίνει σε ένα άλλο πρόσωπο, ζώο ή πράγμα, και σε **αμετάβατα**, που δε δηλώνουν μετάβαση ενέργειας, π.χ. Ο Γιάννης **περπατάει** στον κήπο (ενεργητικό αμετάβατο) / Η Μαρία **σκέφτεται** με νοσταλγία τις περσινές διακοπές της (ενεργητικό μεταβατικό).

Παθητικής διάθεσης χαρακτηρίζονται τα ρήματα που δηλώνουν ότι το υποκείμενο τους γίνεται αποδέκτης της ενέργειας κάποιου άλλου, π.χ. Το αεροσκάφος **καταρρίφθηκε** από εχθρικά πυρά.

Ουδέτερης διάθεσης χαρακτηρίζονται τα ρήματα που δηλώνουν ότι το υποκείμενο τους δεν ενεργεί ούτε παθαίνει, απλώς βρίσκεται σε μια κατάσταση, π.χ. Ο Κώστας **κοιμάται**.

↪ Παρατηρήσεις

Υποκείμενο

1. Το υποκείμενο μιας πρότασης βρίσκεται με την ερώτηση, «**ποιος / ποια / ποιο + ρήμα;**».

Ἀλέξανδρος τούς στρατιώτας συνήγαγε.

2. Ως υποκείμενο μιας πρότασης είναι δυνατόν να τεθούν: ουσιαστικά, αντωνυμίες, επίθετα, μετοχές, αριθμητικά, απαρέμφατα, δευτερεύουσες ονομαστικές προτάσεις κ.ά.

3. Το ρήμα συμφωνεί με το υποκείμενο της πρότασης (όταν αυτό είναι πτωτικό) στο πρόσωπο και στον αριθμό. Εξαίρεση αποτελεί η **αττική σύνταξη**, που χαρακτηρίζει κυρίως την ιωνική – αττική διάλεκτο. Όταν το υποκείμενο της πρότασης είναι ουδέτερο πληθυντικού αριθμού, το ρήμα τίθεται στο γ' ενικό αντί του γ' πληθυντικού, π.χ. τὰ παιδιά παίζει.

Κατηγορούμενο

1. Το κατηγορούμενο αποδίδει μία **ιδιότητα** στο υποκείμενο (ή στο αντικείμενο) με τη μεσολάβηση ενός συνδετικού ρήματος (εἰμί, γίγνομαι, φαίνομαι, διατελῶ, διάγω κ.ά.). Το εντοπίζουμε με την ερώτηση «**τι (λογής) + ρήμα;**».

Ἡ πόλις ἀνάστατος ἐγένετο.

2. Το κατηγορούμενο είναι συνήθως επίθετο. Ως κατηγορούμενο σε μια πρόταση είναι δυνατόν, επίσης, να τεθούν: ουσιαστικά, αντωνυμίες, μετοχές, αριθμητικά, απαρέμφατα, δευτερεύουσες ονομαστικές προτάσεις (κυρίως αναφορικές) κ.ά.

3. Το κατηγορούμενο, όταν είναι επίθετο, συμφωνεί με το υποκείμενο ή το αντικείμενο στο οποίο αναφέρεται στο **γένος**, στον **αριθμό** και στην **πτώση**, π.χ. Καί ἦν ἡ μάχη **καρτερά**. Όταν είναι ουσιαστικό, συμφωνεί υποχρεωτικά στην πτώση και ενδεχομένως στον αριθμό και στο γένος, π.χ. Τὰ δὲ Κύθηρα **νησός** ἐστίν. Μερικές φορές τίθεται στο ουδέτερο γένος, π.χ. Καλὸν ἡ σωφροσύνη, ἀλλ' ἐπίπονον, ἢ σε γενική (κατηγορηματική), π.χ. Ὁ θρόνος τοῦ μεγάλου βασιλέως χρυσοῦ ἦν.

Αντικείμενο

1. Με αντικείμενο συντάσσονται τα ενεργητικής διάθεσης **μεταβατικά** ρήματα, όσα δηλαδή δε δηλώνουν απλώς ότι το υποκείμενο ενεργεί, αλλά και ότι η ενέργεια του **μεταβαίνει** σε ένα άλλο πρόσωπο, ζώο ή πράγμα.

2. Το αντικείμενο βρίσκεται σε μία από τις **πλάγιες πτώσεις** (γεν., δοτ., αιτ.), **ποτέ σε ονομαστική**. Το εντοπίζουμε με την ερώτηση **«ποιον / ποιαν / τι + ρήμα;»**.

Κλέαρχος τους στρατιώτας συνήγαγε.

3. Στα δίπτωτα ρήματα το δεύτερο αντικείμενο το εντοπίζουμε με την ερώτηση **«σε / με / για / από ποιον ἢ τι + ρήμα;»**.

Ἔπαυσαν Τιμόθεον τῆς στρατη-γίας: ἀπό τι ἔπαυσαν Τιμόθεον; → (από τη στρατηγία) τῆς στρατηγίας → αντικείμενο.

4. Μερικά ρήματα άλλες φορές λειτουργούν ως μεταβατικά και άλλότε ως αμετάβατα. Συγκρίνετε, π.χ., στη ν.ε.: Μη μου μιλάς! **Σκέφτομαι...** (αμετάβατη χρήση), **αλλά:** Ο παππούς **σκεφτόταν** πάντα με νοσταλγία **το χωριό** (μεταβατική χρήση).

Ασκήσεις

1. Να εντοπίσετε το ρήμα, το υποκείμενο και το κατηγορούμενο στις παρακάτω προτάσεις:
- α. Οὔτοι εἰσι πονηροί.
 - β. Σὺ ἀνυπόδητος καὶ ἀχίτων διατελεῖς (= εἶσαι διαρκῶς).
 - γ. Ὁ πόλεμος πολλῶν αἴτιος κακῶν γεγένηται.
 - δ. Ἐμπόριον ἦν τὸ χωρίον (= η περιοχή ήταν εμπορικό λιμάνι) καὶ ὥρμουν αὐτόθι (= αγκυροβολούσαν εκεί) ὀλκάδες πολλαί.
 - ε. Οἱ Καππαδοκαὶ ὑπὸ Ἑλλήνων Σύριοι ὀνομάζονται.
 - στ. Ἡ μὲν τοῦ σώματος ἰσχὺς γηράσκει, ἡ δὲ τῆς ψυχῆς ρώμη ἀγήρατος ἐστί.
 - ζ. Οὐδεὶς ἐστί μοι ἀλλότριος (= ξένος), ἂν χρηστός ᾖ.

2. Να συμπληρώσετε το κατηγορούμενο στις παρακάτω προτάσεις:
- α. Ἐγὼ καὶ σὺ _____ (φίλος) ἐσμέν.
 - β. _____ (μαθητής) τοῦ Σωκράτους ἐστέ;
 - γ. Οἱ πρόγονοι ἦσαν _____ (σοφός) καὶ _____ (ἀγαθός).
 - δ. Οἱ ἀδικοῦντες τὴν πόλιν ἡμέτεροι _____ (ἐχθρός) εἰσιν.
 - ε. Ἐκείνη ἡ γραῦς _____ (δίκαιος) ᾖ.

3. Να βρείτε το ρήμα, το υποκείμενο και το αντικείμενο στις παρακάτω προτάσεις:
- α. Ἀλέξανδρος ἐθήρευεν ἐλάφους ἐν τῷ ὄρει.
 - β. Σωκράτης διδάσκει τὴν ἀρετὴν. γ. Ὁ στρατηγὸς τὴν ἑλληνικὴν δύναμιν ἠθροίζεν.
 - δ. Λέγει αὐτῷ ὁ νεανίσκος.
 - ε. Οἱ δικασταὶ ἐθαύμασαν τὴν σοφίαν τὸν νομοθέτου.

4. Να συμπληρώσετε τις καταλήξεις που λείπουν στις παρακάτω προτάσεις και να βρείτε τα κατηγορούμενα:

- α. Ἡ πόλις ἡμῶν ἔνδοξ_____ ἐγένετο.
- β. Σὺ τυφλ_____τὰ τ' ὦτα τὸν τέ νοῦν τὰ τ' ὄμματ' εἶ.
- γ. Ἀλέξανδρος ἦν υἱ_____ Φιλίππου.
- δ. Καί ἦν ἡ μάχη καρτερ_____. (= σφοδρή).
- ε. Πᾶν ἀναγκαῖον πράγμ' ἀνίαρ_____ ἔφου.

5. Να βρείτε τα αντικείμενα στις παρακάτω προτάσεις:

- α. Οἱ Φελλόποδες εὗχονται ἡμῖν εὐλοϊαν.
- β. Βασιλεύς ἤκουσε Τισσαφέρνους τὴν Κύρου στρατεϊαν(= εκστρατεία).
- γ. Μὴ μοί φθονήσης τοῦ μαθήματος (= μη μου αρνηθεῖς ἀπὸ φθόνο το μάθημα).

6. Να συμπληρώσετε τις καταλήξεις που λείπουν στις παρακάτω προτάσεις και να βρείτε τα αντικείμενα των ρημάτων:

- α. Οὗτος ἐθαύμαζε τὴν ἀρετ_____ τῶν προγόνων.
- β. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔπεμπον τοὺς νέ_____ πρὸς τοὺς διδασκάλους.
- γ. Καί ἔνθεν ὀρμηθεῖς πόλ_____ ἔκτισεν Ἀλέξανδρος.
- δ. Ἡ πόλις ἐκράτησε τῶν ἐχθρ_____
καὶ τρόπαι_____ ἔστησεν.
- ε. Οἱ Ἀθηναῖοι τοῖς συμμάχ_____ ὠργίζοντο.

7. Να βρείτε τα ρήματα και τα υποκείμενα τους στις παρακάτω προτάσεις και στη συνέχεια να τα μεταφέρετε στον αντίστοιχο τύπο του άλλου αριθμού:

- α. Ὑμεῖς ἐκινδυνεύσατε τὸν ἔσχατον κίνδυνον.**
- β. Οὗτος ἐθαύμαζε τὴν ἀρετὴν τῶν προγόνων.**
- γ. Οἱ στρατιῶται διέβαινον ἐκ τῆς Θράκης εἰς τὴν Ἀσίαν.**
- δ. Στέφανον ὁ νικητὴς λαμβάνει.**

8. Να βρείτε το ρήμα, το υποκείμενο και το αντικείμενο στις παρακάτω προτάσεις και στη συνέχεια να μεταφέρετε τα αντικείμενα στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού:

- α. Οὐ φέρει καλὸν καρπὸν τοῦτο τὸ δένδρον.**
- β. Γέρων ἀγρούς καὶ ἀμπέλους εἶχε.**
- γ. Οἱ Ἕλληνες φρουροῦσι τὰς πύλας.**
- δ. Οἱ Σμυρναῖοι ἀποστέλλουσιν ἐς Κλάρων θεωροῦς.**
- ε. Οἱ ἡμέτεροι σύμμαχοι ὑπομένουσι τοὺς κινδύνους.**

**Ἀδύνατον οἰκεῖσθαι πόλιν
ἄνευ δικαιοσύνης καὶ πολιτικῆς ἀρετῆς
Ἀριστοτέλης, Πολιτικά 1283a 21**

**Εἶναι αδύνατο να υπάρξει πόλη
χωρίς δικαιοσύνη και πολιτική αρετή.**

Ενότητα 12

Τοιχογραφία από το Ακρωτήριο της Θήρας που εικονίζει νηοπομπή (Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας)

Αθήνα και Ατλαντίδα

Α. Κείμενο Στον διάλογό του *Τίμαιος* ο Πλάτων (427-347 π.Χ.) περιλαμβάνει μια ιστορία που υποτίθεται ότι τη διηγήθηκαν στον Σόλωνα κατά την επίσκεψή του στην Αίγυπτο (590 π.Χ.) Αιγύπτιοι ιερείς. Στην ιερή πόλη Σάιν, στο δέλτα του Νείλου, υπήρχε ναός της Νηίθ, της θεάς που θεωρούνταν ιδρύτρια της πόλης και συσχετιζόταν, κατά την αφήγηση, με τη θεά Αθηνά. Εκεί ο Σόλων πληροφορήθηκε για μια μεγάλη δύναμη, την Ατλαντίδα, η οποία σε πολύ προγενέστερους χρόνους είχε συγκρουστεί με όλες τις δυνάμεις, καθώς και με τον στρατό της Αθήνας.

Ἐν δὲ δὴ τῇ Ἀτλαντίδι νήσῳ μεγάλη συνέστη καὶ θαυμαστὴ δύναμις βασιλέων, κρατοῦσα μὲν ἀπάσης τῆς νήσου, πολλῶν δὲ ἄλλων νήσων καὶ μερῶν τῆς ἡπείρου. Αὕτη δὴ πᾶσα συναθροισθεῖσα εἰς ἓν ἡ δύναμις τὸν τε παρ' ὑμῖν καὶ τὸν παρ' ἡμῖν καὶ τὸν

**ἐντὸς τοῦ στόματος πάντα τόπον μιᾷ ποτὲ
 ἐπεχείρησεν ὄρμηϊ δουλοῦσθαι. Τότε οὖν ὑμῶν, ὦ
 Σόλων, τῆς πόλεως ἢ δύναμις εἰς ἅπαντας ἀνθρώπους
 διαφανῆς ἀρετῆ τὲ καὶ ῥώμη ἐγένετο· πάντων γὰρ
 προέστη εὐψυχία καὶ τέχναις ὅσαι κατὰ πόλεμον ἐπὶ
 τοὺς ἐσχάτους ἀφικομένη κινδύνους, καὶ κρατήσασα
 μὲν τῶν ἐπιόντων τρόπαιον ἔστησε, τοὺς δὲ μήπω
 δεδουλωμένους διεκώλυ – σε δουλωθῆναι,
 τοὺς δ' ἄλλους ἀφθόνως ἅπαντας
 ἠλευθέρωσεν. Ὑστέρω δὲ χρόνω
 σεισμῶν ἐξαισίων καὶ κατακλυσμῶν
 γενομένων, ἢ Ἀτλαντὶς
 νῆσος κατὰ τῆς θαλάττης
 δῦσα ἠφάνισθη·
 διὸ καὶ νῦν ἄπορον
 καὶ ἀδιερεύνητον
 γέγονεν τούκεϊ πέλαγος.**

Πλάτων, Τίμαιος 25 a-d (διασκευή)

Γλωσσικά σχόλια

συνέστη (οριστ. αορ. β' ρ. συνίσταμαι)	συγκροτήθηκε (πβ. ν.ε.: σύσταση, συστατικό)
κρατοῦσα (μτχ. ενεστ. ρ. κρατέω, κρατῶ) ἀπάσης τῆς νήσου	που εξουσίαζε ολόκληρο το νησί, κυριαρχούσε σε ολόκληρο το νησί (πβ. ν.ε.: κράτος, κράτηση)
συναθροισθεῖσα (μτχ. παθ. αορ. α' ρ. συναθροίζομαι) εἰς ἓν	αφού συνενώθηκε (πβ. ν.ε.: συνάθροιση)

**τόν τε παρ' ὑμῖν καί τόν
παρ' ἡμῖν καί τόν ἐντός
του στόματος πάντα
τόπον**

**μιᾶ ποτέ ἐπεχείρησεν
ὀρμηῇ δουλοῦσθαι (απαρ.
ενεστ. δουλόομαι,
δουλοῦμαι)**

**διαφανῆς ἀρετῇ καί ῥώμῃ
ἐγένετο**

**πάντων προέστη (οριστ.
αορ. β' ρ. προΐσταμαι)
εὐψυχία καί τέχναις ὅσαι
κατὰ πόλεμον**

**ἀφικομένη (μτχ. αορ. β' ρ.
ἀφικνέομαι, ἀφικνουῖμαι)
ἐπὶ τοὺς ἐσχάτους
κινδύνους**

**κρατήσασα τῶν
ἐπιόντων(μτχ. ενεστ. ρ.
ἐπέρχομαι) τροπαιον
ἔστησε**

**τον δικό σας και τον δικό
μας τόπο και ὅλη την
περιοχή που βρίσκεται
μέσα στο στόμιο (ενν.
μέσα από τις Ηράκλειες
στήλες, το σημερινό
Γιβραλτάρ)**

**επιχείρησε κάποτε να
υποδουλώσει με μια και
μόνη επίθεση (πβ. ν.ε.:
ορμητήριο)**

**ἐγινε ξακουστή (πβ. ν.ε.:
διαφάνεια, αδιαφανής)
για τη γενναιότητα και το
σθένος της (πβ. ν.ε.:
ρωμαλέος)**

**ξεχώρισε απ' ὅλες (πβ.
ν.ε.: προστάτης,
προστασία) στη
γενναιότητα και στις
πολεμικές τέχνες**

**αφού διέτρεξε (πβ. ν.ε.:
ἀφιξη, ικανός, ικανότητα)
τους ἐσχατους κινδύνους**

**αφού νίκησε τους
επιδρομείς / τους
επιτιθέμενους, ἔστησε
μνημείο νίκης (πβ. ν.ε.:
τροπαιοῦχος,
τροπαιοφόρος)**

<p>τούς δέ μήπω δεδουλωμένους (μτχ. παρακ. ρ. δουλόομαι, δουλοῦμαι) διεκώλυσε δουλωθῆναι ἀφθόνως</p> <p>ὑστέρῳ δέ χρόνῳ σεισμῶν ἔξαισίων καί κατακλισμῶν γενομένων</p> <p>δῦσα (μτχ. αορ. β´ ρ. δύομαι) ἠφανίσθη (οριστ. παθ. αορ. α´ ρ. αφανίζομαι)</p> <p>διό</p> <p>ὁ/ἡ ἄπορος, τὸ ἄπορον</p> <p>ὁ/ἡ ἀδιερεύνητος, τὸ ἀδιερεύνητον</p> <p>τούκεϊ</p>	<p>και παρεμπόδισε (πβ. ν.ε.: κώλυμα) την υποδούλωση ὅσων δεν είχαν ακόμη υποδουλωθεί</p> <p>χωρίς υστεροβουλία, με μεγαλοψυχία</p> <p>και αργότερα, αφού έγιναν πολύ δυνατοί (πβ. ν.ε.: αίσιος, απαίσιος) σεισμοί και κατακλισμοί</p> <p>βυθίστηκε (πβ. ν.ε.: κατάδυση, ανάδυση) και εξαφανίστηκε</p> <p>γι' αυτό</p> <p>αδιάβατος (πβ. ν.ε.: πόρος απορία)</p> <p>ανεξερεύνητος, αυτός που είναι δύσκολο να εξερευνηθεί</p> <p>τό ἐκεῖ (κράση)</p>
---	--

Ερμηνευτικά σχόλια

τῆ Ἄτλαντίδι νήσῳ: Ο θρύλος για τη χαμένη Ατλαντίδα είναι γνωστός σε ὅλο τον κόσμο. Σύμφωνα με τον μύθο, επρόκειτο για ένα μεγάλο νησί με ανεπτυγμένο πολιτισμό ἢ για μια μεγάλη χώρα που καταποντίστηκε στη θάλασσα. Ο Πλάτων πραγματεύεται τον μύθο αυτό στους διάλογους *Κριτίας* και *Τίμαιος*.

κρατούσα μὲν ἀπάσης τῆς νήσου... καὶ τὸν ἐντὸς τοῦ στόματος πάντα τόπον: Σύμφωνα με την εκδοχή που παρουσιάζει ο Πλάτων στον *Τίμαιο*, η Ατλαντίδα βρισκόταν έξω από τις Ηράκλειες στήλες (τον σημερινό πορθμό του Γιβραλτάρ). Ἦδη στην αρχαιότητα ἀμφισβητήθηκε η ὑπαρξη της Ατλαντίδας, (βλ. Στράβ. 2.3.6). Μεταξύ άλλων την ἀμφισβητούσε και ο Αριστοτέλης.

Στη Σχολή των Αθηνών, ἔργο του Ραφαήλ, ο Πλάτων στέκεται δίπλα στον Αριστοτέλη κρατώντας τον Τίμαιο (1509-1510, Βατικανό)

Ερωτήσεις

1. Ποιες πληροφορίες αντλούμε από το κείμενο για τη δύναμη της Ατλαντίδας;
2. Ποια ήταν, σύμφωνα με τη διήγηση, η συμβολή της Αθήνας στην αντιμετώπιση του συνασπισμού των βασιλέων της Ατλαντίδας, που υπήρξε μεγάλη απειλή για τους λαούς του ευρύτερου χώρου της Μεσογείου;
3. Πώς καταστράφηκε η Ατλαντίδα σύμφωνα με το κείμενο;
4. Η Ατλαντίδα και ο μύθος της εξακολουθούν ακόμα και σήμερα να εξάπτουν το ενδιαφέρον και τη φαντασία. Σε τι οφείλεται, κατά τη γνώμη σας, η διαχρονική απήχηση μύθων και αφηγήσεων για άγνωστους ή χαμένους πολιτισμούς;

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

κρατέω, κρατῶ [= 1. είμαι ισχυρός, έχω την εξουσία, 2. επικρατώ]

< κράτος [= (α.ε.) η ισχύς, η δύναμη, (ν.ε.) η χώρα]

θ. κρατ-, κρατεσ-

[στο κείμενο συναντήσατε τούς τύπους κρατούσα και κρατήσασα]

		Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
Ομόρριζα	απλά	κρατύνω [= 1. ενισχύω 2. κυβερνώ] κρατερός [= ισχυρός]	το κράτος [= (α.ε.) δύναμη] ὁ κραταιός [= ισχυρός], ἡ κράτησις (-η) [(α.ε.) ως β´ συνθετικό] τό κράτημα, κράτιστος [= 1. ισχυρότατος, 2. άριστος]	κρατούντες [= οι κυβερνώντες], κρατικός, κρατητήριο, κρατίδιο, κρατούμενος / κρατούμενο

		Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
Ομόρριζα	σύνθετα	<p>Θαλασσο- κρατῶ ἀριστο- κρατοῦμαι [= κυβερνώμαι από τους ἀριστους], δημοκρα- τοῦμαι, αὐτοκρατῆς [= αυτός που κυβερνάει ὅπως θέλει], Ξενοκράτης, Ἴσοκράτης, Μενεκράτης</p>	<p>ἐπικρατῶ, ἢ ἐπικρά- τησις (-η), ἐπικρατῆς, ἢ ἐπικράτεια [= 1. κυριαρ- χία, 2. χώρα] κατακρατῶ [= υποτάσσω κάποιον], ἢ κατακρά- τησις (-η), ἀκρατῆς [= ανίσχυρος], ἢ ἀκράτεια, ἢ γυναικο- κρατία, ἐγκρατῆς [= 1. αυτός που ἔχει την ἐξουσία, 2. αυτός που εἶναι κύριος του εαυτοῦ του], ἢ ἐγκράτεια, συγκρατῶ, ἢ συγκράτησις (-η)</p>	<p>κρατικοποιῶ [= κάνω μια ἐπιχείρηση ἢ οργανισμό ιδιοκτησία του κράτους], κρατικοποίηση, αποκρατικο- ποίηση, ανδροκρατία γραφειοκράτης, γραφειοκρατία, γραφειοκρατικός, τεχνοκράτης, τεχνοκρατικός, αποικιοκράτης, αποικιοκρατικός, τρομοκρατῶ τρομοκράτης, τρομοκρατικός Τουρκοκρατία, Ενετοκρατία</p>

		Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
Ομόρριζα	σύνθετα		<p>ὁ αὐτοκράτωρ [= ο κύριος του εαυτού του] ὁ θαλασσοκράτωρ, ἡ ἀριστοκρατία, ἀριστοκρατικός, ἡ δημοκρατία δημοκρατικός ἡ τιμοκρατία [= (α.ε.) πολίτευμα ὅπου η συμμετοχή των πολιτῶν στην ἐξουσία ἦταν ἀνάλογη της περιουσίας τους] τιμοκρατικός, Σωκράτης, Ἴπποκράτης</p>	

Ασκήσεις

1. Να αναζητήσετε στον Λεξιλογικό Πίνακα τρία ουσιαστικά της α.ε. που προέρχονται από επίθετα.
2. Να συνδυάσετε το επίθετο «κρατικός» με τα παρακάτω ουσιαστικά και να χρησιμοποιήσετε τις φράσεις σε προτάσεις:
υπάλληλος, υπηρεσία, φορέας, μηχανή.
3. Να γράψετε από τον Λεξιλογικό Πίνακα τις συνώνυμες ή αντώνυμες λέξεις της ν.ε. που ζητούνται:

Συνώνυμα

δημόσιος
φυλακή
κυριαρχώ

Αντώνυμα

ιδιωτικοποίηση
ανίσχυρος

4. Να αποδώσετε τη σημασία των παρακάτω φράσεων που περιέχουν το ρήμα «κρατώ».

α. Τον κρατούσα σε απόσταση, γιατί ήταν φορτικός.

β. Κράτησε χαρακτήρα και δεν απάντησε στην προσβολή που του έγινε.

γ. Δεν κρατώ ποτέ κακία σε κανέναν.

δ. Ο χορός στο πανηγύρι καλά κρατεί.

ε. Κράτησε τον λόγο του και ξαναγύρισε.

B2. Ετυμολογικά

Παραγωγή επιθέτων

Επίθετα παράγονται:

1. από
ουσιαστικά

2. από
ρήματα

3. από
επιρρήματα

Παραγωγή επιθέτων από ουσιαστικά (α' μέρος)

Καταλήξεις επιθέτων τα οποία σημαίνουν:

α) αυτόν που ανήκει σε εκείνο που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη ή έχει σχέση με αυτό
-ιος (-αιος, -ειος, -οιος, -ώιος > -ῶος)

οὐράν-ιος < οὐρανός

ἀναγκ-αῖος < ἀνάγκη

τέλ-ειος < τέλος

παντ-οῖος < πᾶς

πατρ-ῶος < πατήρ

-κός (-ακός, -ικός, -υκός, -εικός)

Κορινθι-ακός < Κορίνθιος

φυσ-ικός < φύσις

ἄλ-υκός (= ἄλμυρός) < ἄλς

κεραμ-εικός < κεραμεύς

β) ὕλη ή (σπάνια) χρώμα

-οῦς (< -εος)

ἄργυρ-οῦς < ἄργυρος

-ινος

λίθ-ινος < λίθος

γ) τον κατάλληλο για εκείνο που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη

-(ι)μος

νόμ-ιμος < νόμος

Παρατήρηση

Σε **-ειος** (και όχι σε **-ιος**) λήγουν κανονικά τα επίθετα που παρά-γονται από ονόματα **προσώπων ή ζώων**, π.χ. **κύκνειος < κύκνος**.

Ασκήσεις

1. Ποιες από τις παραπάνω καταλήξεις έχετε συναντήσει και στην παραγωγή επιθέτων της ν.ε.;
2. Να κατατάξετε τα παρακάτω επίθετα της α.ε. στην κατάλληλη στήλη ανάλογα με τη σημασία τους: **οϊκείος, πολιτικός, μητρῶος, τίμιος, πένθιμος, χρυσοῦς, σπουδαῖος, κόσμιος, σπονδειῖος, χρόνιος, τιμητικός, σιδηροῦς, ἄλλοῖος.**

αυτός που ανήκει σε εκείνο που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη ή έχει σχέση με αυτό	
ύλη ή χρώμα	
αυτός που είναι κατάλληλος για εκείνο που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη	

Γ. Γραμματική

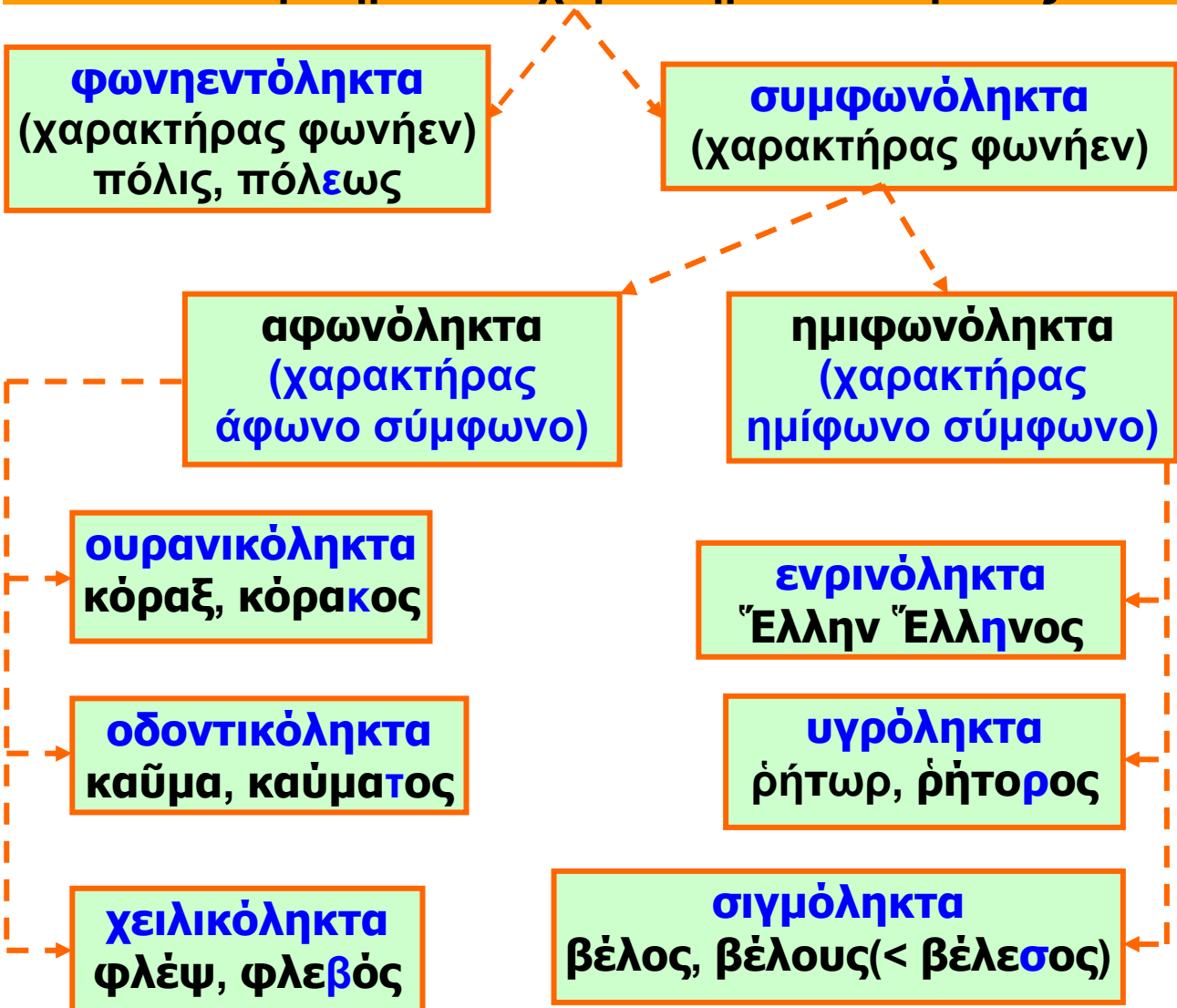
Γ' κλίση ουσιαστικών

Οι τύποι Άτλαντίδι, δύναμις, βασιλέων, μερῶν, στόματος, πόλεως και πέλαγος, που συναντήσατε στο κείμενο της Ενότητας, ανήκουν σε ουσιαστικά της γ' κλίσης.

Στη γ' κλίση ανήκουν ουσιαστικά και των **τριών γενών**. Διακρίνονται στις εξής **κατηγορίες**:

α. Κατηγορίες ουσιαστικών γ' κλίσης

1. Με κριτήριο τον χαρακτήρα του θέματος

2. Με κριτήριο τον αριθμό των θεμάτων

μονόθεμα
(ένα θέμα σε όλες τις πτώσεις)
Ἕλλη^ν, Ἕλλη^νος

διπλόθεμα
(δύο θέματα κατά την κλίση)
πόλις, πόλε^ως

3. Με κριτήριο την κατάληξη

καταληκτικά
(ονομαστική ενικού σε -ς)
πόλις, πόλε^ως

ακατάληκτα (ονομαστική ενικού σε -α, -η, -ι, -υ, -ω, -ν, -ρ)
καῦμα, καῦμα^{τος}

β. Οι καταλήξεις των ουσιαστικών γ' κλίσης

	αρσενικά και θηλυκά		ουδέτερα	
	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός
ονομ.	-ς ἢ ___	-ες	___	-α
γεν.	-ος ἢ -ως	-ων	-ος ἢ -ως	-ων
δοτ.	-ι	-σι(ν)	-ι	-σι(ν)
αιτ.	-α ἢ -ν	-ας ἢ -ς	___	-α
κλητ.	-ς ἢ ___	-ες	___	-α

γ. Καταληκτικά διπλόθεμα φωνηεντόληκτα σε -ις (γεν. -εως)

Στο κείμενο της Ενότητας συναντήσατε τα φωνηεντόληκτα ουσιαστικά δύναμις και πόλις. Τα ουσιαστικά αυτά παρουσιάζουν στη ν.ε. ονομαστική ενικού σε -η και γενική ενικού σε -ης (π.χ. η δύναμη, της δύναμης)· συχνά όμως χρησιμοποιείται και η γενική ενικού σε -εως, π.χ. Είναι θέμα ηθικής τάξεως / Σχέδιο πόλεως.

Τα ουσιαστικά αυτής της κατηγορίας χαρακτηρίζονται **διπλόθεμα**, γιατί παρουσιάζουν ένα θέμα σε **-ι** (στην ονομ., αιτ. και κλητ. ενικού) και ένα σε **-ε** (στη γεν. και δοτ. ενικού και σε όλο τον πληθυντικό), π.χ. ονομ. εν. **πρᾶξι-ς**, αιτ. εν. **πρᾶξι-ν**, δοτ. πληθ. **πράξε-σι**.

	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός
ονομ.	ἡ δύναμις	αἱ δυνάμεις
γεν.	τῆς δυνάμεως	τῶν δυνάμεων
δοτ.	τῇ δυνάμει	ταῖς δυνάμεσι(ν)
αιτ.	τήν δύναμιν	τάς δυνάμεις
κλητ.	(ῶ) δύναμι	(ῶ) δυνάμεις

↪ Παρατηρήσεις

1. Στη **γενική ενικού** η **κατάληξη** είναι **-ως**. Τονίζονται στη γενική ενικού και πληθυντικού στην προπαραλήγουσα, μολονότι η λήγουσα είναι μακρά. Αυτό οφείλεται στο ότι ο αρχικός τύπος γενικής ενικού είχε θέμα σε **-η-** (δυνάμης). Αργότερα με αντιμεταχώρηση* προέκυψε ο τύπος δυνάμεως. Αυτό δεν επηρέασε τον τονισμό της λέξης.
2. Η **κλητική ενικού** είναι **ακατάληκτη**.
3. Τα **δίχρονα φωνήεντα** στις **καταλήξεις** των ουσιαστικών της γ' κλίσης είναι **βραχέα**.

***Αντιμεταχώρηση** ονομάζεται η αμοιβαία αλλαγή ποσότητας / διάρκειας δύο διαδοχικών φωνηέντων, ενός μακρού και ενός βραχέος, π.χ. **-ηο-** > **-εω-**.

δ. Καταληκτικά μονόθεμα φωνηεντόληκτα σε -εὺς (γεν. -έως)

Στο κείμενο της Ενότητας συναντήσατε έναν τύπο ουσιαστικού αυτής της κατηγορίας, βασιλέων. Στη ν.ε. τα ουσιαστικά αυτά έχουν κατάληξη **-ας** και γενική ενικού σε **-α**. Ωστόσο, συχνά χρησιμοποιείται η γενική σε **-έως** (π.χ. ο γραφέας → του γραφέα / του γραφέως).

	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός
ονομ.	ὁ ἵππεύς	οἱ ἵππεῖς (<ἵππέες)
γεν.	τοῦ ἵππέως	τῶν ἵππέων
δοτ.	τῷ ἵππεῖ	τοῖς ἵππεῦσι(ν)
αιτ.	τόν ἵππέα	τούς ἵππέας
κλητ.	(ὦ) ἵππεῦ	(ὦ) ἵππεῖς

↳ Παρατηρήσεις

1. Το **-υ-** αποβάλλεται, όταν ακολουθεί φωνήεν στην κατάληξη.
2. Στη **δοτική ενικού** το **-ε-** του θέματος συναιρείται με το **-ι** της κατάληξης σε **-ει**.
3. Η **κλητική ενικού** είναι **ακατάληκτη**.

ε. Ουδέτερα ακατάληκτα μονόθεμα οδοντικόληκτα σε -α (γεν. -ατος)

Στο κείμενο της Ενότητας συναντήσατε το ουσιαστικό τό στόμα, που ανήκει σε αυτή την κατηγορία.

	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός
ονομ.	τὸ σῆμα	τὰ σήματα
γεν.	τοῦ σήματος	τῶν σημάτων
δοτ.	τῷ σήματι	τοῖς σήμασι (<σήματ-σι)
αιτ.	τὸν σῆμα	τὰ σήματα
κλητ.	(ὦ) σῆμα	(ὦ) σήματα

↪ Παρατήρηση

Η **ονομαστική**, **αιτιατική** και **κλητική** ενικού σχηματίζονται από το θέμα **χωρίς κατάληξη (σηματ-)**. Το **-τ-** αποβάλλεται, επειδή στην Ελληνική ληκτικά σύμφωνα είναι μόνο τα **-ν, -ρ, -ς**. Από την αποβολή αυτή εξηγείται η φαινομενική ύπαρξη δύο θεμάτων.

Γ2. Σύνταξη

Τα είδη των προτάσεων ως προς τους όρους τους

Απλές

Έχουν μόνο τους βασικούς όρους.

Τίς δ' οὐκ ἀναθυμήσειεν; (υποκείμενο και ρήμα)

Σὺ Ἕλληνας εἶ. (Υποκείμενο, ρήμα και κατηγορούμενο)

Συνέμειξαν (= συγκρούστηκαν) οἱ Μακεδόνες τοῖς

Πέρσας. (Υποκείμενο, ρήμα και αντικείμενο)

Οὐ τοῦτο ἐρωτῶ σε. (Υποκείμενο, ρήμα και δύο διαφορετικά αντικείμενα)

Ἀθηναῖοι στρατηγὸν εἵλοντο (= εξέλεξαν) Περικλέα.

(Υποκείμενο, ρήμα, αντικείμενο και κατηγορούμενο)

Σύνθετες

Έχουν περισσότερα από ένα υποκείμενα, αντικείμενα ή κατηγορούμενα, που συνδέονται μεταξύ τους με σύνδεσμο ή χωρίζονται με κόμμα.

Κάστρω και Πολυδεύκης άθάνατοι έγένοντο. (Δύο υποκείμενα)

Σοφός και θεῖος ὁ ἀνὴρ ἐστι. (Δύο κατηγορούμενα)

Λακεδαιμόνιοι τὰ τε μακρὰ τείχη και τόν Πειραιᾶ κατέλαβον. (Δύο αντικείμενα)

Ελλειπτικές

Παραλείπεται κάποιος ή κάποιοι βασικοί ὀροι τους (ως ευκόλως εννοούμενοι).

Πολύ δ' ἄν ἔτι πλείω χάριν ἔχοι (Παραλείπεται το υποκείμενο Εὐαγόρας)

Τούτων δ' αἴτιος ὁ φθόνος. (Παραλείπεται το ρ. ἐστί)

Επαυξημένες

Εκτός από τους κύριους ὀρους ἔχουν και προσδιορισμούς, δηλ. ὀρους που διευκρινίζουν και συμπληρώνουν τους κύριους ὀρους τους.

Εἴ τις δυνηθεῖη περί τῶν ἐπιτηδευμάτων και τῶν κινδύνων αὐτοῦ ἀξίως εἰπεῖν.

Οὕτω γάρ τινες δυσκόλως πεφύκασιν.

Ασκήσεις

1. Να εντάξετε τα παρακάτω ουσιαστικά σε κατηγορίες ουσιαστικών της γ' κλίσης και στη συνέχεια να τα κλίνετε:

τὸ σῶμα, ἡ φράσις, ὁ βασιλεὺς, ἡ ἀκρόπολις.

2. Να γράψετε τους τύπους που ζητούνται στην παρένθεση:

ἡ θλίψις _____ (γεν. εν.), το καῦμα
_____ (δοτ. εν.), ἡ σύνεσις _____ (δοτ.
εν.), ὁ πορθμεύς _____ (αιτ. πληθ.), ἡ κτήσις
_____ (αιτ. πληθ.), ἡ πρᾶξις _____
(δοτ. πληθ.), ἡ φρόνησις _____ (κλητ. εν.),
ὁ χαλκεύς _____ (γεν. εν.), ἡ πόλις
_____ (αιτ. εν.), ὁ γονεύς _____
(γεν. εν.), ἡ τύψις _____ (δοτ. πληθ.), το
χάσμα _____ (δοτ. πληθ.).

3. Να μεταφέρετε τα ουσιαστικά στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού:

τοῦ δώματος

(ῶ) γραφεῖς

τάς δύσεις

ταῖς ἀκροπόλεσι

τῇ φύσει

τοῦ φάσματος

τάς τάξεις

ταῖς λύσεσι

τοῖς ἱερεῦσι

τόν ἱερέα

τῶν πραγμάτων

(ῶ) ῥήσεις

τήν ὄπλισιν

τῷ ἰδρύματι

τῶν φραγμάτων

(ῶ) φύσι

τῷ βαφεῖ

τῷ κλάσματι

4. α. Να μεταγράψετε τις παρακάτω λόγιες φράσεις της ν.ε. σύμφωνα με την ορθογραφία της α.ε. β. Να εντοπίσετε τα τριτόκλιτα ουσιαστικά και να τα μεταφέρετε στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού, γ. Στη συνέχεια να σχηματίσετε με αυτές τις φράσεις προτάσεις της ν.ε.: έχω υπ' όψιν, εν εξελίξει, κοινή συναινέσει.

5. Να μεταφέρετε τις παρακάτω προτάσεις στον άλλο αριθμό:

α. Ἐν ταῖς νήσοις ταύταις θαυμασταὶ δυνάμεις πόλεων βαρβάρων ἦσαν.

β. Μεγίστων ἐπαίνων ἀξίαν νομίζω εἶναι τὴν πόλιν.

6. Να χαρακτηρίσετε τις προτάσεις ως προς τους όρους τους:

α. Ἡμεῖς φυλάττομεν τοὺς τῶν θεῶν ὄρκους.

β. Οἱ ἀγαθοὶ σῶζονται.

γ. Μηδὲν ἄγαν.

δ. Σοφὸν τὸ σαφές.

ε. Λακεδαιμόνιοι ἐποιοῦντο εἰρήνην.

στ. Λύσανδρος τὰς τε ναῦς (= τα πλοία) και τους αἰχμαλώτους και τὰλλα πάντα εἰς Λάμψακον ἀπήγαγεν (= οδήγησε, μετέφερε).

7. Να εξετάσετε αν ο χαρακτηρισμός των προτάσεων είναι σωστός (Σ) ή λανθασμένος (Λ) και να δικαιολογήσετε την απάντησή σας:

α. Οὔποτε ὁ ἐχθρὸς φίλος ἐστίν: σύνθετη πρόταση

β. Ὁ Ἀλκιβιάδης ὤχετο (= αναχώρησε, ἔφυγε):
επαυξημένη πρόταση

γ. Πολιτεία τροφή ἀνθρώπων ἐστί: σύνθετη πρόταση

δ. Θηραμένης ἠρέθη (= εκλέχθηκε) πρεσβευτῆς εἰς Λακεδαίμονα: ελλειπτική πρόταση

ε. Αί κατηγορίαί ἐγίγοντο πολλαί: επαυξημένη πρόταση
στ. Ἀθηναῖοι ἐπέιθοντο τοῖς ἄρχουσι και τοῖς νόμοις: απλή πρόταση

**Διά τήν τῶν χρημάτων κτήσιν
πάντες οἱ πόλεμοι γίνονται
Πλάτων, *Φαίδων* 66c**

**Όλοι οι πόλεμοι γίνονται
για την απόκτηση αγαθών.**

Ενότητα 13

Παράδειγμα στενής φιλίας υπήρξε και εκείνη που συνέδεε τον Θησέα με τον βασιλιά των Λαπιθών Πειρίθου. Στην εικόνα ο Θησέας απάγει τη βασίλισσα των Αμαζόνων, ενώ ο Πειρίθους φυλάει τα νώτα τους (500-490 π.Χ., Μουσείο Λούβρου).

Δάμων και Φιντίας

Α. Κείμενο Ο Διόδωρος ο Σικελιώτης (1ος αι. π.Χ.) στο έργο του *Βιβλιοθήκη* που αριθμούσε σαράντα βιβλία, αλλά δε σώζεται ολόκληρο, συνδυάζει πολλές και ποικίλες πηγές, για να παρουσιάσει παράλληλα την ελληνική και τη ρωμαϊκή ιστορία. Απευθύνεται στο ευρύτερο κοινό, γι' αυτό και περιλαμβάνει στο έργο του υλικό ανεκδοτολογικού χαρακτήρα, που δε στηρίζεται απαραίτητα σε ιστορικές μαρτυρίες. Το περιστατικό με τον Δάμωνα και τον Φιντία που ακολουθεί είναι χαρακτηριστικό του υλικού που περιέχει η *Βιβλιοθήκη*.

Διονυσίου τυραννοῦντος Φιντίας τις Πυθαγόρειος ἐπιβεβουλευκῶς τῷ τυράννῳ, μέλλων δὲ τῆς τιμωρίας τυγχάνειν, ἠτήσατο παρὰ τοῦ Διονυσίου χρόνον εἰς τὸ πρότερον ἃ βούλεται διοικῆσαι δώσειν δ' ἔφησεν ἐγγυητὴν τῶν φίλων ἓνα. Τοῦ δὲ δυνάστου θαυμάσαντος, εἰ τοιοῦτός ἐστι φίλος ὅς ἑαυτὸν εἰς τὴν εἰρκτὴν ἀντ' ἐκείνου παραδώσει, προεκαλέσατό τινα τῶν γνωρίμων ὁ Φιντίας, Δάμωνα ὄνομα, Πυθαγόρειον φιλόσοφον, ὅς ἔγγυος εὐθύς ἐγενήθη. Τινὲς μὲν οὖν ἐπήνουν τὴν ὑπερβολὴν τῆς πρὸς τοὺς φίλους εὐνοίας, τινὲς δὲ τοῦ ἐγγύου προπέτειαν καὶ μανίαν κατεγίνωσκον. Πρὸς δὲ τὴν τεταγμένην ὥραν ἅπας ὁ δῆμος συνέδραμεν, караδοκῶν εἰ φυλάξει τὴν πίστιν Φιντίας. Ἦδη δὲ τῆς ὥρας συγκλειούσης Φιντίας ἀνελπίστως ἐπὶ τῆς ἐσχάτης τοῦ χρόνου ῥοπῆς δρομαῖος ἦλθε. Θαυμάσας οὖν ὁ Διονύσιος ἀπέλυσεν τῆς τιμωρίας τὸν ἐγκαλούμενον καὶ παρεκάλεσε τοὺς ἄνδρας τρίτον ἑαυτὸν εἰς τὴν φιλίαν προσλαβέσθαι.

Διόδωρος Σικελιώτης, *Βιβλιοθήκη* 10.4.3-6
(διασκευή)

Ο Ηρακλῆς καὶ
ο πιστὸς σύντροφός του
Ιόλαος ἐπάνω σε τέθριππο
ἄρμα (520-510 π.Χ.
Εθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο)

Γλωσσικά σχόλια

Διονυσίου τυραννοῦντος (μτχ. ενεστ. ρ. τυραννέω, τυραννῶ)	όταν ασκούσε την εξουσία (ήταν τύραννος) ο Διονύσιος
ἐπιβεβουλευκῶς (μτχ. παρακ. ρ. ἐπιβουλεύω) τῷ τυράννῳ μέλλων τῆς τιμωρίας τυγχάνειν	που είχε συνωμοτήσει εναντίον του άρχοντα και επρόκειτο να τιμωρηθεί
ἠτήσατο (οριστ. αορ. ρ. αἰτέομαι, αἰτοῦμαι)	ζήτησε (πβ. ν.ε.: αίτηση, αίτημα, απαραίτητος)
εἰς τὸ πρότερον ἄ βούλεται διοικῆσαι (απαρ. αορ. ρ. διοικέω, διοικῶ)	για να τακτοποιήσει προηγουμένως τις υποθέσεις του
ἔφησεν (οριστ.αορ. ρ. φημί)	είπε (πβ. ν.ε.: αφασία, αντιφατικός, καταφατικός)
τοῦ δὲ δυνάστου θαυμάσαντος (μτχ. αορ. ρ. θαυμάζω)	κι επειδή ο άρχοντας απόρησε
εἰ τοιοῦτός ἐστι φίλος ὅς ἑαυτὸν εἰς τὴν εἴρκτην ἄντ' ἐκείνου παραδῶσει	αν υπάρχει τέτοιος φίλος που θα δεχτεί να φυλακιστεί (πβ. ν.ε.: κάθειρξη) αντί για κείνον
προεκαλέσατο (οριστ. αορ. ρ. προκαλέομαι, προκαλοῦμαι)	προσκάλεσε
ὅς ἔγγυος ἐγενήθη (οριστ. παθ. αορ. α' ρ. γίγνομαι)	ο οποίος μπήκε εγγυητής

ἐπήνουν τὴν ὑπερβολὴν
τῆς πρὸς τοὺς φίλους
εὐνοίας (οριστ. παρατ. ρ.
ἐπαινέω, ἐπαινῶ)

τοῦ ἐγγύου προπέτειαν
καὶ μανίαν
κατεγί(γ)νωσκον

ἡ τεταγμένη ὥρα

ἅπας ὁ δῆμος συνέδραμεν
(οριστ. αορ. β' ρ.
συντρέχω)

καραδοκῶν (μτχ. ενεστ. ρ.
καραδοκέω, караδοκῶ)

φυλάττω τὴν πίστιν
(τεχνικός νομικός ὅρος)

ἤδη δὲ τῆς ὥρας
συγκλειούσης

ἐπὶ τῆς ἐσχάτης τοῦ
χρόνου ῥοπῆς

ἔρχομαι δρομαῖος

ἀπέλυσεν τῆς τιμωρίας
τὸν ἐγκαλούμενον (μτχ.
ενεστ. ρ. ἐγκαλέομαι,
ἐγκαλοῦμαι)

τρίτον ἑαυτὸν εἰς τὴν φι-
λίαν προσλαβέσθαι (απαρ.
αορ. β' ρ. προσλαμβάνομαι)

επαινούσαν την υπερβολή
της αγάπης προς τους
φίλους

καταλόγιζαν επιπολαιότη-
τα και παραφροσύνη
στον εγγυητή (πβ. ν.ε.:
εγγύηση, εχέγγυο,
φερέγγυος)

η καθορισμένη ώρα

όλος ο λαός συγκεντρώ-
θηκε (πβ. ν.ε.: συνδρομή,
συνδρομητικός)

περιμένοντας με αγωνία

τηρώ την υπόσχεσή μου

και όταν πια πλησίαζε η
ώρα

στο έσχατο γύρισμα του
χρόνου, την τελευταία
στιγμή

έρχομαι τρέχοντας

απάλλαξε από την τιμωρία
τον κατηγορούμενο (πβ.
ν.ε.: έγκλημα,
εγκληματικός)

να τον δεχτούν ως φίλο
τους.

Ερμηνευτικά σχόλια . Διονυσίου τυραννοῦντος:

Πρόκειται για τον τύραννο των Συρακουσών Διονύσιο τον Πρεσβύτερο (430-367 π.Χ.) ή τον Νεότερο (γεννήθηκε γύρω στο 397 π.Χ.), καθώς ο ακριβής χρονικός προσδιορισμός του περιστατικού είναι αδύνατος.

Φιντίας τις Πυθαγόρειος: Φιλόσοφος από τις Συρακούσες, οπαδός του Πυθαγόρα. Ο Πυθαγόρας από τη Σάμο (περ. 569-475 π.Χ.) υπήρξε ένας από τους μεγαλύτερους μαθηματικούς της αρχαιότητας. Πίστευε ότι οι αριθμοί είναι η αρχή των όντων, πως μόνο ό,τι προσδιορίζεται αριθμητικά είναι υπαρκτό· θεωρούσε επίσης ότι η αρμονία που επικρατεί στο σύμπαν είναι η ίδια αρμονία που διέπει τις σχέσεις των αριθμών. Η διδασκαλία του συνδύαζε την επιστήμη με τη θρησκεία και περιείχε μυστικιστικά στοιχεία. Καθώς δεν έχουν σωθεί γραπτά του, ήδη από την αρχαιότητα είχε αναπτυχθεί έντονη μυθοπλασία γύρω από το πρόσωπό του.

Δάμων: Πυθαγόρειος φιλόσοφος του 4ου αι. π.Χ. από τις Συρακούσες. Η ιστορία των δύο φίλων, που παραδίδεται σε πολλές παραλλαγές, δεν είναι βέβαιο ότι απηχεί την ιστορική πραγματικότητα. Είναι μάλλον ανεκδοτολογικού χαρακτήρα, οπωσδήποτε όμως αντανakλά τον στενό δεσμό που συνέδεε τους πυθαγορείους μεταξύ τους.

Ερωτήσεις

- 1. Για ποιον λόγο είχε καταδικαστεί ο Φιντίας από τον Διονύσιο των Συρακουσών;**
- 2. Ποια χάρη ζήτησε ο Φιντίας πριν από την εκτέλεση της ποινής του; Ποια εγγύηση έδωσε για την επιστροφή του;**
- 3. Πώς αντέδρασε η κοινή γνώμη στην προσφορά του Δάμωνα;**

4. Ποια ήταν η αντίδραση του Διονυσίου, όταν διαπίστωσε τη συγκινητική φιλία που συνέδεε τον Δάμωνα με τον Φιντία και τη συναίσθηση καθήκοντος που διέκρινε τους πυθαγορείους; Γνωρίζετε άλλα χαρακτηριστικά παραδείγματα πιστών φίλων;

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

ὁ τύραννος [= ο απόλυτος άρχων στο πολίτευμα της τυραννίδας]

θ. τυρραν-

[στο κείμενο συναντήσατε τούς τύπους τυραννοῦντος και τυράννω]

		Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
Ομόρριζα	απλά	τυραννεύω, τυραννίζω	τυραννῶ, τυραννία, ἢ τυραννίς (-ίδα), τυραννικός	τυραννίσκος [= ο μικρής αξίας τύραννος], τυράννισμα
Ομόρριζα	σύνθετα	τυραννοκτονῶ, τυραννοποιός, ἀτυράννευτος, μισοτύραννος, φιλοτύραννος, κατατυραννῶ	τυραννοκόνος, ἢ τυραννο- κτονία	ο τυραννό- σαυρος [= εἶδος σαρκοβόρου δεινοσαύρου

Ασκήσεις

1. Να συνδυάσετε το επίθετο «τυραννικός» με τα ουσιαστικά «εξουσία» και «συμπεριφορά» και να γράψετε στη ν.ε. μία πρόταση με τις φράσεις που προκύπτουν.

2. Να βρείτε από τον Λεξιλογικό Πίνακα συνώνυμα των λέξεων: δικτάτορας – καταπιεστικός και ταλαιπωρία – μαρτύριο.

B2. Ετυμολογικά

Παραγωγή επιθέτων

Παραγωγή επιθέτων από ουσιαστικά (β' μέρος)

Καταλήξεις επιθέτων που σημαίνουν:

α. πλησμονή, δηλ. αφθονία κάποιου πράγματος

-εις	τολμήεις (γεν. -εντος) < τόλμη
-όεις	άστερόεις < άστήρ
-(ει)νός	σκοτεινός < σκότος

-λός	φειδωλός < φειδώ
-(η)λός	άπατηλός < άπάτη
-(α)λέος	ρώμαλέος < ρώμη
-ρός (-αρός, -ερός, -ηρός, -υρός)	λιπαρός < λίπος, δροσερός < δρόσος
-ώδης	μανιώδης < μανία

β. χρόνο ή μέτρο

-(ι)αῖος	μηνιαῖος < μήνη (= σελήνη)
-ήσιος	ήμερήσιος < ήμέρα
-ινός	έαρινός < έαρ

Ασκήσεις

1. Από τα παρακάτω ουσιαστικά να σχηματίσετε επίθετα που δηλώνουν πλησμονή, χρόνο ή μέτρο:

όδύνη	>	_____
τύχη	>	_____
θέρος	>	_____
φλόξ (γεν. φλογός)	>	_____
έτος	>	_____
φθόνος	>	_____

2. Να αντιστοιχίσετε τα επίθετα (στήλη Α΄) με τις έννοιες που αυτά δηλώνουν (στήλη Β΄). Στη συνέχεια να γράψετε από ποια ουσιαστικά της α.ε. παράγονται:

A΄	B΄
1. ξύλινος	α. ύλη ή χρώμα
2. μάχιμος	β. αυτός που ανήκει σε εκείνο που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη ή έχει σχέση με αυτό
3. χαρίεις	γ. κατάλληλος για εκείνο που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη
4. ήθικος	δ. πλησμονή
5. μολύβδινος	ε. χρόνος ή μέτρο
6. έχθρος	
7. σθεναρός	
8. πειναλέος	
9. μανικός	
10. μεσημβρινός	

Γ1. Γραμματική

Απαρέμφατα και μετοχές ενεργητικής φωνής βαρύτονων ρημάτων

Εκτός από τις εγκλίσεις, το ρήμα σχηματίζει δύο ονοματικούς τύπους, το **απαρέμφατο** και τη **μετοχή**.

α. Το απαρέμφατο

Το απαρέμφατο λέγεται έτσι, γιατί η κατάληξή του **δε** δηλώνει συγκεκριμένο πρόσωπο του λόγου (στερητικό **ἀ-** + παρεμφαίνω). Είναι άκλιτος ρηματικός τύπος που, όταν είναι έναρθρο, ισοδυναμεί με αφηρημένο ουσιαστικό (βλ. παρακάτω στη Σύνταξη).

- Καταλήξεις απαρεμφάτων βαρύτονων ρημάτων στην ενεργητική φωνή

	ενεστώτας	μέλλοντας
φωνηεντόληκτα	-ειν τοξεύειν	-σειν τοξεύσειν
ουρανικόληκτα	-ειν πράττειν	-ξειν πράξειν
χειλικόληκτα	-ειν γράφειν	-ψειν γράψειν
οδοντικόληκτα	-ειν πείθειν	-σειν πείσειν

	αόριστος	παρακείμενος
φωνηεντόληκτα	-σαι τοξεύσαι	-κέναι τετοξευκέναι
ουρανικόληκτα	-ξαι πράξαι	-χέναι πεπραχέναι
χειλικόληκτα	-ψαι γράψαι	-φέναι γεγραφέναι
οδοντικόληκτα	-σαι πείσαι	-κέναι πεπεικέναι

↪ Παρατηρήσεις

1. Το απαρέμφατο του **αορίστου** δεν παίρνει αύξηση (όπως και οι εγκλίσεις του ίδιου χρόνου πλην της οριστικής).
2. Το απαρέμφατο του **παρακειμένου** διατηρεί τον **αναδιπλασιασμό**, π.χ. **βε-βουλευκέναι, τε-θαυμακέναι, έ-σκευακέναι.**
3. Το απαρέμφατο ενεστώτα του ρ. είμι είναι: **είναι**

β. Η μετοχή

Η μετοχή είναι ρηματικό επίθετο που παρουσιάζει **τρία γένη** και αντίστοιχα **τρεις καταλήξεις** (τριγενές και τρικατάληκτο).

- **Καταλήξεις μετοχών βαρύτονων ρημάτων στην ενεργητική φωνή**

φωνηεντόληκτα	ενεστώτας	μέλλοντας
	-ων, -ουσα, -ον ὁ τοξεύ-ων, ἡ τοξεύ-ουσα τὸ τοξεῦ-ον	-σων, -σουσα, -σον ὁ τοξεύ-σων ἡ τοξεύ-σουσα τὸ τοξεῦ-σον
	αόριστος	παρακείμενος
	-σας, -σασα, -σαν ὁ τοξεύ-σας ἡ τοξεύ-σασα τὸ τοξεῦ-σαν	-κώς, -κυῖα, -κός ὁ τετοξευ-κώς ἡ τετοξευ-κυῖα τὸ τετοξευ-κός

ουρανικόληκτα	ΕΝΕΣΤΩΤΑΣ	ΜΕΛΛΟΝΤΑΣ
	-ων, -ουσα, -ον ὁ πράττων ἡ πράττουσα τὸ πράττον	-ξων, -ξουσα, -ξον ὁ πράξων ἡ πράξουσα τὸ πράξον
	Αόριστος	Παρακείμενος
	-ξας, -ξασα, -ξαν ὁ πράξας ἡ πράξασα τὸ πράξαν	-χώς, -χυῖα, -χός ὁ πεπραχώς ἡ πεπραχυῖα τὸ πεπραχός

χειλικόληκτα	ΕΝΕΣΤΩΤΑΣ	ΜΕΛΛΟΝΤΑΣ
	-ων, -ουσα, -ον ὁ γράφω ἡ γράφουσα τὸ γράφω	-ψων, -ψουσα, -ψον ὁ γράψω ἡ γράψουσα τὸ γράψω
	Αόριστος	Παρακείμενος
	-ψας, -ψασα, -ψαν ὁ γράψας ἡ γράψασα τὸ γράψαν	-φως, -φυῖα, -φός ὁ γεγραφώς ἡ γεγραφυῖα τὸ γεγραφός

οδοντικόληκτα	ΕΝΕΣΤΩΤΑΣ	ΜΕΛΛΟΝΤΑΣ
	-ων, -ουσα, -ον ὁ πείθω ἡ πείθουσα τὸ πείθω	-σων, -σουσα, -σον ὁ πείσω ἡ πείσουσα τὸ πείσω
	Αόριστος	Παρακείμενος
	-σας, -σασα, -σαν ὁ πείσας ἡ πείσασα τὸ πείσαν	-κώς, -κυῖα, -κός ὁ πεπικώς ἡ πεπικυῖα τὸ πεπικός

↪ Παρατηρήσεις

1. Η μετοχή του αορίστου **δεν παίρνει αύξηση.**
2. Η μετοχή του **παρακειμένου** διατηρεί τον **αναδιπλασιασμό**,
π.χ. **ὁ ἔσκευακῶς, ἡ ἔσκευακυῖα, τὸ ἔσκευακός.**
3. Η μετοχή ενεστώτα του ρ. εἰμί είναι: **ῶν, οὔσα, ὄν.**
4. Το **αρσενικό** και **ουδέτερο** γένος των μετοχών όλων των χρόνων της ενεργητικής φωνής κλίνονται σύμφωνα με τη **γ' κλίση**, ενώ το **θηλυκό** σύμφωνα με τα θηλυκά σε **-α** της **α' κλίσης**.

Γ2. Σύνταξη

1. Το απαρέμφατο

Η ονοματική φύση του απαρεμφάτου φαίνεται από το ότι μπορεί να έχει άρθρο (ουδετέρου γένους, ενικού αριθμού) σε όλες τις πτώσεις, π.χ. **τό πράττειν, τοῦ πράττειν.** Λέγεται τότε **ἐναρθρο απαρέμφατο** και παρουσιάζει τις συντακτικές χρήσεις ενός ουσιαστικού (δέχεται ἄρνηση μή), π.χ. **Τὸ λακωνίζειν ἐστὶ φιλοσοφεῖν** (το ἐναρθρο απαρέμφατο τό λακωνίζειν είναι υποκείμενο του ρήματος ἐστὶ).

Το **ἀναρθρο απαρέμφατο** (ειδικό και τελικό) είναι πιο συχνό και έχει πολλές συντακτικές χρήσεις, οι κυριότερες από τις οποίες είναι: **αντικείμενο** σε προσωπικά ρήματα και **υποκείμενο** σε απρόσωπα ρήματα ή απρόσωπες εκφράσεις.

Είδος

Ειδικό:

- μεταφράζεται με τις λέξεις «ὅτι», «πως»,
- εξαρτάται από ρήματα που σημαίνουν «λέω», «νομίζω», «γνωρίζω», «αντιλαμβάνομαι» κ.ά.,
- δέχεται άρνηση οὐ: Ἐκείνους **λύειν** φημί τήν εἰρήνην

Τελικό:

- μεταφράζεται με τη λέξη «να»,
- εξαρτάται από ρήματα που σημαίνουν «θέλω», «μπορώ», «προτρέπω», «απαγορεύω» κ.ά.,
- δέχεται άρνηση μή: Τάς συνθήκας **λύειν** ἐπιχειροῦσιν.

Βασικές συντακτικές χρήσεις

- **Αντικείμενο** σε προσωπικά ρήματα, δηλ. ρήματα που κλίνονται σε όλα τα πρόσωπα και έχουν ως υποκείμενο κάποιο πρόσωπο, ζώο ή πράγμα.

Ἔφησε **δώσειν** ἐγγυητήν ἑνατῶν φίλων.

- **Υποκείμενο** σε απρόσωπα ρήματα, δηλ. ρήματα που απαντούν μόνο στο γ' εν. πρόσωπο και δεν έχουν ως υποκείμενο κάποιο πρόσωπο, ζώο ή πράγμα. Είναι παρόμοια με τα ν.ε. «πρέπει», «λέγεται», «ενδέχεται» κ.ά. συνηθέστερα στην α.ε. είναι τα **δεῖ, χρεῖ** (= πρέπει), **προσῆκει** (= αρμόζει). Την ίδια συντακτική θέση παίρνει το απαρέμφατο και με **απρόσωπες εκφράσεις**, δηλ. φράσεις που αποτελούνται από ένα επίθετο ή ένα επίρρημα και το γ' ενικό πρόσωπο των ρημάτων **εἶμι** και **ἔχω**, π.χ. **δικαίον ἐστί** (= είναι δίκαιο / είναι σωστό), **καλόν ἐστί** (= είναι όμορφο / είναι καλό), **καλῶς ἔχει** (= καλόν ἐστί):

Προσῆκει ὑμῖν τοὺς προγόνους μιμεῖσθαι.

Δίκαιον ἐστίν ὑπέρ μεγάλων ἐγκλημάτων δεινάς ποιεῖσθαι τὰς τιμωρίας.

2. Η μετοχή

Οι μετοχές, ανάλογα με τη συντακτική τους λειτουργία, διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες: **επιθετικές, κατηγορηματικές, επιρρηματικές.**

Επιθετική

- Μεταφράζεται ως αναφορική πρόταση με τις λέξεις «που», «ο οποίος». Συνθως είναι έναρθρη.
 - Συντακτικά καταλαμβάνει θέσεις ουσιαστικών και επιθέτων.
- Ὁ φεύγων πόνους φεύγει τιμᾶς (= αυτός που αποφεύγει τους κόπους αποφεύγει και τις τιμές).**

Κατηγορηματική

- Μεταφράζεται με τις λέξεις «να», «ότι» και (σπανιότερα, όταν εξαρτάται από ρήμα ψυχικού πάθους) «που».
 - Εξαρτάται συνήθως από ρ. συνδετικά, γνωστικά, αισθητικά, έναρξης, λήξης, ψυχικού πάθους.
- Ἐμοὶ χαρίζου ἀποκρινόμενος (= Κάνε μου τη χάρη να μου απαντήσεις).**

Επιρρηματική

Λειτουργεί ως **επίρρημα**. Μπορεί να είναι:

- **τροπική** [μτφρ. με ν.ε. μετοχή (-ντας), «με το να»]
Ἦλθεν ἔχων (= έχοντας) ὀλίγας ναῦς.
- **χρονική** (μτφρ. «όταν», «αφού», «ενώ»)
Οὗτος τοσαῦτα εἰπὼν (= αφού εἶπε) ἀπῆλθεν.
- **αιτιολογική** (μτφρ. «επειδή», «αφού», «εφόσον»)
Κινδυνεύσαντες (= επειδή κινδύνευσαν) ἡττηθῆναι ἀπεχώρησαν.
- **τελική** (μτφρ. «για να», δηλώνει σκοπό και βρίσκεται σε χρόνο μέλλοντα)
Τοῦτο λέξων (= για να πω) ἔρχομαι.

- **υποθετική** (μτφρ. «αν»)
Ταῦτα ποιοῦντες (= αν κάνετε) τὰ δίκαια ψηφιεῖσθε.
- **εναντιωματική** (μτφρ. «αν και», «μολονότι»)
Ὀλίγοι ὄντες (= αν και ήταν) ἐνίκησαν.

Ασκήσεις

- 1.** Να εντοπίσετε τα απαρέμφατα ε.φ. του κειμένου της Ενότητας και να αναγνωρίσετε τον χρόνο και το είδος τους.
- 2.** Να σχηματίσετε τα απαρέμφατα και τις μετοχές (και στα τρία γένη) όλων των χρόνων των παρακάτω ρημάτων: ἐπιβουλεύω, φυλάττω, θαυμάζω.
- 3.** Να κλίνετε το θηλυκό γένος της μετοχής ενεστώτα του ρ. ἐπιβουλεύω, της μετοχής μέλλοντα του ρ. φυλάττω και της μετοχής αορίστου του ρ. θαυμάζω.
- 4.** Να εντοπίσετε τις μετοχές στις παρακάτω φράσεις, να προσδιορίσετε το είδος τους και να τις κλίνετε στον χρόνο και στο γένος που βρίσκονται:
 - α. Ταῦτα πράξας ἐκείνους εὐδαίμονας ποιήσεις.
 - β. Ἡ ὁδὸς ἢ ἄγουσα πρὸς ἀρετὴν μακρὰ ἐστὶ.
 - γ. Ἐγὼ πειράσομαι σε διδάσκειν τι ἀληθῆ λέγω, ἀρξάμενος ἀπὸ της ὄψεως.
 - δ. Χαίρουσι περὶ των ἄλλων κακῶς λέγοντες.
 - ε. Τριῆρεις ἐξέπεμπον ὡς γῆς και θαλάττης ἄρξοντες.

7. Να εντοπίσετε στο παρακάτω κείμενο τις μετοχές και τα απαρέμφατα ε.φ. και να αναγνωρίσετε το είδος τους.

Τὸ δὲ γεννηθὲν οὐκ ἦν κύριος ὁ γεννήσας τρέφειν, ἀλλ' ἔφερε λαβῶν εἰς τόπον τινὰ λέσχην καλούμενον, ἐν ᾧ καθήμενοι τῶν φυλετῶν οἱ πρεσβύτατοι (= οἱ γεροντότεροι ἀπὸ τούσ ἀρχηγούς των φυλών) καταμαθόντες (= ἀφού ἐξέταζαν) τὸ παιδάριον, εἰ μὲν εὐπαγες εἶη (= ἀν ἦταν ἀρτιμελές) καὶ ῥωμαλέον, τρέφειν ἐκέλευον.

Πλούταρχος, Λυκοῦργος 16.1

**Πρὸς δὲ τὸν φίλον ἔχειν ὡσπερ πρὸς αὐτόν
(ἔστι γὰρ ὁ φίλος ἄλλος αὐτός)
Ἀριστοτέλης,
*Ἠθικά Νικομάχεια 1166a 31***

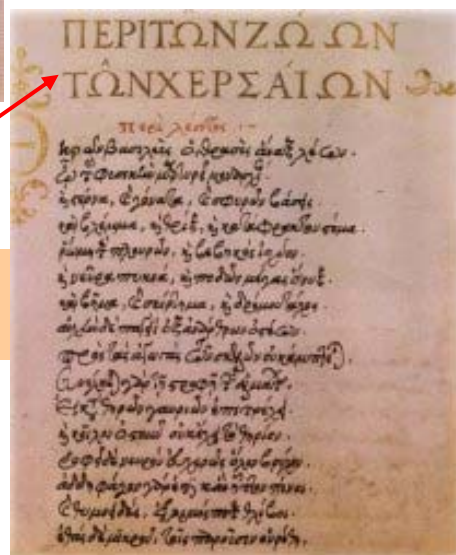
**Στον φίλο να συμπεριφέρεσαι ὅπως
στον εαυτό σου (γιατί ο φίλος είναι
ένας ἄλλος σου εαυτός).**

Ενότητα 14

Εικόνα από
χειρόγραφο του
Αγγέλου Βεργικίου
για το Περί ζώων
ιδιότητος του Μ.
Φιλή (Βοδληιανή
Βιβλιοθήκη
Οξφόρδης)

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΖΩΩΝ
ΤΩΝ ΧΕΡΣΑΙΩΝ

Ένα άδικο παράπονο

Α. Κείμενο Ο μύθος του Αισώπου που θα μελετήσετε παρουσιάζει με χιουμοριστικό τρόπο πώς ένα μεγαλύτερο σε μέγεθος και ανώτερο σε μυϊκή δύναμη ον μπορεί να ηττηθεί από έναν αμελητέο στην όψη και ανίσχυρο φαινομενικά αντίπαλο.

Λέων κατεμέμφετο Προμηθέα πολλάκις, ὅτι μέγαν αὐτὸν ἔπλασεν καὶ καλὸν καὶ τῶν ἄλλων θηρίων δυνατώτερον· τοιοῦτος δὲ ὢν», ἔφασκε, τὸν ἀλεκτρυόνα

φοβοῦμαι». Καὶ ὁ Προμηθεὺς ἔφη: Τί με μάτην αἰτιᾷ; Τὰ γὰρ ἐμὰ πάντα ἔχεις, ὅσα πλάττειν ἐδυνάμην· ἡ δὲ σου ψυχὴ πρὸς τοῦτο μόνον μαλθακὴ ἐστὶ». Ἔκλαιεν οὖν ἑαυτὸν ὁ Λέων καὶ τῆς δειλίας κατεμέμφετο καὶ τέλος ἀποθανεῖν ἠθέλεν. Οὕτω δὲ γνώμης ἔχων ἐλέφαντι περιτυγχάνει καὶ ὀρῶν διαπαντὸς τὰ ὦτα κινουῖντα, Τί πάσχεις», ἔφη, καὶ τί ποτε οὐδὲ μικρὸν ἀτρεμεῖ σου τὸ οὖς;» Καὶ ὁ ἐλέφας κατὰ τύχην περιπτάντος αὐτῷ κώνωπος, «Ὁρᾷς», ἔφη, τοῦτο τὸ βραχύ, τὸ βομβοῦν; Ἦν εἰσδύνη μου τῆ τῆς ἀκοῆς ὁδῷ, τέθνηκα». Καὶ ὁ Λέων, «Τί οὖν ἔτι ἀποθνήσκεις», ἔφη, με δεῖ τοσοῦτον ὄντα καὶ ἐλέφαντος εὐτυχέστερον, ὅσον κρείττων κώνωπος ὁ ἀλεκτρυών; »

Μῦθος του Αἰσώπου (διασκευῆ)

Γλωσσικά σχόλια

κατεμέμφετο (οριστ. παρ. ρ. καταμέμφομαι)	κατηγορούσε (πβ. ν.ε.: μομφή, μεμπτός, αξιόμεμπτος)
ὁ καλός, ἡ καλή, τὸ καλόν	ὁμορφος
τοιοῦτος δὲ ὢν (επιρρ. εναντ. μτχ.)	παρόλο που εἶμαι τέτοιος
ἔφασκε	ἔλεγε (πβ. ν.ε.: αποφατικός, αντιφατικός)
ὁ ἀλεκτρυών	ο πετεινός
τί με μάτην αἰτιᾷ (β' εν. οριστ. ενεστ. ρ. αἰτιάομαι, αἰτιῶμαι);	γιατί με κατηγορεῖς ἀδίκᾳ; (πβ. ν.ε.: αἰτίαση, ἀναίτιος, αἰτιώδης)

Γλωσσικά σχόλια

<p>τὰ γὰρ ἐμά (κτητ. αντων.) πάντα ἔχεις, ὅσα πλάττειν ἐδυνάμην</p> <p>πρὸς τοῦτο μόνον μαλθακή ἐστι ἔκλαιεν ἑαυτόν τέλος</p> <p>οὕτω δὲ γνώμης ἔχων ἐλέφαντι περιτυγχάνει καὶ ὀρῶν (μτχ. ενεστ. ρ. ὀράω, ὀρῶ) διαπαντός τὰ ὦτα (ουσ. τὸ οὔς) κινουῖντα (μτχ. ενεστ. ρ. κινέω, κινῶ)...ἔφη</p> <p>πάσχω</p> <p>τί ποτε οὐδὲ μικρὸν ἀτρεμεῖ σου τὸ οὔς</p> <p>κατὰ τύχην περιπτάντος αὐτῷ κώνωπος (μτχ. αορ. ρ. περιπέτομαι)</p> <p>ὁ βραχύς, ἡ βραχεῖα, τὸ βραχύ</p> <p>τὸ βομβοῦν (μτχ. ενεστ. ρ. βομβέω, βομβῶ)</p>	<p>γιατί ἔχεις ὅλα τα δικά μου, ὅσα μπορούσα να δημιουργήσω</p> <p>σε αυτό μόνο δειλιάζει</p> <p>ἐκλαιγε τον εαυτό του τελικά</p> <p>κι ενώ βρισκόταν σε αυτή την κατάσταση, συνα- ντάει έναν ελέφанта και βλέποντας τον να κου- νάει συνεχῶς τα αυτιά του (πβ. ν.ε.: ωτορινολα- ρυγγολόγος)... εἶπε</p> <p>παθαίνω (οριστ. ενεστ. ρ. ἀτρεμέω, ἀτρεμῶ)</p> <p>γιατί επιτέλους δε μένει ακίνητο ούτε για λίγο το αυτί σου; (πβ. ν.ε.: τρεμούλα, τρόμος)</p> <p>καθώς ένα κουνούπι πέτα- ξε τυχαία γύρω του (πβ. ν.ε.: πτήση, πτητικός)</p> <p>ο κοντός, ο μικρός</p> <p>που βουίζει (πβ. ν.ε.: βόμ- βος, βομβητής, βόμβα)</p>
---	--

ἦν εἰσδύνη (υποτ. ενεστ. ρ. εἰσδύνω) μου τῆ τῆς ἀκοῆς ὁδῶ

τέθνηκα (οριστ. παρακ. ρ. θνήσκω)

τί οὖν ἔτι ἀποθνήσκειν με δεῖ τοσοῦτον ὄντα καὶ ἐλέφαντος εὐτυχέστερον;

ὅσον κρείττων (συγκρ. βαθμ. επιθ. ἀγαθός) κώνωπος (β' ὅρος σύγκρισης) ὁ ἀλεκτρυών

αν μπει στο αυτί μου

πεθαίνω, υποφέρω

γιατί, λοιπόν, πρέπει πια να πεθάνω, αφού είμαι το-σο μεγάλος και πιο τυχερός από τον ελέφанта;

ὄσο δυνατότερος είναι ο πετεινός από το κουνούπι

Ερμηνευτικά σχόλια *Προμηθεύς*: Τιτάνας ή γιος Τιτάνα, ευεργέτης και, κατά άλλη εκδοχή, δημιουργός του ανθρώπινου γένους. Όταν οι θεοί έπλασαν τα ζώα και τον άνθρωπο, ανέθεσαν στον Προμηθέα και τον Επιμηθέα να τα εξοπλίσουν με τα κατάλληλα εφόδια. Ο Επιμηθεύς επέδειξε απερισκεψία κατά τη διαδικασία αυτή και, όταν αργότερα ήρθε ο Προμηθεύς να επιθεωρήσει το έργο του, βρήκε τον άνθρωπο γυμνό και ανυπεράσπιστο. Τότε αναγκάστηκε να κλέψει από την Αθηνά και τον Ήφαιστο τη φωτιά και τις σχετικές με αυτήν τεχνικές γνώσεις και προίκισε με αυτές τον άνθρωπο, σώζοντάς τον έτσι από τον αφανισμό (βλ. Πλάτων, *Πρωταγόρας* 320d-322a). Ο μύθος του Αισώ-που που διαβάσατε ακολουθεί την άλλη εκδοχή, σύμφωνα με την οποία ο Προμηθεύς υπήρξε ο δημιουργός του ανθρώπινου γένους και των ζώων έπλασε τον άνθρωπο από πηλό και φωτιά με τη βοήθεια της Αθηνάς και γέννησε με την Πανδώρα τον Δευκαλίωνα, τον γενάρχη των ανθρώπων.

Ο Προμηθεύς τιμωρείται για την ευεργεσία του προς τους ανθρώπους (6ος αι. π.Χ. Μουσείο Βατικανού)

Ερωτήσεις

1. Για ποιον λόγο κατηγορούσε τον Προμηθέα το λιοντάρι και πώς απάντησε εκείνος;
2. Γιατί ο ελέφαντας φοβόταν το κουνούπι;
3. Ποιο συμπέρασμα έβγαλε το λιοντάρι από όσα του είπε ο ελέφαντας; Ποιο νομίζετε ότι είναι το επιμύθιο (συμπέρασμα, δίδαγμα) της ιστορίας που διαβάσατε;

Β1. Λεξιλογικός Πίνακας

ἄρχω [= αρχίζω, κυβερνώ, είμαι αρχηγός]
θ. ἀρχ-

[στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο ἄρχεται]

		Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
Ομόρριζα	απλά	ὁ ἀρχός [= ο αρχηγός], ἀρχεύω [= είμαι αρχηγός]	ἡ ἀρχή, ὁ ἄρχων (-οντας), ἀρχίζω, ἀρχικός, ἀρχαῖος, ἡ ἀρχαιότης (-τητα), ἀρχαϊκός, ἀρχαίζω [=μιμούμαι τον τρόπο των αρχαίων], τὸ ἀρχεῖον (-ο)	αρχάριος, αρχονταρίκι [= χώρος μοναστηριού για την περιποίηση των επισκεπτών], αρχοντιά, Αρχοντικός

		Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
Ομόρριζα	σύνθετα	ὁ ἀρχι- θεωρός [= ο αρχηγός], ἀρχέχορος [= ο πρώτος του χορού], ἀρχέκακος [= ο πρώτος αίτιος του κακού],	ὁ ἀρχηγός, ὁ ἀρχάγγελος, ἀρχέγονος [= αυτός που υπάρχει από την εμφάνιση του όντος, πρώτος], τὸ ἀρχέτυπον (-ο) [= πρωτότυπο], ὁ ἀρχιερεύς (-έας), ὁ ἀρχιτέκτων (-ονας), ἡ ἀρχαιολογία, ἡ ἀρχαιρεσία [= εκλογή αρχόντων], ἀρχαιοπρεπής, ὑπάρχω, ὁ ἔξαρχος [= (α.ε.) αρχηγός, (ν.ε.) εκκλησιαστικός αντιπρόσωπος], ἡ μοναρχία, ὁ δήμαρχος, ὁ φρούραρχος, ἄναρχος, ὁ γενάρχης [= ο προπάτωρ], ὁ γυμνασιάρχης, ἡ πειθαρχία, ὁ πατριάρχης	αρχηγείο, αρχοντοχω- ριάτης, αρχοντόσπι- το, αρχιμηνιά, αρχιπέλαγος, αρχιστράτη- γος, αρχαιογνω- σία, αρχαιοελλη- νικός,

Ασκήσεις

1. Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις της ν.ε. που δίνονται στη στήλη Α΄ με αυτές της στήλης Β΄ και να σχηματίσετε αποδεκτές φράσεις:

A΄	B΄
1. έξαρχος	α. ύφος
2. άναρχος	β. Αρχιερεύς
3. αρχαιοπρεπής	γ. ένστικτο
4. αρχαιολογικός	δ. πειθαρχία
5. στρατιωτικός	ε. Θεός
6. Μέγας	στ. Πανάγιος Τάφος
7. αρχέγονος	ζ. εύρημα

2. Να συμπληρώσετε τα κενά με λέξεις της ν.ε. ετυμολογικώς συγγενείς με εκείνες του Λεξιλογικού Πίνακα:

ουσιαστικό	ουσιαστικό	επίθετο
ο δήμαρχος	η	
ο	η μοναρχία	
ο έξαρχος		
ο πατριάρχης	η	
	η πειθαρχία	
ο αρχηγός		
ο άναρχος	η	

3. Να χρησιμοποιήσετε τις παρακάτω λέξεις / φράσεις σε προτάσεις της ν.ε., ώστε να αναδειχθεί η διαφορά στη σημασία τους:

- α. κατ' αρχάς
- β. κατ' αρχήν
- γ. αρχικά

B2. Ετυμολογικά

Παραγωγή επιθέτων

Παραγωγή επιθέτων από ρήματα (α' μέρος)

Επίθετα παράγωγα από ρήματα είναι:

κυρίως ρηματικά επίθετα
με καταλήξεις **-τέος, -τος**

άλλα επίθετα παράγωγα
από ρήματα

Στον πίνακα που ακολουθεί εξετάζονται τα κυρίως ρηματικά επίθετα.

	Σημαίνουν:
Ρηματικά επίθετα σε -τος	• ό,τι και η μετοχή παθητικού παρακειμένου του ρήματος από το οποίο παράγονται. γράφω > γραπτός (= γραμμένος)
	• εκείνον που μπορεί να πάθει ό,τι σημαίνει το ρήμα από το οποίο παράγονται. ἄπτομαι > ἄπτός (= αυτός που μπορεί να δεχτεί το άγγιγμα κάποιου)
	• εκείνον που αξίζει να πάθει ό,τι σημαίνει το ρήμα από το οποίο παράγονται. θαυμάζω > θαυμαστός
	• ό,τι και η (ενεργητική ή παθητική) μετοχή ενεστώτα ή αορίστου του ρήματος από το οποίο παράγονται. θνήσκω > θνητός (= ό θνήσκων), πράττω > ἄπρακτος (= αυτός που δεν έπραξε)
Ρηματικά επίθετα σε -τος	• εκείνον που πρέπει να πάθει ό,τι σημαίνει το ρήμα από το οποίο παράγονται. γράφω > γραπτέος (= αυτός που πρέπει να γραφεί)

↳ Παρατήρηση.

Τα κυρίως ρηματικά επίθετα γενικά είναι **δευτερόκλιτα τρικατάληκτα** π.χ. λυτός, λυτή, λυτόν. Όμως τα **σύνθετα σε -τος** είναι (προπαροξύτονα) δικατάληκτα, π.χ. ό/ή άλυτος, τò άλυτον.

Ασκήσεις

1. Να δώσετε πέντε παραδείγματα ρηματικών επιθέτων της α.ε. που χρησιμοποιούνται και στη ν.ε.

2. Να σχηματίσετε παράγωγα επίθετα από τα παρακάτω ρήματα που να φανερώνουν αυτόν που μπορεί ή αξίζει να πάθει ό,τι δηλώνει το ρήμα:

άγαπάω, άγαπῶ > _____
βαίνω (θ. βα-) > _____
σέβομαι > _____
όράω, όρῶ > _____

3. Να σχηματίσετε ρηματικά επίθετα σε **-τος** από τα παρακάτω ρήματα:

πλέκω > _____
γιγνώσκω (θ. γνω-σ-) > _____
ρέω (θ. ρυ -) > _____
καλέω, καλῶ (θ. κλη-) > _____

4. Να γράψετε από ποια ρήματα παράγονται και τι σημαίνουν τα επίθετα:

διδασκῶν < _____
έπιτροπέων < _____
θεραπευτέος < _____
λεκτέος < _____
νομιστέος < _____

Γ1. Γραμματική

1. Γ' κλίση ουσιαστικών

α. Ακατάληκτα διπλόθεμα οδοντικόληκτα
σε **-ων** (γεν. **-οντος**)

	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός
ονομ.	ὁ γέρων	οἱ γέροντες
γεν.	τοῦ γέροντος	τῶν γερόντων
δοτ.	τῷ γέροντι	τοῖς γέρουσι (< γέροντ-σι)
αιτ.	τὸν γέροντα	τους γέροντας
κλητ.	(ὦ) γέρον	(ὦ) γέροντες

Παρατηρήσεις

1. Η κλητική ενικού σχηματίζεται **χωρίς κατάληξη** από το ασθενές (βραχύ) θέμα. Το **-τ-** αποβάλλεται, επειδή στην Αρχαία Ελληνική ληκτικά σύμφωνα είναι μόνο τα **-ν, -ρ, -ς**.

2. Σύμφωνα με τα ουσιαστικά αυτά κλίνεται το **αρσενικό γένος των μετοχών ενεστώτα του ρ. εἰμί (ῶν, οὔσα, ὄν)** και των **βαρύτονων ρημάτων ενεργητικής φωνής (λύων, λύουσα, λύον)**, καθώς και το **αρσενικό γένος της μετοχής μέλλοντα των βαρύτονων ρημάτων ενεργητικής φωνής (λύσων, λύσουσα, λύσον)**. Όμως οι μετοχές σχηματίζουν την **κλητική ενικού όμοια με την ονομαστική (ῶν, λύων, λύσων)**.

β. Καταληκτικά μονόθεμα οδοντικόληκτα
σε **-ας** (γεν. **-αντος**)

	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός
ονομ.	ὁ γίγας	οἱ γίγαντες
γεν.	τοῦ γίγαντος	τῶν γιγάντων
δοτ.	τῷ γίγαντι	τοῖς γίγασι (< γίγαντ-σι)
αιτ.	τὸν γίγαντα	τούς γίγαντας
κλητ.	(ῶ) γίγαν	(ῶ) γίγαντες

	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός
ονομ.	ὁ ἀνδριάς	οἱ ἀνδριάντες
γεν.	τοῦ ἀνδριάντος	τῶν ἀνδριάντων
δοτ.	τῷ ἀνδριάντι	τοῖς ἀνδριᾶσι (< ἀνδριάντ-σι)
αιτ.	τὸν ἀνδριάντα	τούς ἀνδριάντας
κλητ.	(ῶ) ἀνδριάς	(ῶ) ἀνδριάντες

 Παρατηρήσεις

1. Η κλητική ενικού στα βαρύτονα ουσιαστικά αυτής της κατηγορίας είναι **ακατάληκτη** (γίγαν). Το **-τ-** **αποβάλλεται**, επειδή στην Αρχαία Ελληνική ληκτικά σύμφωνα είναι μόνο τα **-ν, -ρ, -ς**.

2. Η κλητική ενικού στα οξύτονα ουσιαστικά αυτής της τάξης είναι **όμοια με την ονομαστική** (ἀνδριάς).

3. Σύμφωνα με τα ουσιαστικά αυτά κλίνεται το **αρσενικό γένος της μετοχής αορίστου** των βαρύτονων ρημάτων ενεργητικής φωνής (λύσας, λύσασα, λῦσαν). Όμως η μετοχή σχηματίζει την **κλητική ενικού όμοια με την ονομαστική** (λύσας).

2. Οριστική ενεστώτα και μέλλοντα μέσης φωνής βαρύτονων ρημάτων

Στη μέση φωνή το α' ενικό πρόσωπο της οριστικής του ενεστώτα (όπως και στη ν.ε.) και του μέλλοντα λήγουν σε **-μαι**. Οι καταλήξεις της οριστικής ενεστώτα της μ.φ. στην α.ε. είναι περίπου οι ίδιες με τη ν.ε. (εκτός από το β' ενικό πρόσωπο).

Ο **μέλλοντας** έχει τις ίδιες καταλήξεις με τον ενεστώτα, μόνο που προστίθεται, όπως και στην ενεργητική φωνή (βλ. Ενότητα 5), ο **χρονικός χαρακτήρας -σ-** πριν από τις καταλήξεις.

► Να συμπληρώσετε και να τονίσετε τους τύπους της δεύτερης στήλης του πίνακα:

οριστική ενεστώτα	οριστική μέλλοντα
βουλεύ-ομαι	βουλευ-σ-_____
βουλεύ-η (ή - ει)	βουλευ-σ-_____ (ή-_____)
βουλεύ-εται	βουλευ-σ-_____
βουλευ-όμεθα	βουλευ-σ-_____
βουλεύ-εσθε	βουλευ-σ-_____
βουλεύ-ονται	βουλευ-σ-_____

↳ Παρατηρήσεις

1. Η μέση φωνή του ενεστώτα και του μέλλοντα στην α.ε. δηλώνουν τόσο τη **μέση** όσο και την **παθητική** διάθεση. Στην α.ε. η μέση διάθεση δε δηλώνει απλώς ότι το υποκείμενο ενεργεί και ότι η ενέργεια γυρίζει στον εαυτό του (όπως στη ν.ε., π.χ. νύνομαι), αλλά και ότι το υποκείμενο **ενεργεί με αυξημένη προσωπική συμμετοχή ή ιδιαίτερο ενδιαφέρον** για την ενέργεια του αυτή. Έτσι, πολλές φορές τύποι μέσης φωνής ενεστώτα και μέλλοντα αποδίδονται στη ν.ε. ενεργητικά:

Οἱ Ἀθηναῖοι λύονται τὰς σπονδὰς (= οἱ Ἀθηναῖοι παραβιάζουν τὴ συν θήκη) καὶ προαιροῦνται μᾶλλον οὕτω κερδαίνειν (= προτιμοῦν περισσότερο ἔτσι νὰ κερδίζουν).

Ὁ παῖς λούεται.

2. Για τὰ **αφωνόληκτα ρήματα** ἰσχύουν ὅσα γνωρίζετε σχετικά με τὸν σχηματισμὸ τῆς οριστικῆς τοῦ μέλλοντα τῆς ενεργητικῆς φωνῆς.

► Να συμπληρώσετε τὸν μέλλοντα τῶν παρακάτω ρημάτων:

ουρανικόληκτα	χειλικόληκτα	οδοντικόληκτα
- ___ομαι	- ___ομαι	- ___ομαι
πρά_____	γρά_____	πει_____
(ρ. πράττομαι)	(ρ. γράφομαι)	(ρ. πείθομαι)

3. Οριστική μέλλοντα ρήματος εἶμι

Ὁ μέλλοντας τοῦ ρ. εἶμι στὴν οριστικὴ εἶναι **ἔσομαι** καὶ παρουσιάζει τὶς ἴδιες καταλήξεις με τὸν **ενεστῶτα** καὶ τὸν **μέλλοντα μ.φ.** τῶν βαρύτονων ρημάτων.

► Να συμπληρώσετε στὸ διπλανό πίνακα τὰ πρόσωπα ποὺ λείπουν:

ἔσομαι

ἔσται

Ασκήσεις

1. Να εντάξετε τα παρακάτω ουσιαστικά στις κατηγορίες ουσιαστικών της γ' κλίσης και στη συνέχεια να τα κλίνετε: ὁ λέων, ὁ ἑλέφας.

2. Να γράψετε τους τύπους που ζητούνται:

ὁ δράκων _____ (γεν. πληθ.), ὁ ἀδάμας
_____ (αιτ. πληθ.), ὁ Ξενοφῶν _____
_____ (αιτ. εν.), ὁ Αἴας _____ (κλητ. εν.),
ὁ ἰμάς _____ (δοτ. πληθ.).

3. Να κλίνετε στον χρόνο που βρίσκονται τους ρηματικούς τύπους: γίγνομαι, ἄρξομαι, πείθομαι, βλάπτομαι.

4. Να σχηματίσετε τις μετοχές ενεργητικής φωνής και να κλίνετε το αρσενικό γένος των μετοχών του ενεστώτα, του μέλλοντα και του αορίστου του ρ. θαυμάζω.

5. Να μεταφέρετε στο ίδιο πρόσωπο της οριστικής ενεστώτα μέσης φωνής όσα από τα παρακάτω ρήματα βρίσκονται στον μέλλοντα και το αντίστροφο: ἀποτρέπεσθε, ἀντιτασσόμεθα, φυλάττονται, παιδεύσεται, κόψη, πραξόμεθα.

6. Να μεταφέρετε τις παρακάτω προτάσεις στον άλλο αριθμό:

α. Ἐπεκήρυξε καὶ ζημίαν (= τιμωρία) αὐτοῖς καὶ τοῖς θεράπουσι.

β. Τοῦ ἑλέφαντος τὴν τίγριν ἀλχιμωτέραν (= πιο δυνατή) οὔτοι ἄγουσι (= θεωροῦν).

7. Να συμπληρώσετε τον σωστό τύπο οριστικής μέλλοντα του ρ. εἰμί στα αποσπάσματα:

α. Ἐὰν κολάζητε τοὺς ἀδικοῦντας, _____
ὕμῖν οἱ νόμοι καλοὶ καὶ κύριοι.

β. Ἐδιδάχθη ὑπό τινων ὅτι διορύξας τὸν ἰσθμόν (= εἰάν ανοίξει διώρυγα στον ἰσθμό) αἴτιος _____
τοῦ κατακλυσθῆναι τὴν Αἴγυπτον.

γ. Σοῦ οὐδεὶς _____ δικαστῆς πικρότερος.

δ. Οὗτοι, φίλιοι μὲν ἦκοντες
(= που ἔρχονται ως φίλοι) καὶ εἰρηνικὰ διαγγέλλοντες,
σωτῆρες _____.

8. Να συμπληρώσετε τα κενά με τον κατάλληλο τύπο του ρήματος την οριστική του χρόνου που δίνεται στην παρένθεση:

α. Ἐγώ, ἔφη, _____ (παρασκευάζομαι, μέλλ.) πείθεσθαι τοῖς νόμοις.

β. Ὁ ἑρμηνεύς (= ο διερμηνέας) εἶπε περσιστί (= στην περσική γλώσσα) ὅτι παρὰ βασιλέως στρατιῶται
_____ (πορεύομαι, μέλλ.) πρὸς τὸν
σατράπην.

γ. Πατρὸς ὁ Κῦρος _____ (λέγομαι, ενεστ.)
γενέσθαι Καμβύσου.

δ. Εἰς τὸ τῆς Ἀθηνᾶς καὶ Ἑφαισίου οἴκημα τὸ κοινὸν
Προμηθεὺς λαθῶν (= ξεφεύγοντας ἀπὸ τὴν προσοχή, κρυφά) _____ (εἰσέρχομαι ενεστ.).

ε. Διαβεβηκόσι αὐτοῖς (= ὅταν αὐτοὶ εἶχαν διαβεῖ) πάλιν
_____ (φαίνομαι, ενεστ.) Μιθραδάτης,
ἔχων ἰππέας χιλίους, τοξότας δὲ καὶ σφενδονήτας εἰς
τετρακισχιλίους.

9. Στο παρακάτω γνωμικό του Μενάνδρου να συμπληρώσετε τον σωστό τύπο οριστικής μέλλοντα του ρ. εἶμι και να κλίνετε τις υπογραμμισμένες λέξεις: Ἄν πάντα δουλεύειν ὁ δοῦλος μανθάνη, πονηρὸς _____ . Μεταδίδου παρρησίας (= δίνε του ελευθερία λόγου), βελτίονα (= καλύτερο) αὐτὸν τοῦτο ποιήσει πολύ.

10. Να μεταφέρετε στην α.ε. τις παρακάτω προτάσεις:

α. Εμείς θα είμαστε σύμμαχοι, ενώ εσείς (= ὑμεῖς δέ) θα είστε εχθροί.

β. Οι Αθηναῖοι θα σκεφτοῦν (ρ. βουλευομαι) για την ειρήνη (περί + γενική).

γ. Εσείς πολεμάτε (ρ. μάχομαι) για την πατρίδα (ὑπέρ + γενική).

**Τρόπου καλοκαγαθίαν ὄρκου πιστοτέραν ἔχε
Στοβαῖος, Ἐπιτομὴ Ἀνθολόγιον 3.37.30**

**Τον χρηστό χαρακτήρα να εμπιστεύεσαι πιο πολύ
και από τον ὄρκο**

Ενότητα 15

Η Λητώ, μητέρα τον Απόλλωνα και της Άρτεμης, κάθεται σε δίφρο, ενώ στηρίζεται σε μια φοινικιά, για να αντέξει τους πόνους της γέννας (επάνω όψη) (ερυθρόμορφη πυξίδα, 370 π.Χ., Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας)

Η μεταμόρφωση του Λευκίππου

Α. Κείμενο Ο Αντωνίνος Λιβεράλις (πιθ. 2ος αι. μ.χ.) έζησε στη Ρώμη και ασχολήθηκε με τη μυθογραφία. Στο έργο του *Μεταμορφώσεων* Συναγωγή καταγράφει σε πεζό λόγο μια σειρά μεταμορφώσεων ανθρώπων σε ζώα ή σε αντικείμενα. Μεταξύ αυτών παραδίδει και τον

μύθο του Λευκίππου, που γεννήθηκε κορίτσι και χρειάστηκε θεϊκή παρέμβαση, για να μεταμορφωθεί σε αγόρι και να μη θανατωθεί από τον ίδιο τον πατέρα του.

Γαλάτεια ἢ Εὐρυτίου τοῦ Σπάρτωνος συνεζύγη ἐν Φαιστῶ τῆς Κρήτης Λάμπρῳ τῷ Πανδίωνος, ἀνδρὶ τὰ μὲν εἰς γένος εὖ ἔχοντι, βίου δὲ ἐνδεεῖ. Οὗτος, ἐπειδὴ ἐγκύμων ἦν ἡ Γαλάτεια, ἠΰξαστο μὲν ἄρρενα γενέσθαι αὐτῷ παῖδα, προηγόρευσε δὲ τῇ γυναικί, ἐὰν γεννήσῃ κόρην, ἀφανίσαι. Τῇ δὲ Γαλατεία θυγάτηρ ἐγένετο. Καὶ κατοικτεῖρασα τὸ βρέφος καὶ τὴν ἐρημίαν τοῦ οἴκου λογισαμένη ἐψεύσατο τὸν Λάμπρον ἄρρεν λέγουσα τεκεῖν καὶ ἐξέτρεφεν ὡς παῖδα κοῦρον ὀνομάσασα Λεύκιππον. Ἐπεὶ δὲ ἠΰξετο ἡ κόρη καὶ ἐγένετο ἄφατόν τι κάλλος, δείσασα τὸν Λάμπρον ἡ Γαλάτεια, κατέφυγεν εἰς τὸ τῆς Λητοῦς ἱερόν καὶ πλεῖστα τὴν θεὸν ἰκέτευσεν, εἴ πως αὐτῇ κόρος ἡ παῖς ἀντὶ θυγατρὸς δύναίτο γενέσθαι. Ἡ δὲ Λητὼ συνεχῶς ὀδυρομένην καὶ ἰκετεύουσαν ὤκτειρε τὴν Γαλάτειαν καὶ μετέβαλε τὴν φύσιν τῆς παιδὸς εἰς κόρον. Ταύτης ἔτι μέμνηνται τῆς μεταβολῆς Φαίστιοι καὶ τὴν ἑορτὴν Ἐκδύσια καλοῦσιν, ἐπεὶ τὸν πέπλον ἡ παῖς ἐξέδου.

Ἄντωνῖνος Λιβεράλις, Μεταμορφώσεων
Συναγωγή 17 (διασκευή)

Γλωσσικά σχόλια

<p>συνεζύγη (οριστ. παθ. αορ. β´ ρ. συζεύγνυμαι)</p>	<p>παντρεύτηκε</p>
<p>ἀνδρὶ τὰ μὲν εἰς γένος εὖ ἔχοντι, βίου δὲ ἐνδεεῖ (δοτ. εν. αρσ. επιθ. ὁ/ἡ ἐνδεής, τὸ ἐνδεές)</p>	<p>άντρα ευγενικής καταγωγής, αλλά φτωχό (πβ. ν.ε.: ἐνδεια, δέηση)</p>
<p>ἐπειδὴ ἐγκύμων ἦν</p>	<p>ὅταν εγκυμονούσε (πβ. ν.ε.: ἐγκυος, εγκυμοσύνη)</p>
<p>ἠΰξατο (οριστ. αορ. ρ. εὖχομαι)</p>	<p>ευχήθηκε</p>
<p>ὁ/ἡ ἄρρην, τὸ ἄρρεν</p>	<p>αρσενικός (πβ. ν.ε.: αρρενωπός)</p>
<p>γενέσθαι αὐτῷ παῖδα</p>	<p>να αποκτήσει παιδί</p>
<p>προαγορεύω</p>	<p>λέω εκ των προτέρων, προειδοποιῶ</p>
<p>κατοικτεῖρω</p>	<p>λυπάμαι</p>
<p>ἡ ἐρημία</p>	<p>η μοναξιά, η ερήμωση (πβ. ν.ε.: ερημιά, ερημίτης)</p>
<p>λογίζομαι</p>	<p>υπολογίζω, σκέφτομαι (πβ. ν.ε.: λογιστής, λογισμός, λογισμικό)</p>
<p>ἐψεύσατο (οριστ. αορ. ρ. ψεύδομαι)</p>	<p>εἶπε ψέματα, ξεγέλασε</p>
<p>τεκεῖν (απαρ. αορ. β´ ρ. τίκτω)</p>	<p>ὅτι γέννησε (πβ. ν.ε.: τόκος, τοκετός, πρωτότοκος)</p>

ἐκτρέφω	ανατρέφω, μεγαλώνω (πβ. ν.ε.: εκτροφείο, εκτροφή)
ὡς παῖδα κοῦρον	σαν γιο
ἠΰξετο (οριστ. παρατ. ρ. αὕξομαι)	μεγάλωνε (πβ. ν.ε.: αύξηση, αυξητικός, επαύξηση)
ὁ/ἡ ἄφατος, τὸ ἄφατον	ανείπτωτος, ανώτερος από κάθε περιγραφή (πβ. ν.ε.: αφασία, κατάφαση, αποφατικός)
δείσασα (μτχ. αορ. ρ. δέδοικα και δέδια)	επειδή φοβήθηκε
πλεῖστα τὴν θεὸν ἰκέτευεν	ικέτευε θερμά τη θεά
εἴ πως αὐτῇ κόρος ἢ παῖς ἀντὶ θυγατρὸς δύναίτο γενέσθαι	μήπως με κάποιο τρόπο μπορούσε το κορίτσι να γίνει γι' αυτήν αγόρι.
ὀδύρομαι	θρηνώ (πβ. ν.ε.: οδυρμός)
ᾤκτειρε [οριστ. αορ. ρ. οἶκτ(ε)ίρω]	λυπήθηκε, ευσπλαχνίστηκε (πβ. ν.ε.: οικτιρμός, οικτίρμων)
ἔτι	ακόμα
μέμνηνται (οριστ. παρακ. ρ. μιμνήσκομαι)	θυμούνται (πβ. ν.ε.: μνημοσύνη, αμνήμων)
ἐξέδυσ (οριστ. αορ. β' ρ. ἐκδύομαι) τὸν πέπλον	έβγαλε τον πέπλο, (μεταφορικά) απέβαλε τη γυναικεία φύση

Ερμηνευτικά σχόλια τὴν ἑορτὴν Ἐκδύσια: Γιορτὴ προς τιμὴν τῆς Φυτίας Λητώσ που τελούνταν στη στο τῆς Κρήτης σε ανάμνηση τῆς θαυμαστῆς μεταμόρφωσης του κοριτσιού σε άντρα χάρη στην παρέμβαση τῆς

Λητώς. Κατά τη διεξαγωγή της γιορτής οι μελλόνυμφοι κοιμόνταν μπροστά στο άγαλμα του Λευκίππου που είχε στηθεί στο ιερό της θεάς. Κατόπιν είτε έγδυναν τελετουργικά το ξόανο του Λευκίππου είτε οι άντρες αντάλλασσαν τα ρούχα τους με τις υποψήφιες συζύγους τους. Σύμφωνα με άλλες μαρτυρίες, η γιορτή συνδεόταν με τη μετάβαση των νεαρών Κρητών από την παιδική στην ανδρική ηλικία. Οι έφηβοι (που ονομάζονταν και έκδυόμενοι) άφηναν τα παιδικά ρούχα τους, έπαιρναν τα όπλα τους και γίνονταν πολίτες.

ἐπεὶ τὸν πέπλον ἢ παῖς ἐξέδου: Πέρα από την κυριολεκτική σημασία της (το κορίτσι έβγαλε από πάνω του τον κοριτσίστικο πέπλο), η φράση μεταφορικά υποδηλώνει την αποβολή της γυναικείας φύσης.

Ερωτήσεις

1. Τι ανάγκασε τη Γαλάτεια να καταφύγει στη βοήθεια της Λητώς;
2. Πώς αντέδρασε η Λητώ στους θρήνους της Γαλάτειας;
3. Σε ποια αίτια οφείλεται, κατά τη γνώμη σας, η παρατηρούμενη και στις μέρες μας (ιδίως σε φτωχότερους πληθυσμούς) προτίμηση για αρσενικά τέκνα;
4. Γνωρίζετε έργα της ελληνικής ή της παγκόσμιας λογοτεχνίας που αναφέρονται άμεσα ή έμμεσα στο θέμα;

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

φύω [= (ενεργ.) κάνω να φυτρώσει, γεννώ, (μέσο) φυτρώνω, αναπτύσσομαι, είμαι εκ φύσεως, γεννιέμαι]

θ. φυ-

[στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο τήν φύσιν

		Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
Ομόρριζα	απλά	ἡ φυή [η φυσική διάπλαση, η σωματική ανάπτυξη]	ἡ φύσις (η), φυσικός, ἡ φυλή, τὸ φῦλον (-ο) [= το γένος], φυτεύω, τὸ φυτόν (-ό), φυτικός, ἡ φυτεία	φυντάνι / φυντανάκι, φύτρο [= το μικρό βλαστάρι], φύτρα [= 1. το φυτόρο, 2. η γενιά], φυτρώνω
	σύνθετα	φυσίζοος [= αυτός που δίνει ζωή], ἔμφύω	φυτοκομῶ, ἡ φυτοκομία, φυσιολογικός, ἡ φυσιογνωμία, φυσιογνωμικός, τὸ φυτώριον (-ο), αὐτοφυής, ἡ ἔμφύτευσις (-η), ἔμφυτεύω, ἔμφυτος, εὐφυής, ἰδιοφυής, ἡ ἰδιοφυΐα, κατάφυτος,	φυτοζωώ [= καλύπτω με δυσκολία τις βιοτικές ανάγκες μου], φυτολογία, φυτοφάγος, φυσιοδίφης, φυσιολάτρης, φυσικοθεραπεία, φυσιογνωμιστής, φυσικομαθηματικός, δενδροφύτευση, μεγαλοφυής, πυκνόφυτος, τριχοφυΐα

Ασκήσεις

1. Να γράψετε τι δηλώνουν τα παράγωγα του ρ. φύω ουσιαστικά ἡ φύσις και ἡ φυή, σύμφωνα με όσα έχετε διδαχτεί μέχρι τώρα (πρόσωπο που ενεργεί, ενέργεια / κατάσταση κτλ.).

2. Να συνδυάσετε το επίθετο «φυσικός» με τα παρακάτω ουσιαστικά σε προτάσεις της ν.ε. και να εξηγήσετε τη σημασία του σε καθεμία από αυτές: **πλούτος, επιστήμη, συνέπεια, φαινόμενο.**

3. Να βρείτε τη σημασία των παρακάτω φράσεων στη ν.ε. και να γράψετε μία πρόταση με καθεμία φράση: **α. φύσει αδύνατο(ν), β. νεκρή φύση, γ. εκ φύσεως, δ. πάσης φύσεως.**

4. Να βρείτε στον Λεξιλογικό Πίνακα λέξεις της ν.ε. συνώνυμες των λέξεων: «**βλαστάνω**», «**έξυπνος**», «**πυκνοφυτεμένος**».

B2. Ετυμολογικά

Παραγωγή επιθέτων

Παραγωγή επιθέτων από ρήματα (β' μέρος)

Στην προηγούμενη Ενότητα διδαχτήκατε τα κυρίως ρηματικά επίθετα. Στην Ενότητα αυτή εξετάζονται τα υπόλοιπα **παράγωγα από ρήματα επίθετα**:

Σημαίνουν:

α. ό,τι και η μετοχή ενεστώτα ή παρακειμένου του ρήματος από το οποίο παράγονται

Καταλήξεις

- **-άς (γεν. -άδος):** επίθετα γ' κλίσης μονοκατάληκτα. **μιγάς (= ό μεμειγμένος) < μειγνύω**
- **-ής (γεν. -ούς):** επίθετα γ' κλίσης δικατάληκτα (τα περισσότερα σύνθετα ή παρασύνθετα). **έπιτυχής (= ο επιτυχημένος) < έπιτυγχάνω .**

Καταλήξεις

-ός, -(α)νός, -ρός, -ερός: επίθετα β' κλίσης
τρικατάληκτα.

λοιπός (= ό ύπολειπόμενος) < λείπω

τερπνός (= ό τέρπων) < τέρπω

πιθανός (= ό πείθων) < πείθω (θ. πιθ-)

λαμπρός (= ό λάμπων) < λάμπω

φανερός (= ό φαινόμενος) < φαίνω, -ομαι
(θ. φαν-)

Σημαίνουν:

β. εκείνον που έχει ικανότητα, κλίση ή επιτηδειότητα σε αυτό που δηλώνει το ρήμα από το οποίο παράγονται

Καταλήξεις

• **-ικός, -τικός:** επίθετα β' κλίσης τρικατάληκτα.

λεκτικός < λέγω

άμυντικός (= επιτήδειος στο να αμύνεται) < **άμύνω, -ομαι.**

• **-ιμος:** επίθετα β' κλίσης δικατάληκτα.

φρόνιμος < φρονέω, φρονῶ.

• **-μων (γεν. -όνος):** επίθετα γ' κλίσης δικατάληκτα.

οϊκτίρμων < οϊκτ(ε)ίρω (= σπλαχνίζομαι) .

• **-τήριος:** επίθετα β' κλίσης δικατάληκτα ή
τρικατάληκτα.

λυτήριος < λύω

Ασκήσεις

1. Να σχηματίσετε από τα παρακάτω ρήματα παράγωγα επίθετα που φανερώνουν ό,τι και η μετοχή ενεστώτα ή παρακειμένου των ρημάτων:

νέμομαι (θ. νομ-) > _____
 ἐμφαίνω > _____
 χαλάω (θ. χαλά-) > _____
 θάλλω (θ. θαλ-) > _____
 ἐπιρρέπω > _____

2. Να σχηματίσετε παράγωγα επίθετα από τα ρήματα που σας δίνονται και να γράψετε τη σημασία τους:

κωλύω > _____
 ὠφελέω, ὠφελῶ > _____
 ἐλεέω, ἐλεῶ > _____
 ἄγω > _____

3. Να αντιστοιχίσετε τα ρήματα της στήλης Α΄ με τα παράγωγα επίθετά τους στη στήλη Β΄ και να γράψετε δίπλα στο καθένα τη σημασία του:

A΄	B΄	σημασία επιθέτου
1. μαιίνω	α. κυφός	_____
2. μνάομαι, μνῶμαι	β. ἰκανός	_____
3. κύπτω (= σκύβω)	γ. μνήμων	_____
4. μιμέομαι, μιμοῦμαι	δ. μιαρός	_____
5. ἰκνοῦμαι	ε. μιμητικός	_____

Κλίση

παρατατικός	αόριστος
ἐ-βουλευ-όμην	ἐ-βουλευ-σ-άμην
ἐ-βουλεύ-ου	ἐ-βουλεύ-σ-ω
ἐ-βουλεύ-ετο	ἐ-βουλεύ-σ-ατο
ἐ-βουλευ-όμεθα	ἐ-βουλευ-σ-άμεθα
ἐ-βουλεύ-εσθε	ἐ-βουλεύ-σ-ασθε
ἐ-βουλεύ-οντο	ἐ-βουλεύ-σ-αντο

Παρατήρηση

Στα **αφωνόληκτα ρήματα** για τον σχηματισμό της οριστικής αορίστου μέσης φωνής ισχύουν όσα γνωρίζετε σχετικά με τον σχηματισμό της οριστικής αορίστου της ενεργητικής φωνής.

▶ Να συμπληρώσετε, σύμφωνα με αυτή την παρατήρηση, τους πίνακες:

ουρανικόληκτα	χειλικόληκτα	οδοντικόληκτα
ρ. τάττομαι	ρ. γράφομαι	ρ. κομίζομαι
ἐταξάμην	ἐγραψάμην	έκομισάμην
ἐτάξω		
	ἐγραψάμεθα	
		έκομισαντο

Ασκήσεις

1. Να συμπληρώσετε τον παρακάτω πίνακα με τους χρόνους που ζητούνται στο πρόσωπο που δίνεται:

ενεστώτας	παρατατικός	αόριστος
λογίζεσθε		
		έψεύσατο
	ηΰχοντο	

2. Να κλίνετε τα ρήματα στον χρόνο που βρίσκονται: **έτάττετο, ηΰξατο, έφυλάξω, έπαύσασθε.**

3. Να μεταφέρετε τους ρηματικούς τύπους στο ίδιο πρόσωπο του άλλου αριθμού διατηρώντας τον χρόνο και τη φωνή: **προηγόρευσε, κατελύσω, διεπράξαντο, έπορεύοντο, έκτισε, έπειθες.**

4. Να μεταφέρετε στο ίδιο πρόσωπο του παρατατικού της μέσης φωνής όσα από τα παρακάτω ρήματα βρίσκονται στον ενεστώτα και να μεταφέρετε στο ίδιο πρόσωπο του αορίστου όσα βρίσκονται στον μέλλοντα: **άποτρέπεσθε, αντίτασσόμεθα, φυλάττονται, παιδεύσεται, κόψη, πραξόμεθα**

5. Να τοποθετήσετε τους ρηματικούς τύπους στη σωστή γραμμή και να συμπληρώσετε τους υπόλοιπους χρόνους τους διατηρώντας την έγκλιση, τον αριθμό και το πρόσωπο: **προσδέχεται, ήπτου, κατασκευάζονται, αναγκάσεσθε, συνεσκευάσω.**

ΕΝΕΣΤΩΤΑΣ	ΠΑΡΑΤΑΤΙΚΟΣ

ΜΕΛΛΟΝΤΑΣ	ΑΟΡΙΣΤΟΣ

6. Να συμπληρώσετε τα κενά των παρακάτω προτάσεων με τον κατάλληλο τύπο οριστικής του χρόνου που ζητείται στην παρένθεση:

α. Ὅσοι ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ὄπλα _____ (φέρω, παρατ.), οὗτοι γυμνοὶ _____ (γίγνομαι, παρατ.) πρὸς τὰ τοξεύματα καὶ τὰλλα βέλη· ἀνεχώρησαν οὖν καὶ αὐτοῦ _____ (στρατοπεδεύομαι, αόρ.) παρὰ τὸν ποταμὸν.

β. Οἱ ἐν Ἑλληνας _____ (παρασκευάζομαι, παρατ.) πρὸς τοὺς Πέρσας καὶ πρὸς τὸν κίνδυνον· οἱ δὲ πολέμιοι _____ (τοξεύω, παρατ.) καὶ ἐσφενδόνων.

γ. Ἡριπίδας, ἐπεὶ ὑπέσχετο (= υποσχέθηκε) αὐτῷ,
_____ (θύομαι, παρατ.) καὶ _____
(πορεύομαι, παρατ.) σὺν ἧ εἶχε δυνάμει (= με ὅση
δύναμη εἶχε).

δ. Μετὰ δὲ τοῦτο _____ (άρχομαι, ἀόρ.)
λόγου ὁ Φαρνάβαζος.

Ἵσστις νέμει κάλλιστα τὴν αὐτοῦ φύσιν,
οὗτος σοφὸς πέφυκε πρὸς τὸ συμφέρον
Εὐριπίδης, *Ἀπόσπασμα 634* (Nauck)

Ὅποιος ξέρει πολὺ καλά να διαφεντεύει
το χαρακτήρα του, αὐτὸς ξέρει πολὺ καλά
το συμφέρον του.

Ενότητα 16

Το Θέατρο των Συρακουσών (φωτ. Πλάτων Μάξιμος)

Το θλιβερό τέλος ενός τυράννου

Α. Κείμενο Ο Κλαύδιος Αιλιανός (περ. 170-235 μ.Χ.), Ρωμαίος στην καταγωγή, στο έργο του *Ποικίλη Ιστορία*, που σώζεται τμηματικώς μόνο, περιλαμβάνει ανεκδοτολο-γικές διηγήσεις με ηθικολογικές προεκτάσεις. Από την άποψη αυτή το έργο του μπορεί να θεωρηθεί συγγενές με ανάλογα έργα που έγραψαν ο Πλούταρχος και ο Αθηναίος και χαρακτηριστικό της εποχής του, που έδειχνε ιδιαίτερη αγάπη για τα ανέκδοτα και τα παράδοξα. Στο απόσπασμα που θα μελετήσετε ο Αιλιανός αναφέρεται στον τύραννο Διονύσιο Β΄, που κυβέρνησε την πόλη των Συρακουσών από το 367 έως το 345 π.Χ.

Διονύσιος ὁ δεύτερος τὴν ἀρχὴν εἶχεν εὖ μάλα περιπεφραγμένην. Ναῦς μὲν ἐκέκτητο οὐκ ἐλάττους τῶν τετρακοσίων, πεζῶν δὲ δύναμιν ἑς δέκα μυριάδας, ἵππεῖς δὲ ἑννεακισχιλίους. Ἡδὲ πόλις τῶν Συρακοσίων λιμέσιν ἐκεκόσμητο μεγίστοις, καὶ τεῖχος αὐτῇ περιεβέβλητο ὑψηλότατον. Εἶχε δὲ καὶ συμμάχους παμπόλλους. Καὶ τούτοις ἐπιθαρρῶν ὁ Διονύσιος ἀδάμαντι δεδεμένην ὤετο τὴν ἀρχὴν κεκτῆσθαι. Ἄλλ' οὗτός γε εἶδε καὶ τοὺς υἱοὺς βιαίως ἀποσφαγέ- ντας καὶ τὰς θυγατέρας ἀναιρεθείσας. Οὐδεὶς δὲ τῶν ἀπ' αὐτοῦ ταφῆς τῆς νομιζομένης ἔτυχεν· οἱ μὲν γὰρ ζῶντες κατεκαύθησαν, οἱ δὲ κατατμηθέντες ἑς τὴν θάλατταν ἐξερρίφησαν. Αὐτὸς δὲ ἐν πενία διάγων κατέστρεψε τὸν βίον γηραιός. Καὶ ἦν δεῖγμα οὐ τὸ τυχὸν τοῖς ἀνθρώποις ἑς σωφροσύνην καὶ τρόπου κόσμον ἢ τοῦ Διονυσίου ἑς οὕτω ταπεινὰ μεταβολή.

Αἰλιανός, *Ποικίλη Ἱστορία* 6.12 (διασκευή)

Στατήρας της εποχής του Διονύσιου
(350 π.Χ. Εθνικό
Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας)

Γλωσσικά σχόλια

εὖ μάλα περιπεφραγμένην (μτχ. παρακ. ρ. περιφράσσομαι)	πολύ καλά προστατευμένη (πβ. ν.ε.: περίφραξη, φράγμα, απόφραξη)
--	---

ναῦς (αιτ. πληθ. ουσ. ἡ
ναῦς, τῆς νεώς) ἐκέκτητο
(οριστ. υπερσ. ρ. κτάομαι,
κτῶμαι) οὐκ ἐλάττους
(συγκρ. βαθ. επιθ. ὁ
ὀλίγος, ἡ ὀλίγη τὸ ὀλίγον)
τῶν τετρακοσίων
ἐς δέκα μυριάδας

ἵππεῖς ἐννεακισχιλίου
λιμέσιν (δοτ. πληθ. ουσ. ὁ
λιμήν, τοῦ λιμένος)
ἐκεκόσμητο (γ' εν. οριστ.
υπερσ. ρ. κοσμέομαι,
κοσμοῦμαι) μεγίστοις
τείχος αὐτῇ περιεβέβλητο
(γ' εν. οριστ. υπερσ. ρ.
περιβάλλομαι)

τούτοις ἐπιθαρρῶν (μτχ.
ενεστ. ρ. ἐπιθαρρέω,
ἐπιθαρρῶ)

ἀδάμαντι δεδεμένην (μτχ.
παρακ. ρ. δέομαι /
δοῦμαι) ᾧετο (οριστ.
παρατ. ρ. οἶομαι / οἶμαι)
τὴν ἀρχὴν κεκτῆσθαι

εἶχε στην κατοχή του
περισσότερα από
τετρακόσια (πολεμικά)
πλοία (πβ. ν.ε.: νηολόγιο,
νηογνώμονας,
νηοπομπή, ναυτικός)

μέχρι εκατό χιλιάδες (πβ.
ν.ε.: εκατομμύριο)

εννέα χιλιάδες ἵππεις
εἶχε στολιστεῖ (πβ. ν.ε.:
κοσμητικός, διάκοσμος)
με πολύ μεγάλα λιμάνια
(πβ. ν.ε.: λιμενικός,
ελλιμενίζομαι)

εἶχε χτιστεῖ γύρω της
τείχος (πβ. ν.ε.: περιβάλ-
λον, περίβλημα,
περίβολος)

έχοντας εμπιστοσύνη σε
αυτά (πβ. ν.ε.:
θαρραλέος, αναθαρρεύω,
θρασύς)

πίστευε ότι η εξουσία του
ήταν πολύ σταθερή (πβ.
ν.ε.: δετός, ἀδετος, δέμα)

τούς υἱοὺς βιαίως
ἀποσφαγέοντας (μτχ. παθ.
αορ. β´ ρ. ἀποσφάττομαι ἢ
ἀποσφάζομαι)

τὰς θυγατέρας
ἀναιρεθείσας (μτχ. παθ.
αορ. α´ ρ. ἀναιρέομαι,
ἀναιροῦμαι)

οὐδεὶς τῶν ἀπ' αὐτοῦ
ταφῆς τῆς νομιζομένης
ἔτυχεν

κατεκαύθησαν (οριστ.
παθ. αορ. α´ ρ.
κατακαίομαι ἢ
κατακάομαι)

κατατμηθέντες (μτχ. παθ.
αορ. α´ ρ. κατατέμνομαι)
ἔς τὴν θάλατταν
ἐξερρίφησαν (οριστ. παθ.
αορ. β´ ρ. ἐκρίπτομαι)

ἐν πενίᾳ διάγων
κατέστρεψε τὸν βίον
ἦν δεῖγμα οὐ τὸ τυχόν

ἔς τρόπου κόσμον
ἢ τοῦ Διονυσίου ἔς οὕτω
ταπεινὰ μεταβολή

τους γιους του να
σφαγιάζονται

τις κόρες του να
εκτελούνται (πβ. ν.ε.:
αναίρεση, αναιρετικός)

κανείς από τους δικούς του
δεν τάφηκε όπως έπρεπε

κάηκαν (πβ. ν.ε.: καύση,
καύσιμο, άκαυστος)

αφού τους κομμάτιασαν,
τους πέταξαν στη
θάλασσα (πβ. ν.ε.: ρίψη,
απόρριψη, απορρίμματα)

τελείωσε τη ζωή του μες
στη φτώχεια

ήταν σπουδαίο
παράδειγμα (πβ. ν.ε.:
δειγματοληψία, επίδειξη)

για την καλή συμπεριφορά
η τόσο ταπεινωτική
κατάληξη του Διονυσίου

Ερμηνευτικά σχόλια **Διονύσιος δὲ ὁ δεῦτερος:**
Γιος του Διονυσίου Α΄, τον οποίο διαδέχθηκε το 367/366 π.Χ. σε ηλικία περίπου τριάντα χρονών. Ήταν άνθρωπος με αδύναμο χαρακτήρα, άπειρος στην άσκηση της εξουσίας, αλλά και ιδιαίτερα καλλιεργημένος. Φιλοξένησε στην αυλή του ανθρώπους των τεχνών και των επιστημών, ενώ και ο ίδιος έγραψε ποίηση και ασχολήθηκε με τη φιλοσοφία. Δέχτηκε μάλιστα να εφαρμόσει τις θεωρίες του Πλάτωνα για τη διακυβέρνηση, αλλά, και τις δύο φορές που προσκάλεσε τον Αθηναίο φιλόσοφο, αθέτησε τις υποσχέσεις του και τον απέπεμψε. Το 356 π.Χ. ανετράπη από τον Δίωνα και κατέφυγε στους Επιζεφύριους Λοκρούς (στην Ιταλία), όπου έμεινε έως το 347/346 π.Χ., οπότε και ανακατέλαβε την εξουσία κατόπιν προδοσίας. Τελικά εκδιώχθηκε από τους Συρακούσιους με τη βοήθεια των Κορινθίων και πέθανε στην Κόρινθο σε βαθιά γεράματα μισότυφλος, φτωχός και περιφρονημένος.

Το κράτος του Διονυσίου Α΄ των Συρακουσών (379 π.Χ.) αποτελούσε, κατά την εποχή της μεγαλύτερης ακμής του, την ισχυρότερη ελληνική δύναμη.

Συρακούσες

Ερωτήσεις

1. Ποια στοιχεία επικαλείται ο Αιλιανός, για να καταδείξει τη δύναμη των Συρακουσών στα χρόνια του Διονυσίου;
2. Από πού αντλούσε ο Διονύσιος τη σιγουριά για την εξουσία του σύμφωνα με το κείμενο;
3. Ποιες συμφορές γνώρισε ο Διονύσιος στη διάρκεια της ζωής του;
4. Στο εισαγωγικό σημείωμα του κειμένου της Ενότητας γίνεται λόγος για ηθικολογικές προεκτάσεις στο έργο του Αιλιανού. Μπορείτε να το επιβεβαιώσετε με βάση το απόσπασμα που μελετήσατε;
5. Γνωρίζετε από την Ιστορία ή άλλα μαθήματα παραδείγματα ανθρώπων που θα μπορούσαμε να πούμε ότι είχαν κατάληξη παρόμοια με εκείνη του Διονυσίου;

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

ή θάλαττα / θάλασσα

[στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο θάλατταν]

		Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
Ομόρριζα	απλά	θαλασσεύω [= βρίσκομαι στη θάλασσα ταξιδεύω διά θαλάσσης] θαλασσίζω [= μοιάζω με θαλασσινό νερό], θαλασσῶ [= μετατρέπω σε θάλασσα], θαλαττοῦμαι [= ταξιδεύω στη θάλασσα]	θαλάσσιος	θαλασσώνω, θαλασσής, το θαλασσί θαλασσινός, τα θαλασσινά
	σύνθετα	θαλασσοειδής, θαλασσοκοπῶ [= χτυπώ τη θάλασσα με το κουπί], θαλασσοουργῶ [= ασχολούμαι με τη θάλασσα], ἡ θαλασσοουργία, θαλασσοουργός, θαλασσόπληκτος	θαλασσοκρατῶ, θαλασσοκράτωρ, θαλασσοκρατία, θαλασσοπόρος, ἡ λιμνοθάλασσα, παραθαλάσσιος	θαλασσογραφία, θαλασσοδέρνω, θαλασσοπνίγομαι, θαλασσόλυκος, θαλασσοταραχή, θαλασσοπούλι, ακροθαλασσιά, υποθαλάσσιος, λαοθάλασσα, λαοθάλασσα, φουσκοθαλασσιά

Ασκήσεις

1. Να συνδυάσετε το επίθετο «θαλάσσιος» με τα παρακάτω ουσιαστικά σε προτάσεις της ν.ε.:
πανίδα, συγκοινωνία, ταξίδι, εξερεύνηση.

2. Να βρείτε τη σημασία των φράσεων στη ν.ε. και να γράψετε μία πρόταση για κάθε φράση:

α. οργώνω τις θάλασσες

β. τα κάνω θάλασσα

γ. έχω φάει τη θάλασσα με το κουτάλι

3. Να βρείτε από τον Λεξιλογικό Πίνακα ένα συνώνυμο των λέξεων στη ν.ε.:

κοσμοπλημμύρα → _____
γαλάζιος → _____
τρικυμία → _____
υποβρύχιος → _____
θαλασσοδέρνομαι → _____
ακρογιάλι → _____

B2. Ετυμολογικά

Παραγωγή επιθέτων

Παραγωγή επιθέτων από επιρρήματα

Καταλήξεις επιθέτων που παράγονται από επιρρήματα

-ιος	πρόσθιος	< πρόσθεν
-ιμος	όψιμος	< όψέ
-(ι)νός	περυσινός	< πέρυσι
-αίος	χυδαῖος	< χύδην (= ανακατεμένα)
-ικός	καθολικός	< καθόλου (= γενικά)

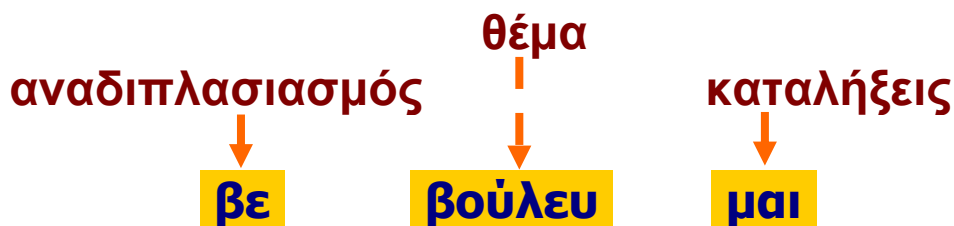
Γ. Γραμματική

1. Οριστική παρακειμένου και υπερσυντελικού μέσης φωνής βαρύτονων ρημάτων

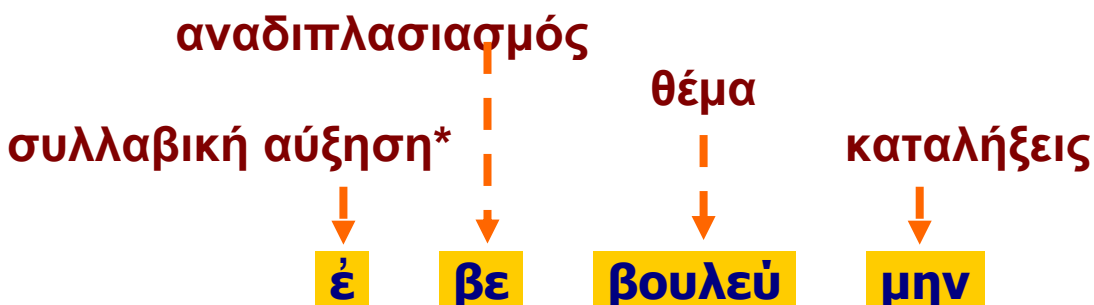
Οι τύποι **έκέκτητο**, **έκεκόσμητο** και **περιεβέβλητο** του κειμένου της Ενότητας είναι τύποι οριστικής υπερσυντελικού μέσης φωνής.

Η οριστική παρακειμένου και υπερσυντελικού μέσης φωνής σχηματίζεται όπως και στην ενεργητική φωνή (βλ. Ενότητα 9), με διαφορετικές όμως καταλήξεις:

Σχηματισμός οριστικής παρακειμένου μ.φ.

Σχηματισμός οριστικής υπερσυντελικού μ.φ.

*Μόνο τα ρήματα που ως αναδιπλασιασμό επαναλαμβάνουν το αρχικό σύμφωνο μαζί με ένα -ε-. Τα υπόλοιπα ρήματα στον υπερσυντέλικο παρουσιάζουν μόνο αναδιπλασιασμό, π.χ. **ἄθροίζομαι** → **ἤθροισμαι** → **ἤθροισμην**, **στρατεύομαι** → **ἔστράτευμαι** → **ἔστρατεύμην**.

Κλίση

Οριστική παρακειμένου	οριστική υπερσυντελικού
βε-βούλευ-μαι	έ-βε-βουλεύ-μην
βε-βούλευ-σαι	έ-βε-βούλευ-σο
βε-βούλευ-ται	έ-βε-βούλευ-το
βε-βουλεύ-μεθα	έ-βε-βουλεύ-μεθα
βε-βούλευ-σθε	έ-βε-βούλευ-σθε
βε-βούλευ-νται	έ-βε-βούλευ-ντο

2. Οριστική παρακειμένου και υπερσυντελικού μ.φ. αφωνόληκτων βαρύτονων ρημάτων

Όπως συμβαίνει και στον μέλλοντα και τον αόριστο, τα αφωνόληκτα ρήματα ακολουθούν γενικά την κλίση των φωνήεντολήκτων, όμως **ο χαρακτήρας τους επηρεάζεται από την κατάληξη**. Έτσι, η κλίση της οριστικής των συντελικών χρόνων διαμορφώνεται ως εξής:

ουρανικόληκτα	
ρ. τάττομαι	
παρακείμενος	υπερσυντέλικος
τέταγμαι	έτετάγμην
τέταξαι	έτέταξο
τέτακται	έτέτακτο
τετάγμεθα	έτετάγμεθα
τέταχθε	έτέταχθε
τεταγμένοι, -αι, -α είσιν	τεταγμένοι, -αι, -α ἦσαν

χειλικόληκτα	
ρ. γράφομαι	
παρακείμενος	υπερσυντέλικος
γέγραμμαι	έγεγράμμην
γέγραψαι	έγέγραψο
γέγραπται	έγέγραπτο
γεγράμμεθα	έγεγράμμεθα
γέγραφθε	έγέγραφθε
γεγραμμένοι,-αι, -α είσίν	γεγραμμένοι,-αι, -α ήσαν

οδοντικόληκτα	
ρ. κορίζομαι	
παρακείμενος	υπερσυντέλικος
κεκόμισμαι	έκεκομίσμην
κεκόμισαι	έκεκόμισο
κεκόμισται	έκεκόμιστο
κεκομίσαμεθα	έκεκομίσαμεθα
κεκόμισθε	έκεκόμισθε
κεκομισμένοι,-αι, -α είσίν	κεκομισμένοι,-αι, -α ήσαν

Παρατήρηση.

Το γ' πληθυντικό πρόσωπο οριστικής παρακειμένου και υπερσυντελικού μέσης φωνής σχηματίζεται **περιφραστικά** από τη **μετοχή** του παρακειμένου μ.φ. και το **ρ. είμί** στον **ενεστῶτα** και τον **παρατατικό** αντίστοιχα.

Ασκήσεις

1. Να κλίνετε την οριστική παρακειμένου και υπερσυντελικού των ρ. λύομαι και προβουλεύομαι.

2. Να συμπληρώσετε τον παρακάτω πίνακα με τους χρόνους που ζητούνται στο πρόσωπο που δίνεται:

ενεστώτας	παρακείμενος	υπερσυντέλικος
βλάπτεσθε		
όπλιζόμεθα		
άπαλλάττεται		
καταψεύδονται		

3. Να τοποθετήσετε τους ρηματικούς τύπους στη σωστή γραμμή και να συμπληρώσετε τους υπόλοιπους χρόνους τους: **έκδιώκεται, κατεκοπτόμεθα, εκπαιδεύσεσθε, έλογίσω.**

1. έκδιώκεται 2. κατεκοπτόμεθα

ενεστώτας		
παρατατικός		
μέλλοντας		
αόριστος		
παρακείμενος		
υπερσυντέλικος		

3. εκπαιδεύσεσθε 4. έλογίσω

ενεστώτας		
παρατατικός		
μέλλοντας		
αόριστος		
παρακείμενος		
υπερσυντέλικος		

4. Να μεταφέρετε τα παρακάτω ρήματα στην α.ε.:

έχει καταγραφεί

→ _____

έχουμε χτυπηθεί (πλήττω = χτυπώ)

→ _____

έχετε προφυλαχθεί

→ _____

5. Να συμπληρώσετε τα κενά των φράσεων με τους τύπους οριστικής των ρημάτων που βρίσκονται στην παρένθεση:

α. _____ (ἄρχομαι, ενεστ.) ὁ πόλεμος ἐνθένδε (= ἀπὸ ἐκείνη τη στιγμή) ἤδη Ἀθηναίων καὶ Πελοποννησίων καὶ τῶν ἐκατέροις ξυμμάχων, ἐν ᾧ καταστάντες ξυνεχῶς ἐπολέμουν· _____ (γράφομαι, γ' εν. παρακ.) δὲ ἐξῆς (= με τη σειρά) ὡς ἕκαστα _____ (γίγνομαι, γ' εν. παρατ.) κατὰ θέρος καὶ χειμῶνα.

β. Οὗτος (κελεύω, παρατ.) οὖν τοὺς λέγοντας ἐν τῷ δήμῳ τῇ μὲν εἰρήνῃ μὴ ἐπιτιμᾶν (= να μην κατηγοροῦν)· εἰ δέ τι μὴ καλῶς _____ (γράφομαι, παρακ.) ἐν τῇ εἰρήνῃ, τοῦτ' ἐπανορθώσασθαι (= να το διορθώσουν).

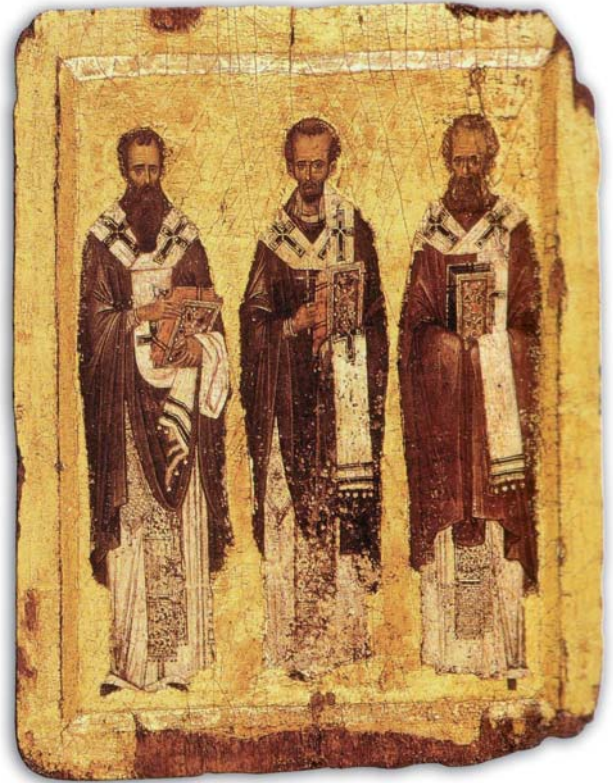
γ. Ὁ δῆμος τῶν Ἀθηναίων _____ (κομίζομαι, παρακ.) τιμωρίαν, πρῶτον μὲν παρὰ θεῶν, μετὰ δὲ, ταῦτα παρ' ἡμῶν τῶν ἀδικηθέντων.

δ. Βέλτιον ἂν ἡμῖν εἶχε (= θα ἦταν καλύτερα για εμάς), ἐξ ἀρχῆς εἰ ταῦτ' _____ (ἀποψηφίζομαι, ἀ' πληθ. υπερσ.).

ε. Σὺ δὲ ταύτης _____ (ἀπαλλάττομαι, παρακ.) τῆς ἀσθενείας καὶ εἰς τὴν τῶν οὐρανῶν ἐνεγράφησ πολιτείαν.

Μέγα τὸ τῆς θαλάσσης κράτος
Θουκυδίδης, *Ἱστορίαι* Α 143

Ενότητα 17

Οι Τρεις Ιεράρχες (1450 κ.εξ., μονή Βατοπεδίου)

Ένα διδακτικό παράδειγμα από τη φύση

Α. Κείμενο Πολύ συχνά στις παραινέσεις τους οι Πατέρες της Εκκλησίας χρησιμοποιούν παραδείγματα από τη φύση, για να κάνουν περισσότερο σαφή την ηθική διδασκαλία τους. Σε ένα κήρυγμά του ο Μέγας Βασίλειος (329-378 μ.Χ.) χρησιμοποιεί το παράδειγμα του κάβουρα που επιστρατεύει την πονηριά και την εφευρετικότητα του προκειμένου να εξασφαλίσει τη λεία του. Είναι εξαιρετικά ενδιαφέρων ο τρόπος με τον οποίο ο ιεράρχης αντιστρέφει το συμπέρασμα της αλληγορίας και εξηγεί στους πιστούς ποια είναι η ενδεδειγμένη προσέγγιση προς τον συνάνθρωπο.

‘Ο καρκίνος τῆς σαρκὸς ἐπιθυμεῖ τοῦ ὀστρέου· ἀλλὰ δυσάλωτος ἢ ἄγρα αὐτῷ διὰ τὴν περιβολὴν τοῦ ὀστράκου γίνεται. Ἐρραγεῖ γὰρ ἐρκίῳ τὸ ἀπαλὸν τῆς σαρκὸς ἢ φύσις κατησφαλίσατο. Διὸ καὶ ὀστρακό-

δερμον προσηγόρευται. Καὶ ἐπειδὴ δύο κοιλότητες ἀκριβῶς ἀλλήλαις προσηρμοσμένα τὸ ὄστρεον περιπύσσονται, ἀναγκαίως ἄπρακτοί εἰσιν αἱ χηλαὶ τοῦ καρκίνου. Τί οὖν ποιεῖ; Ὅταν ἴδῃ ἐν ἀπηνέμοις χωρίοις μεθ' ἡδονῆς διαθαλπόμενον, καὶ πρὸς τὴν ἀκτῖνα τοῦ ἡλίου τὰς πτυχὰς ἑαυτοῦ διαπλώσαντα, τότε δὴ λάθρα ψηφίδα παρεμβαλὼν, διακωλύει τὴν σύμπτυξιν, καὶ εὐρίσκεται τὸ ἐλλεῖπον τῆς δυνάμεως διὰ τῆς ἐπινοίας περιεχόμενος. [...] Ἐγὼ δέ σε βούλομαι τὸ ποριστικὸν καὶ εὐμήχανον τῶν καρκίνων ζηλοῦντα, τῆς βλάβης τῶν πλησίον ἀπέχεσθαι. Τοιοῦτός ἐστιν ὁ πρὸς τὸν ἀδελφὸν πορευόμενος δόλω, καὶ

ταῖς τῶν πλησίον ἀκαιρίαις ἐπιτιθέμενος, καὶ ταῖς ἀλλοτρίαις συμφοραῖς ἐντρυφῶν.

Μέγας Βασίλειος,
Ὁμιλίας εἰς τὴν Ἑξαήμερον 7.3

Γλωσσικά σχόλια

ὁ καρκῖνος	ο κάβουρας
τὸ ὄστρεον	το στρείδι
δυσάλωτος (επίθ. ὁ/ἡ δυσάλωτος, τὸ δυσάλωτον) ἢ ἄγρα αὐτῶ	δύσκολο (στη σύλληψη) το κυνήγι για αυτόν (πβ. ν.ε.: ἄλωση, κατανά- λωση, παρανάλωμα)
διὰ τὴν περιβολὴν	εξαιτίας του περιβλήματος
τὸ ὄστρακον	το σκληρὸ περίβλημα των οστρακόδερμων (πβ. ν.ε.: οστρακιά, εξοστρακίζομαι)

ἄρραγεῖ (δοτ. εν. ουδ. επιθ.
ὄ/ἤ ἄρραγής, τὸ ἄρραγές)
ἐρκίω ἢ φύσις
κατησφαλίσατο

διό

προσηγόρευται (οριστ.
παρακ. ρ.
προσαγορεύομαι)

**δύο κοιλότητες ἀκριβῶς
ἀλλήλαις
προσηρμοσμένοι** (μτχ.
παρακ. ρ.
προσαρμόττομαι)

περιπτύσσομαι

**ὄ/ἤ ἄπρακτος, τὸ
ἄπρακτον**

αἱ χηλαί

**ἐν ἀπηνέμοις χωρίοις μεθ'
ἡδονῆς διαθαλπόμενον**
(μτχ. ενεστ. ρ.
διαθάλλομαι) καὶ... τὰς
πτυχὰς διαπλώσαντα

λάθρα

με ἄθραυστο (πβ. ν.ε.:
ρήγμα, ρήξη, ἄρρηκτος)
περίβλημα ἢ φύση το
διασφάλισε

γι' αυτό

ἔχει ονομαστεί, αποκληθεί
(πβ. ν.ε.: ἀγόρευση)

τα δύο κελύφη που συναρ-
μόζονται ἀπόλυτα μεταξύ
τους (πβ. ν.ε.: ἀρμός,
προσαρμογή, εφαρμογή)

αγκαλιάζω (πβ. ν.ε.:
περίπτυξη, πτυχή)

αναποτελεσματικός (πβ.
ν.ε.: ἀπραξία, πολυπραγ-
μοσύνη, πρακτικός)

οι δαγκάνες

σε ἀπάνεμα μέρη να ἀπό-
λαμβάνει τον ἥλιο (πβ.
ν.ε.: θαλπωρή, περιθάλ-
πω, υπόθαλψη) και να
ἔχει ανοίξει το κέλυφός
του (πβ. ν.ε.: πτύχωση,
πτυχίο, ἀνάπτυξη)

κρυφά (πβ. ν.ε.: λαθραίος,
λαθροχειρία,
λαθροθήρας)

**ψηφίδα (ουσ. ἡ ψηφίς,
τῆς ψηφίδος)
παρεμβαλῶν(μτχ. αορ. β´
ρ. παρεμβάλλω)
διακωλύω**

**ἡ σύμπτυξις
εὕρσκεται τὸ ἐλλεῖπον
τῆς δυνάμεως διὰ τῆς
ἐπινοίας περιεχόμενος**

**τὸ ποριστικὸν καὶ
εὐμήχανον ζηλοῦντα (μτχ.
ενεοτ. ρ. ζηλόω, ζηλῶ)**

**τῆς βλάβης τῶν πλησίων
ἀπέχεσθαι (απαρ. ενεστ. ρ.
ἀπέχομαι)**

**ὁ πρὸς τὸν ἀδελφὸν
πορευόμενος δόλω**

**(ὁ) ταῖς τῶν πλησίων
ἀκαιρίαις ἐπιτιθέμενος**

**ὁ ἀλλότριος, ἡ ἀλλοτρία,
τὸ ἀλλότριον
ἐντρυφᾶω, ἐντρυφῶ**

**αφού βάλει (ανάμεσα στις
πτυχές) πετραδάκι (πβ.
ν.ε.: ψηφιδωτό, ψήφος)**

**εμποδίζω (πβ. ν.ε.: κώλυ-
μα, παρακώλυση)**

το κλείσιμο

**παρουσιάζεται να αποκτά
τη δύναμη που του λείπει
με την εφευρετικότητα
του**

**ενώ θαυμάζεις την εφευρε-
τικότητα (πβ. ν.ε.: πόρος,
βιοπορισμός) και την
επινοητικότητα**

**να αποφεύγεις (πβ. ν.ε.:
αποχή) να κάνεις κακό
(πβ. ν.ε.: επιβλαβής,
αβλαβής) στο διπλανό
σου**

**αυτός που πλησιάζει τον
συνάνθρωπό του με
δόλο**

**αυτός που επωφελεῖται
από τις κακοτυχίες (πβ.
ν.ε.: ευκαιρία,
κακοκαιρία) των άλλων**

**ο ξένος, αυτός που ανήκει
σε άλλον**

ευχαριστιέμαι, χαίρομαι

Ερωτήσεις

1. Ποιο τέχνασμα χρησιμοποιεί ο κάβουρας προκειμένου να γευθεί τη σάρκα του οστράκου;
2. Ποια συμπεριφορά αναμένει ο Μέγας Βασίλειος από όσους παρακολουθούν την ομιλία του;
3. Θέλοντας να αποτρέψει τους ακροατές του από συμπεριφορές που αρμόζουν σε άλογα όντα, ο Μέγας Βασίλειος χρησιμοποιείτο παράδειγμα του κάβουρα και του στρειδιού. Να σκεφτείτε ένα παρόμοιο παράδειγμα και να το παρουσιάσετε στην τάξη.

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

ή σάρξ [= η σάρκα]

[στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο τῆς σαρκός]

		Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
Ομόρριζα	απλά	σαρκῶ [= ενδυναμώνω κάποιον]	σαρκάζω [= (α.ε.) τρώω σάρκες, (ν.ε.) ειρωνεύομαι], ὁ σαρκασμός, σαρκικός, σάρκινος, σαρκώδης, τὸ σάρκωμα, ἡ σάρκωσις, τὸ σαρκίον	σαρκαστής, σαρκαστικός

		Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
Ομόρριζα	σύνθετα	σαρκολιπής [= ισχνός], σαρκοποιός, σαρκοφόρος, σαρκοφθόρος, σαρκοφαγῶ, σαρκοφυΐα	σαρκοβόρος, σαρκοφάγος, ἢ σαρκοφάγος, λιπόσαρκος, παχύσαρκος, λευκόσαρκος	ενσαρκώνω, κατάσαρκα, μετενσάρκωση

Ασκήσεις

1. α. Να γράψετε τι δηλώνουν (ύλη, πλησμονή κτλ.) τα α.ε. παράγωγα επίθετα του ουσιαστικού **ἡ σὰρξ**:

σαρκικός, σάρκινος, σαρκῶδης.

β. Να γράψετε σε ποια κατηγορία ανήκει το παράγωγο ουσιαστικό **σαρκίον** (υποκοριστικό, περιεκτικό, τοπικό κτλ.).

2. Να συμπληρώσετε τα κενά με την κατάλληλη λέξη από αυτές που σας δίνονται στο πλαίσιο, αφού τις μεταφέρετε στον σωστό τύπο:

σὰρξ, σαρκαστικός, σαρκοβόρος, κατάσαρκα, σαρκοφάγος

α. Τα _____ σχόλια του δημοσιογράφου εις βάρος του προσκεκλημένου του προκάλεσαν την αντίδραση του κοινού.

β. Στο Μουσείο του Καΐρου εντυπωσιακό έκθεμα είναι και οι _____ των φαραώ.

γ. Προσκάλεσα τον παππού μου στην εκδρομή, αλλά αυτός μου απάντησε: «Το μεν πνεύμα πρόθυμον, η δε _____ ασθενής».

δ. Το λιοντάρι είναι _____ ζώο.

ε. Φόρεσε τη μάλλινη μπλούζα του _____ και ζεστάθηκε.

3 Να αναζητήσετε σε λεξικό τη σημασία και την προέλευση της φράσης «σάρκα από τη σάρκα μου» και να σχηματίσετε με αυτή μία πρόταση στη ν.ε.

B2. Ετυμολογικά

Παραγωγή επιρρημάτων

Επιρρήματα παράγονται:

Παράγωγα επιρρήματα		
	καταλήξεις	παραδείγματα
Τοπικά	-θι, -σι(ν), -οι (στάση σε τόπο)	ἄλλοθι (= αλλού) < ἄλλος Ἀθήνησι(ν) < Ἀθῆναι Μεγαροῖ < Μέγαρα
	-ω, -σε, -δε, (-ζε) (κίνηση προς τόπο)	κάτω < κατά ἄλλοσε (= προς άλλο μέρος) < ἄλλος Ἀθήναζε (Ἀθήνας-δε) < Ἀθῆναι
	-θεν: -οθεν, -ωθεν (κίνηση από τόπο)	ἄλλοθεν (= από άλλο μέρος) < ἄλλος πάντοθεν (= από παντού) < πᾶς (γεν. παντ-ός) ἄνωθεν (= από πάνω) < ἄνω

Παράγωγα επιρρήματα

	καταλήξεις	παραδείγματα
Τροπικά	-ως (-ῶς) (παραγωγική κατάληξη για τον σχηματισμό επιρρημάτων από επίθετα, αντωνυμίες και μετοχές)	δικαίως < δίκαιος σαφώς < σαφής ἄλλως (= αλλιῶς) < ἄλλος ὁμολογουμένως < ὁμολογούμενος (ὁμολογέω, -ῶ)
	-δην: -άδην, -ίνδην -(ηδόν) -(τ)ί -εἰ -ς (παραγωγικές καταλήξεις για τον σχηματισμό επιρρημάτων από άλλα κλιτά μέρη του λόγου)	βάδην < βαίνω (θ. βα-) τροχάδην < τρέχω ἀριστίνδην < ἄριστος ἀγεληδόν < ἀγέλη ἀμισθί < ἄμισθος ὄνομαστί < ὀνομάζω πανδημεί < πάνδημος ἐναλλάξ (< ἐναλλάγ-ς) < ἐναλλάσσομαι
Ποσοτικά	-ς -κις -άκις	τρῖς < τρεῖς, τρία δεκάκις < δέκα πεντάκις < πέντε
Χρονικά	-τε	ἄλλοτε < ἄλλος

Ασκήσεις

1. Να σχηματίσετε παράγωγα επιρρήματα από τις παρακάτω λέξεις. Για τον σχηματισμό των τοπικών επιρρημάτων να λάβετε υπόψη σας τα δεδομένα της τρίτης στήλης:

πρωτότυπη λέξη	παράγωγο επίρρημα	δηλώνει
Πλαταιαί >	→	στάση σε τόπο
πρός >	→	κίνηση προς τόπο
ἐκάτερος >	→	κίνηση από τόπο
καλός >	→	τρόπο
ἀληθής >	→	τρόπο
ἀναφαίνω >	→	τρόπο
ἐλληνίζω >	→	τρόπο

2. Χρησιμοποιώντας τις κατάλληλες καταλήξεις από τη στήλη Β' να σχηματίσετε επιρρήματα παράγωγα από τις λέξεις της στήλης Α' και να γράψετε δίπλα τη σημασία τους:

A´	B´	σημασία
1. ἕκαστος	α. _____ ἰ	
2. πονηρός	β. _____ κίς	
3. ἀμάχητος	γ. _____ οἷ	
4. ἑπτὰ	δ. _____ τε	
5. Πυθῶ (= οἱ Δελφοί)	ε. _____ εἰ	
6. νήπιος (= ἀτιμῶρητος)	στ. _____ ῶς	

3. Να βρείτε τη διαφορά σημασίας μεταξύ των παρακάτω επιρρημάτων και να γράψετε από ποιες λέξεις παράγονται:

αὐτόθι – αὐτόθεν _____

οἴκοι – οἴκαδε ἢ οἰκόνδε – οἴκοθεν

ἐκεῖσε – ἐκεῖθεν _____

πάντοθεν – πάντως _____

4 Με ποια σημασία χρησιμοποιούνται στη ν.ε. τα παρακάτω επιρρήματα και φράσεις της α.ε.;

φύρδην μ(ε)ιγδην _____

πύξ λάξ _____

ἄλλοθι _____

Γ1. Γραμματική

Απαρέμφατα και μετοχές μέσης φωνής βαρύτονων ρημάτων

Καταλήξεις απαρεμφάτων βαρύτονων ρημάτων στη μέση φωνή

	φωνηεντόληκτα	ουρανικόληκτα
ενεστῶτας	-εσθαι βουλεύεσθαι	-εσθαι πράττεσθαι
μέλλοντας	-σεσθαι βουλεύσεσθαι	-ξεσθαι πράξεσθαι
ἀόριστος	-σασθαι βουλεύσασθαι	-ξασθαι πράξασθαι
παρακείμενος	-σθαι βε-βουλεῦ-σθαι	-χθαι πεπρᾶχθαι

	χειλικόληκτα	οδοντικόληκτα
ενεστῶτας	-εσθαι γράφεσθαι	-εσθαι πείθεσθαι
μέλλοντας	-ψεσθαι γράψεσθαι	-σεσθαι πείσεσθαι
ἀόριστος	-ψασθαι γράψασθαι	-σασθαι πείσασθαι
παρακείμενος	-φθαι γεγράφθαι	-σθαι πεπεῖσθαι

↩ Παρατηρήσεις

1. Όπως και στην ενεργητική φωνή, το απαρέμφατο του **αορίστου δεν έχει αύξηση**.
2. Το απαρέμφατο του **παρακειμένου** διατηρεί τον **αναδιπλασιασμό** (π.χ. **βεβουλεῦσθαι, ἤθελῆσθαι**).
3. Το **-αι** στην κατάληξη των απαρεμφάτων είναι **βραχύ**.
4. Το απαρέμφατο του **παρακειμένου** της μέσης φωνής τονίζεται πάντοτε στην παραλήγουσα.

Καταλήξεις μετοχών βαρύτονων ρημάτων στη μέση φωνή

φωνηεντόληκτα	ενεστώτας	μέλλοντας
	-όμενος, -η -ον ὁ βουλευόμενος ἡ βουλευομένη τὸ βουλευόμενον	-σόμενος, -η -ον ὁ βουλευσόμενος ἡ βουλευσομένη τὸ βουλευσόμενον
	αόριστος	παρακείμενος
	-σάμενος, -η -ον ὁ βουλευσάμενος ἡ βουλευσαμένη τὸ βουλευσάμενον	-μενος, -η -ον ὁ βεβουλευμένος ἡ βεβουλευμένη τὸ βεβουλευμένον

ουρανικόληκτα	ενεστώτας	μέλλοντας
	-όμενος, -η -ον ὁ πραττόμενος ἡ πραττομένη τὸ πραττόμενον	-ξόμενος, -η -ον ὁ πραξόμενος ἡ πραξομένη τὸ πραξόμενον
	αόριστος	παρακείμενος
	-ξάμενος, -η -ον ὁ πραξάμενος ἡ πραξαμένη τὸ πραξάμενον	-γμένος, -η -ον ὁ πεπραγμένος ἡ πεπραγμένη τὸ πεπραγμένον

Χειλικόληκτα	ενεστῶτας	μέλλοντας
	-όμενος, -η -ον ὁ γράφόμενος ἡ γράφομένη τὸ γράφόμενον	-ψόμενος, -η -ον ὁ πραξόμενος ἡ πραξομένη τὸ πραξόμενον
	αόριστος	παρακείμενος
	-ξάμενος, -η -ον ὁ γραψάμενος ἡ γραψαμένη τὸ γραψάμενον	-μμένος, -η -ον ὁ γεγραμμένος ἡ γεγραμμένη τὸ γεγραμμένον

οδοντικόληκτα	ενεστῶτας	μέλλοντας
	-όμενος, -η -ον ὁ ὀνομαζόμενος ἡ ὀνομαζομένη τὸ ὀνομαζόμενον	-σόμενος, -η -ον ὁ ὀνομασόμενος ἡ ὀνομασομένη τὸ ὀνομασόμενον
	αόριστος	παρακείμενος
	-σάμενος, -η -ον ὁ ὀνομασάμενος ἡ ὀνομασαμένη τὸ ὀνομασάμενον	-σμένος, -η -ον ὁ ὠνομασμένος ἡ ὠνομασμένη τὸ ὠνομασμένον

Παρατηρήσεις

1. Η μετοχή του **αορίστου** δεν έχει αύξηση.
2. Η μετοχή του **παρακειμένου** διατηρεί τον **αναδιπλασιασμό**, π.χ. **βεβουλευμένος, -η, -ον** και **ἠθελημένος, -η, -ον**
3. Το **αρσενικό** και το **ουδέτερο** γένος των μετοχῶν ὄλων των χρόνων στη μέση φωνή κλίνονται σύμφωνα με τα αντίστοιχα αρσενικά και ουδέτερα της **β΄ κλίσης**, ενώ το **θηλυκό** σύμφωνα με τα αντίστοιχα θηλυκά της **α΄ κλίσης**.

Γ. Σύνταξη

1. Το υποκείμενο του απαρεμφάτου

Στην Ενότητα 13 γνωρίσατε τα είδη και τις κυριότερες συντακτικές λειτουργίες του απαρεμφάτου. Το υποκείμενο του απαρεμφάτου μπορεί να είναι:

α. Το **ίδιο με το υποκείμενο του ρήματος** από το οποίο εξαρτάται το απαρέμφατο. Σε αυτή την περίπτωση έχουμε το φαινόμενο της **ταυτοπροσωπίας**.

Οὔτοι ἐθέλουσιν ὑπὲρ πατρίδος θνήσκειν
(αυτοί θέλουν αυτοί να πεθάνουν).

β. **Διαφορετικό από το υποκείμενο του ρήματος** από το οποίο εξαρτάται το απαρέμφατο και πάντοτε σε αιτιατική. Σε αυτή την περίπτωση έχουμε το φαινόμενο της **ετεροπροσωπίας**.

Οἶομαι πάντας ὑμᾶς γινώσκειν τὰ ῥηθέντα
(εγώ νομίζω ότι εσείς γνωρίζετε).

2. Το υποκείμενο της μετοχής

Το υποκείμενο μιας μετοχής βρίσκεται στο **ίδιο γένος**, στον **ίδιο αριθμό** και στην **ίδια πτώση με τη μετοχή**.

Από την άποψη του υποκειμένου της, μια επιρρηματική μετοχή μπορεί να είναι συνημμένη ή απόλυτη.

α. **Συνημμένη** χαρακτηρίζεται μια επιρρηματική μετοχή, όταν το υποκείμενο της **έχει και άλλη συντακτική θέση μέσα στην πρόταση**.

Ἀκούσαντες ταῦτα οἱ στρατιῶται
παρεσκευάσαντο πρὸς μάχην (η φράση **οἱ στρατιῶται**, που είναι υποκείμενο της μετοχής **ἀκούσαντες** είναι και υποκείμενο του ρήματος **παρεσκευάσαντο**).

β. Απόλυτη χαρακτηρίζεται μια επιρρηματική μετοχή, όταν το υποκείμενο της **δεν έχει άλλη συντακτική θέση μέσα στην πρόταση**. Σε μια τέτοια περίπτωση, αν παραλείψουμε τη μετοχή, το υποκείμενο της περιπτεύει στην πρόταση:

Ἔστράτευσαν ἐπ' αὐτοὺς οὐδεμιᾶς διαφορᾶς πρότερον ὑπαρχούσης (το υποκείμενο διαφορᾶς της μετοχής δεν έχει καμία άλλη συντακτική θέση μέσα στην πρόταση).

Παρατηρήσεις

1. Μόνο η **επιρρηματική** μετοχή μπορεί να είναι **απόλυτη**.
2. Η **απόλυτη** μετοχή βρίσκεται σε πτώση **γενική**, εάν ανήκει σε προσωπικό ρήμα, ή **αιτιατική**, εάν ανήκει σε απρόσωπο ρήμα

Ασκήσεις

- 1 **Να εντοπίσετε το απαρέμφατο μ.φ. του κειμένου της Ενότητας, να δηλώσετε το είδος του και να δικαιολογήσετε την πτώση του υποκειμένου του.**
- 2 **Να εντοπίσετε τις μετοχές μ.φ. του κειμένου και να βρείτε τα υποκείμενα τους. Να εξετάσετε, όπου είναι απαραίτητο, αν είναι συνημμένες ή απόλυτες.**
- 3 **Να γράψετε σε όλους τους άλλους χρόνους, διατηρώντας τη φωνή, το γένος, τον αριθμό και την πτώση, τη μετοχή προσηρμοσμένα.**

4 Να εντοπίσετε τις μετοχές ε.φ. και μ.φ. στις παρακάτω προτάσεις, να βρείτε αν είναι συνημμένες ή απόλυτες και να τις κλίνετε στον χρόνο και στο γένος που βρίσκονται:

α. Καὶ οἱ μὲν πολέμιοι οὕτω πράξαντες ἀπήλθον, οἱ δὲ Ἕλληνες ἀσφαλῶς πορευόμενοι τὸ λοιπὸν τῆς ἡμέρας ἀφίκοντο ἐπὶ τὸν Τίγρητα ποταμόν.

β. Ἦλιον δὲ νεφέλη προκαλύψασα ἠφάνισε μέχρι ἐξέλιπον ἄνθρωποι, καὶ οὕτως ἡ πόλις ἔάλω (= καταλήφθηκε).

5 Να αναγνωρίσετε το είδος των απαρεμφάτων στις παρακάτω προτάσεις, να δικαιολογήσετε την πτώση του υποκειμένου τους και να τα μεταφέρετε στους άλλους χρόνους στη φωνή που βρίσκονται:

α. Οἱ στρατιῶται ἠναγκάζοντο προφυλάττεσθαι τὰ βέλη.

β. Οὐ πένητα κατέλιπέν μ' (= με ἄφησε) ὁ πατήρ οὐδὲ πολλὴν οὐσίαν κεκτημένον, ἀλλὰ τοσαύτην ὄσσην οὐδ' αὐτοὶ οὗτοι ἀποκρύψασθαι πρὸς τὴν πόλιν ἐδυνήθησαν.

6 Να συμπληρώσετε τα κενά στις παρακάτω προτάσεις με τους τύπους που ζητούνται στις παρενθέσεις:

α. Αὕτη τῷ οἰκέτῃ (= τον υπηρέτη) προσέταξεν _____ (απαρ. ενεστ. ρ. ἀπάγω) ἔξω τὸν κύνα _____ (απαρ. ενεστ. ρ. βούλομαι) γὰρ _____ (απαρ. ενεστ. ρ. ἀναπαύομαι) μεθ' ἡσυχίας Ἀλέξανδρον ἔφη.

β. Βούλομαι τοίνυν καὶ ὅλως _____ (μτχ. ενεστ. ρ. ψεύδομαι) αὐτοὺς ἐπιδείξαι (= να αποδείξω).

γ. Δεῖ με, περὶ ὧν οὗτος _____ (ονομ. εν. αρσ. μτχ. παρακ. ρ. ἐπιβουλεύω) ἦκει (= ἔχει ἐρθει), περὶ τοῦ πράγματος _____ (αιτ. εν. αρσ. μτχ. αορ. ρ. ἀκούω) καὶ περὶ τῆς πατρίδος καὶ περὶ τῆς οὐσίας _____ (απαρ. αορ. ρ. ἀγωνίζομαι).

δ. Λέγουσι δ' οἱ νῦν Ἴλιεῖς καὶ τοῦτο, ὡς οὐδὲ τελέως _____ (απαρ. παρακ. ρ. ἀφανίζομαι) συνέβαινεν τὴν πόλιν κατὰ τὴν ἄλωσιν ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν, οὐδ' ἐξελείφθη οὐδέποτε.

Φθείρουσιν ἥθη χρηστὰ ὁμιλῖαι κακαὶ
Μένανδρος, *Γνώμαι Μονόστιχοι*

Οἱ κακές συναναστροφές φθείρουν τὰ χρηστὰ ἥθη

Ενότητα 18

Ο Ερμής είναι ένας Θεός που διώκει την αδικία και την παρανομία. Στην εικόνα κυνηγά τον πανούργο κλέφτη Πανδάρειω, που έκλεψε τον χρυσό σκύλο που φρουρούσε τον ναό του Αία (μελανόμορφη κύλικα, περ. 580 π.Χ., Μουσείο Λούβρου)

Η ειλικρίνεια ανταμείβεται

Α. Κείμενο Στον μύθο του Αισώπου (βλ. Ενότητες 6 και 14) που ακολουθεί πρωταγωνιστούν δύο διαχρονικοί ανθρώπινοι τύποι. Ο ένας, τίμιος και ειλικρινής, λέει την αλήθεια, ακόμα και όταν αυτή δεν τον συμφέρει. Ο άλλος, πονηρός και επιτήδειος, προσπαθεί με δόλο να επωφεληθεί από τις περιστάσεις.

Ξυλευόμενός τις παρά τινα ποταμών τόν πέλεκυν απέβαλε. Τοῦ δὲ ρεύματος παρασύραντος αὐτὸν ὠδύρετο, μέχρις οὗ ὁ Ἑρμῆς ἐλεήσας αὐτὸν ἤκε. Καὶ μαθὼν παρ' αὐτοῦ τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἔκλαιε, τὸ μὲν πρῶτον καταβάς χρυσοῦν αὐτῷ πέλεκυν ἀνήνεγκε καὶ ἐπυνθάνετο, εἰ οὗτος αὐτοῦ εἶη. Τοῦ δὲ εἰπόντος μὴ τοῦτον εἶναι, ἀργυροῦν ἀνήνεγκε καὶ ἠρώτα, εἰ

τοῦτον ἀπέβαλεν. Ἀρνησαμένου δὲ και τοῦτον τό τρίτον τήν ἴδιαν ἀξίνην αὐτῷ ἐκόμισε. Τοῦ δὲ ἐπιγνόντος ἀποδεξάμενος αὐτοῦ τήν δικαιοσύνην πάσας αὐτῷ ἐχαρίσατο. Και ὅς παραγενόμενος πρὸς τοὺς ἑταίρους τὰ γεγενημένα αὐτοῖς διηγήσατο. Τῶν δὲ τις ἀναλαβὼν πέλεκυν παρεγένετο ἐπὶ τον αὐτόν ποταμόν και ξυλευόμενος ἐπίτηδες τήν ἀξίνην εἰς τὰς δίνας ἀφῆκε, καθεζόμενός τε ἔκλαιε. Ἑρμοῦ δὲ ἐπιφανέντος και πυνθανομένου, τί τό συμβεβηκός εἶη, ἔλεγε τήν τοῦ πελέκεως ἀπώλειαν. Τοῦ δὲ χρυσοῦν αὐτῷ ἀνενεγκόντος και διερωτῶντος, εἰ τοῦτον ἀπολώλεκεν, ὑπὸ τοῦ κέρδους ἔξαφθεις ἔφασκεν αὐτόν εἶναι. Και ὁ θεός αὐτῷ οὐκ ἐχαρίσατο, ἀλλ' οὐδὲ τὸν ἴδιον πέλεκυν ἀποκατέστησεν.

Μύθος του Αισώπου (διασκευή)

*Μινωικός χρυσός πέλεκυς
(περ. 1600 π.Χ.,
Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου)*

Γλωσσικά σχόλια

**ξυλευόμενός τις παρά
τινα ποταμόν**

**καθώς ἔκοβε ξύλα στην
όχθη ενός ποταμού
(πβ.: δρυός πεσοῦσης
πᾶς ἀνὴρ ξυλεύεται)**

τόν πέλεκυν ἀπέβαλε
(οριστ. αορ. β´ ρ. ἀποβάλλω)
τοῦ δὲ ρεύματος
παρασύραντος αὐτὸν
ὠδύρετο, μέχρις οὗ ὃ
Ἑρμῆς ἐλεήσας (μτχ. αορ.
ρ. ἐλεέω, ἐλεῶ) αὐτὸν ἤκε

δι´ ἣν (αιτ. εν. θηλ. αναφ.
αντων. ὅς, ἡ, ὅ)

καταβάς (μτχ. αορ. β´ ρ.
καταβαίνω) ἀνήνεγκε
(οριστ. αορ. β´ ρ. ἀναφέρω)

πυνθάνομαι

εἰ οὗτος αὐτοῦ εἶη. (ευκτ.
ενεστ. ρ. εἶμι)

τοῦ δὲ εἰπόντος (μτχ. αορ.
β´ ρ. λέγω) μὴ τοῦτον
εἶναι

τὸ τρίτον

ὁ ἴδιος, ἡ ἴδια, τὸ ἴδιον

ἀξίνη

κομίζω

τοῦ δὲ ἐπιγνόντος (μτχ.
αορ. β´ ρ. ἐπιγιγνώσκω)

ἀποδέχομαι

(εδῶ) ἔχασε το τσεκούρι
του (του ἔπεσε στο ποτάμι)
και, επειδή το ρεύμα
το παρέσυρε, ἔκλαιγε,
μέχρι που ο Ερμης τον
λυπήθηκε και ἦρθε
(κοντά του)

εξαιτίας της οποίας

(εδῶ) βούτηξε στο ποτάμι
και ἔφερε επάνω (πβ.
ν.ε.: διένεξη)

ρωτώ

αν ηταν δικό του

κι όταν αυτός εἶπε ότι δεν
ἦταν αυτό (το τσεκούρι
του)

την τρίτη φορά

ο δικός του (πβ. ν.ε.:
ιδιωτικός, ιδιαίτερος,
ιδιάζων)

εἶδος τσεκουριού

φέρνω (πβ. ν.ε.: κομιστής,
κόμιστρο, νοσοκομείο)

κι όταν αυτός το
αναγνώρισε

επιδοκιμάζω

<p>και ὅς παραγενόμενος πρὸς τοὺς ἑταίρους</p>	<p>κι αυτός ηρθε στους συντρόφους του (πβ. ν.ε.: εταιρεία) και</p>
<p>ἀναλαμβάνω</p>	<p>παίρνω μαζί μου (πβ. ν.ε.: ανάληψη)</p>
<p>ἡ δὶνη</p>	<p>το ρεύμα</p>
<p>ἀφῆκε (οριστ. αορ. β´ ρ. ἀφίημι)</p>	<p>άφησε</p>
<p>καθεζόμενός τε ἔκλαιε</p>	<p>κάθισε και έκλαιγε</p>
<p>Ἑρμοῦ ἐπιφανέντος (μτχ. παθ. αορ. β´ ρ. ἐπιφαίνομαι)</p>	<p>ὅταν παρουσιάστηκε σ´ αυτόν ο Ερμής</p>
<p>τοῦ δὲ χρυσοῦν αὐτῶ ἀνενεγκόντος (μτχ. αορ. β´ ρ. ἀναφέρω)</p>	<p>ὅταν του ανέβασε χρυσό (τσεκούρι)</p>
<p>ἀπολώλεκεν (οριστ. παρακ. ρ. ἀπόλλυμι)</p>	<p>έχει χάσει</p>
<p>ὑπὸ τοῦ κέρδους ἐξαφθεῖς (μτχ. παθ. αορ.α´ ρ. ἐξάπτομαι)</p>	<p>επειδὴ φλεγόταν ἀπὸ την επιθυμία του κέρδους (πβ.ν.ε.: ἐξαψη)</p>
<p>φάσκω</p>	<p>λέω, ισχυρίζομαι</p>
<p>ἀποκατέστησεν (οριστ. αορ. ρ. ἀποκαθίστημι)</p>	<p>έβαλε στη θέση του, επέστρεψε</p>

Ερμηνευτικά σχόλια **έπιφανέντος:** Όπως είδατε και στα ομηρικά έπη, πεποίθηση των αρχαίων Ελλήνων ήταν ότι οι θεοί μπορούσαν να παρουσιαστούν στους θνητούς με ανθρώπινη η θεϊκή μορφή είτε για να επιβρα-βεύσουν τη θεοσέβειά τους είτε για να δοκιμάσουν την πίστη τους. Η **επιφάνεια** στον μύθο του Αισώπου δεν πρέπει συνεπώς να μας ξενίζει.

Ερωτήσεις

- 1. Γιατί παρουσιάστηκε ο Ερμής στον πρώτο ξυλοκόπο;**
- 2. Γιατί επιβράβευσε ο Ερμής τον πρώτο ξυλοκόπο;**
- 3. Τι παρακίνησε τον δεύτερο ξυλοκόπο να προσπαθήσει να εξαπατήσει τον θεό; Ποια κατάληξη είχε η απόπειρά του;**
- 4. Ποιο είναι το ηθικό δίδαγμα του μύθου; Ποια αξία προβάλλει και πώς αντιμετωπίζεται αυτή στις μέρες μας;**
- 5. Σε τι αποβλέπει ο Ερμής δοκιμάζοντας τους δύο ανθρώπους του μύθου; Μπορείτε να ανακαλέσετε ανάλογα παραδείγματα δοκιμασίας ανθρώπων από θεούς από τη μυθολογία, τα παραμύθια ή άλλες πηγές;**
- 6. Μπορείτε να θυμηθείτε από τον Όμηρο περιπτώσεις «επιφάνειας» θεών σε ανθρώπους; Να συγκρίνετε τα χαρακτηριστικά των θεών οι οποίοι παρουσιάζονται σε θνητούς στο έπος με αυτά του Ερμή στον μύθο που μελετήσατε.**

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

ή δικη [= το ορθό, ο κανόνας, το δίκαιο, η δίκη]
[στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο δικαιοσύνην]

		Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
Ομόρριζα	απλά		δικάζω, δικάσιμος, ὁ δικαστής, δικαστικός, δικανικός [= δικαστικός], τὸ δικαστήριον (-ιο), δικαιῶ (δικαιώνω) [= (α.ε.) επανορθώνω, ν.ε.) αποδεικνύω σωστό], τὸ δικαίωμα, ἡ δικαίωσις (-η) ἡ δικαιοσύνη, δίκαιος, δίκην [= σαν (επίρρ.)]	το δίκιο

		Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
Ομόρριζα	σύνθετα	<p>δικηφόρος [= αυτός που φέρνει δικαιοσύνη, ο τιμωρός] δικολογῶ ὁ δικολόγος ὁ δικηγόρος, συνδικάζω [= δικάζω μαζί με άλλον], διαδικάζω</p>	<p>ὁ δικηγόρος , ἡ δικογραφία, ἡ δικαιολογία, ἡ δικαιοδοσία [= αρμοδιότητα], ἀδικῶ, τὸ ἀδίκημα, ἀντιδικῶ, ἡ ἀντιδικία, ὁ ἀντίδικος, καταδικάζω, ἡ καταδίκη, ἐκδικάζω, ἡ ἐκδίκασις (-η), ἐκδικῶ [= (ν.ε.) εκδικούμαι], ἡ ἐκδίκησις (-η), ἡ διαδικασία, προδικάζω [= (α.ε.) υπερασπίζω, (ν.ε.) προεξοφλώ,] ὑπόδικος, φυγόδικος</p>	<p>δικολάβος [= 1. πρακτικός δικηγόρος χωρίς πτυχίο, 2. μτφ. αυτός που παρουσιάζει τα πράγματα κατά το συμφέρον του], δικαιούχος, δικαιοπραξία, αδικοχαμένος, εξώδικος, τελεσίδικος, [= αυτός που έχει οριστικό χαρακτήρα], Στρατοδικείο, Ναυτοδικείο, Αεροδικείο, Πταισματοδικείο, Πλημμελειοδικείο</p>

Ασκήσεις

1. Να κατατάξετε τα παρακάτω παράγωγα ουσιαστικά των ρ. δικάζω και δικαίω στην κατηγορία που ανήκουν: *δικαστής, δικαστήριο, δικαίωμα, δικαίωσις.*

τόπος	ενέργεια, κατάσταση
_____	_____
πρόσωπο που ενεργεί	αποτέλεσμα ενέργειας
_____	_____

2. Ποια είναι η σημασιολογική διαφορά των λέξεων «δικαίο» και «δίκιο» στη ν.ε.;

3. Να βρείτε τη σημασία των παρακάτω φράσεων και να γράψετε μία πρόταση με κάθε φράση:

- α. θεία δίκη
- β. με πνίγει το δίκιο
- γ. κοιμάται τον ύπνο του δικαίου
- δ. το δικαίο του ισχυροτέρου

4. Να συμπληρώσετε τα κενά με την κατάλληλη λέξη από το πλαίσιο, αφού τη μεταφέρετε στον τύπο που απαιτείται:

- α. Μελετούσα όλο το βράδυ τη _____, γιατί αύριο πρέπει να κάνω την τελική μου αγόρευση στο δικαστήριο.
- β. Ο εκδοτικός οίκος εξασφάλισε τα πνευματικά _____ αυτού του βιβλίου.

γ. Η λαμπρή εμφάνιση των αθλητών μας στους Ολυμπιακούς αγώνες _____ τις προσδοκίες μας.

δ. Η υπόθεση σας υπάγεται στη _____ του Υπουργείου Εξωτερικών.

ε. Στις τελευταίες εκλογές διορίστηκε _____ αντιπρόσωπος στην επαρχία.

στ. Μετά την ολοκλήρωση της προανάκρισης δεν απομένει παρά να οριστεί τακτική _____ για την υπόθεση.

δικαιοδοσία δικαιώνω δικαίωμα δικαστικός
δικογραφία δικάσιμος

B2. Ετυμολογικά

Επαναληπτικές ασκήσεις

1. Να υπογραμμίσετε τα κυρίως ρηματικά επίθετα των παρακάτω προτάσεων και να γράψετε από ποια ρήματα παράγονται:

α. Έγώ οὐχ ὁμολογήσω ἄκλητος ἦκειν, ἀλλ' ὑπὸ σοῦ κεκλημένος.

β. Έγώ γένος μὲν εἶμι τῆς περιρρύτου Σκύρου.

γ. Ἔδοξε παντάπασιν (= οπωσδήποτε) διαβατέον εἶναι τὸ χωρίον.

2. Από τα παρακάτω ονόματα να σχηματίσετε παράγωγα επίθετα της α.ε. που να δηλώνουν ό,τι ζητείται στις παρενθέσεις:

αἴτιος > _____ (πλησμονή)

- ποταμός > _____ (αυτόν που έχει σχέση ή ανήκει σε εκείνο που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη)
- ἄργυρος > _____ (χρώμα)
- θεός > _____ (αυτόν που έχει σχέση ή ανήκει σε εκείνο που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη)
- θάνατος > _____ (τον κατάλληλο για εκείνο που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη)
- δίκη > _____ (αυτόν που έχει σχέση ή ανήκει σε εκείνο που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη)

3. Να συμπληρώσετε τον πίνακα με τα κυρίως ρηματικά επίθετα των ρημάτων:

ρήμα	ρηματικό επίθετο
ἐπαινέω, ἐπαινῶ	
πλάσσω	
γλύφω	
λέγω	
φέρω	
ἀποδέχομαι	

4. Να κατατάξετε τα παρακάτω επιρρήματα στην κατηγορία που ανήκουν (τοπικά, τροπικά κτλ.), ανάλογα με τις καταλήξεις τους:

σαφῶς	
ταυρηδόν	
ὀσάκις	
ἐγγύθεν	
θύραθεν	
βαρέως	

5. Να γράψετε από ποια ονόματα προέρχονται τα παρακάτω ρήματα και το αντίστροφο:

ρήμα	όνομα
ἀθλέω, ἀθλῶ	
	δίκη
ἐλευθερῶ, ἐλευθερῶ	
	ἔλεος
ἀληθεύω	
	θάρρος
	πέλεκυς
χρυσῶ, χρυσῶ	

Γ. Γραμματική - Σύνταξη

Επαναληπτικές ασκήσεις

1. Να κλίνετε τα παρακάτω ουσιαστικά και στους δύο αριθμούς: ποταμόν, ρεύματος, αἰτίαν, ἑταίρους, ἀπώλειαν.

2. Να κλίνετε τις μετοχές στον χρόνο και στο γένος που βρίσκονται και στους δύο αριθμούς: ἀποδεξάμενος, ἐλεήσας.

3. Να μεταφέρετε τα απαρέμφατα στη μ.φ. στον χρόνο που βρίσκονται: λύειν, γράφειν, παιδεύσειν, παιδεῦσαι, πέμψειν, πέμψαι.

4. Να συμπληρώσετε τα άλλα δύο γένη των παραπάνω μετοχών στην ίδια πτώση, στον ίδιο χρόνο και στην ίδια φωνή: ξυλευόμενος, καθεζόμενος,

πυνθανομένου, λέγοντες, βουλευομένοις,
ἀκουσάσης.

5. Να γράψετε τη δοτική ενικού των μετοχών των ρημάτων και στα τρία γένη σε όλους τους χρόνους της ίδιας φωνής: κατακόπτω, ἀποτάσσομαι.

6. Να αντικαταστήσετε χρονικά τα ρήματα: συμβουλεύεσθε, παρατάσσονται, ἐγράψω.

7. Να μεταφέρετε τους τύπους στην οριστική της μ.φ., στο ίδιο πρόσωπο και στον ίδιο αριθμό και χρόνο: ἔταξας, πεπράχαμεν, ἔλεγε, ἐβούλευες.

8. Να συμπληρώσετε τα κενά με τον ρηματικό τύπο που ζητείται στην παρένθεση:

α. Ἐν τῇ Σπάρτῃ πάντες _____ (πείθομαι, οριστ. ενεστ.) ταῖς ἀρχαῖς και τοῖς νόμοις.

β. Ἐν ταῖς πόλεσι πάντες _____ [χρηματίζομαι (= αποκτώ χρηματα), οριστ. ενεστ.], ὅσον δύνανται ὁ μὲν γεωργεῖ, ὁ δὲ ναυκληρεῖ, ὁ δὲ _____ (ἐμπορεῦομαι, οριστ. ενεστ.), οἱ δὲ και ἀπὸ τεχνῶν _____ (τρέφομαι, ενεστ.).

γ. Οἱ παῖδες τοῦ Ἡρακλέους ἔφευγον μὲν Ἐυρυσθέα, _____ (ἐξελαύνομαι, οριστ. παρατ.) δὲ ὑπὸ πάντων τῶν Ἑλλήνων.

δ. Τότε οὖν λόγοι πρὸς Λακεδαιμονίους περί τῆς εἰρήνης _____ (γίγνομαι, οριστ. παρατ.).

ε. Κῦρος δ' ἐπὶ τούτοις _____ (μεταπέμπομαι, οριστ. αορ.) Λύσανδρον.

β. Τοῦ δὲ ρεύματος παρασύραντος τὸν πέλεκυν ὁ ἄνθρωπος ὠδύρετο.

γ. Τινὲς δὲ τῶν Χαλδαίων ληζόμενοι (= με τη ληστεία) ζῶσιν. δ. Αἰησίλαος ἔτι νέος ὢν ἔτυχε τῆς βασιλείας.

12. Πολλάκις ἐθαύμασα τίσι ποτε λόγοις Ἀθηναίους ἔπεισαν οἱ γραψάμενοι Σωκράτην ὡς ἄξιός εἴη θανάτου τῇ πάλει.

α. ἐθαύμασα, ἔπεισαν: να βρείτε τα υποκείμενα των ρημάτων και να γράψετε την οριστική του μέλλοντα και του παρακειμένου στο πρόσωπο, στον αριθμό και στη φωνή που βρίσκονται.

β. λόγοις, Ἀθηναίους, θανάτου, τῇ πάλει: να γράψετε τις παραπάνω λέξεις στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού.

13. Στις προτάσεις που ακολουθούν να εντοπίσετε τα υποκείμενα, τα αντικείμενα και τα κατηγορούμενα:

α. Οἱ τῶν πραγμάτων καιροὶ οὐ μένουσι τὴν ὑμετέραν βραδύτητα και εἰρωνείαν.

β. Τάφρον περί τὸ ἱερόν ἔσκαπτον. γ. Προετάξαντο (= προέταξαν, τοποθέτησαν μπροστά) τῆς φάλαγγος οἱ Λακεδαιμόνιοι τοὺς ἰππέας.

δ. Οὔτε πλοῦτος κάλλος φέρει τῷ κεκτημένῳ) μετ' ἄνανδρίας.

ε. Ἀντί φίλων νῦν κόλακες καὶ θεοὶς ἐχθροὶ νομίζονται.

στ. Ἐπὶ τῶν καιρῶν τούτων ἐχειροτόνησαν Ἀθηναῖοι στρατηγὸν ἐπ' Ἀμφίπολιν Ἴφικράτην.

14. Στις προτάσεις που ακολουθούν να εντοπίσετε τα απαρέμφατα και, αφού δηλώσετε το είδος και τη συντακτική θέση τους, να αιτιολογήσετε την πτώση του υποκειμένου τους:

- α. Διδάσκει σε μάχεσθαι ἐν ὄπλοις.**
- β. Δίκαιόν ἐστιν ὑμᾶς διαφέρειν τι τούτων.**
- γ. Παισὶν δὲ αἰδῶ (= σεβασμό, φιλότιμο) χρῆ πολλήν, οὐ χρυσόν καταλείπειν (= να κληροδοτούμε).**
- δ. Ἐικότως (= εύλογα) δοκεῖτε πάντα ταῦτα ὑπομένειν.**

15. Να χαρακτηρίσετε τις προτάσεις με κριτήριο τους ὀρους τους:

- α. Τοῦ δὲ παμφορωτάτου κτήματος οἱ πλεῖστοι ἐπιμέλονται.**
- β. Λακεδαιμόνιοι ἔλυσαν τας σπονδάς.**
- γ. Οἱ ἄνθρωποι ἐν ναοῖς τοὺς θεοὺς θεραπεύουσιν.**
- δ. Ὁ νεανίας ἐν τῷ σταδίῳ δίσκον και σφαῖραν ρίπτει.**
- ε. Ἰωάννην τὸν βαπτιστὴν Ἡρώδης ἀπεκεφάλισεν.**
- στ. Δέσποτα, μέμνησο (= να θυμάσαι) τῶν Ἀθηναίων.**

**Καὶ ἐπισφαλὲς και ὁμοιον μαινομένῳ δοῦναι
μάχαιραν και μοχθηρὰ δύναμιν
Ἰάμβλιχος, Προτρεπτικός Λόγος 9**

**Εἶναι το ἴδιο πράγμα, και μάλιστα επικίνδυνο,
το να δώσει κανεὶς μαχαίρι σε τρελό
και δύναμη σε μοχθηρό.**

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΝΟΤΗΤΑ 10	5
Ο Σωκράτης για τη φιλία Ξενοφῶν, <i>Ἀπομνημονεύματα</i> 2.4.1-7 (διασκευή)	
A. Κείμενο	
B1. Λεξιλογικός Πίνακας: κτάομαι, κτῶμαι	
B2. Ετυμολογικά: Επαναληπτικές ασκήσεις	
ΕΝΟΤΗΤΑ 11	21
Η λύση του γόρδιου δεσμού Ἄρριανός, <i>Ἀλεξάνδρου Ἀνάβασις</i> 5.19.4-6 (διασκευή)	
A. Κείμενο	
B1. Λεξιλογικός Πίνακας: ἡ πόλις	
B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή ρημάτων (β' μέρος): παραγωγή ρημάτων από άλλα ρήματα, επιρρήματα και επιφωνήματα	
Γ. Σύνταξη: Οι βασικοί όροι μιας απλής πρότασης: υποκείμενο και κατηγορημα	
ΕΝΟΤΗΤΑ 12	39
Αθήνα και Ατλαντίδα Πλάτων, <i>Τίμαιος</i> 25 a-d (διασκευή)	
A. Κείμενο	
B1. Λεξιλογικός Πίνακας: κρατέω, κρατῶ	
B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή επιθέτων από ουσιαστικά (α' μέρος): επίθετα τα οποία σημαίνουν αυτόν που ανήκει σε εκείνο που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη ή έχει σχέση με αυτό, ύλη ή (σπάνια) χρώμα, τον κατάλληλο για εκείνο που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη	
Γ1. Γραμματική: Γ' κλίση ουσιαστικών: α. καταληκτικά διπλόθεμα φωνηεντόληκτα σε -ις (γεν. -εως) β. καταληκτικά μονόθεμα φωνηεντόληκτα σε -εὺς (γεν. -εως) – ουδέτερα ακατάληκτα μονόθεμα οδοντικόληκτα σε -α (γεν. -ατος)	

Γ2. Σύνταξη: Τα είδη των προτάσεων ως προς τους όρους τους: απλές, σύνθετες, ελλειπτικές, επαυξημένες

ΕΝΟΤΗΤΑ 1359

Δάμων και Φιντίας (Βιβλιοθήκη 10.4.3-6 (διασκευή))

A. Κείμενο

B1. Λεξιλογικός Πίνακας: ὁ τύραννος

B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή επιθέτων (β' μέρος): επίθετα τα οποία σημαίνουν πλησμονή, χρόνο ή μέτρο

Γ1. Γραμματική: Απαρέμφατα και μετοχές ε.φ. βαρύτονων ρημάτων

Γ2. Σύνταξη: 1. Το απαρέμφατο 2. Η μετοχή

ΕΝΟΤΗΤΑ 1476

Ένα άδικο παράπονο

(Μύθος του Αισώπου, διασκευή)

A. Κείμενο

B1. Λεξιλογικός Πίνακας: ἄρχω

B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή επιθέτων από ρήματα (α' μέρος): κυρίως ρηματική επίθετα με καταλήξεις -τέος, -τος

Γ. Γραμματική: 1. Γ' κλίση ουσιαστικών: α. ακατάληκτα διπλόθεμα οδοντικόληκτα σε

-ων (γεν. -οντος) β. καταληκτικά μονόθεμα

οδοντικόληκτα σε -ας (γεν. -αντος) 2. Οριστική ενεστώτα και μέλλοντα μ. φ.

βαρύτονων ρημάτων

3. Οριστική μέλλοντα ρ. ειμί

ΕΝΟΤΗΤΑ 15.....92

Η μεταμόρφωση του Λευκίππου (Αντωνῖνος Λιβεράλις, Μεταμορφώσεων Συναγωγή 17, διασκευή)

A. Κείμενο

B1. Λεξιλογικός Πίνακας: φύω

**B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή επιθέτων από επιρρήματα
Γ. Γραμματική: Οριστική παρατατικού και αορίστου μ.φ.
βαρύτονων ρημάτων**

ΕΝΟΤΗΤΑ 16 106

**Το θλιβερό τέλος ενός τυράννου
(Αίλιανός, *Ποικίλη Ίστορία* 6.12, διασκευή)**

A. Κείμενο

**B1. Λεξιλογικός Πίνακας:
ή θάλαττα / θάλασσα**

**B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή επιθέτων από
επιρρήματα Γ. Γραμματική: Οριστική παρα-κειμένου
και υπερσυντελικού μ.φ. βαρύτονων ρημάτων**

ΕΝΟΤΗΤΑ 17 120

**Ένα διδακτικό παράδειγμα
από τη φύση (Μέγας Βασίλειος,
Όμιλίοι εις τὴν Ἑξαήμερον 7.3)**

A. Κείμενο

**B1. Λεξιλογικός Πίνακας:
ή σάρξ**

**B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή επιρρημάτων: τοπικά,
τροπικά, ποσοτικά, χρονικά**

**Γ1. Γραμματική: Απαρέμφατα και μετοχές μ.φ.
βαρύτονων ρημάτων**

**Γ2. Σύνταξη: 1. Το υποκείμενο του απαρεμφάτου:
ταυτοπροσωπία – ετεροπροσωπία 2. Το
υποκείμενο της μετοχής: συνημμένη – απόλυτη**

ΕΝΟΤΗΤΑ 18 137

Η ειλικρίνεια ανταμείβεται (Μύθος του Αισώπου)

A. Κείμενο

B1. Λεξιλογικός Πίνακας: ή δίκη

B2. Ετυμολογικά: Επαναληπτικές ασκήσεις

Γ. Γραμματική: Σύνταξη Επαναληπτικές ασκήσεις

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.